

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUKLARLA FELSEFE
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Zülal DAVAN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayla YILDIZ

Sivas- 2022

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUKLARLA FELSEFE HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Zülal DAVAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul
Öncesi Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayla YILDIZ

SİVAS

Ocak 2022

KABUL VE ONAY

Zülal DAVAN'ın hazırlamış olduğu “Okul ncesi ęretmenlerinin ocuklarla Felsefe Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 14/01/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul ncesi Eğitimi Bilim Dalı”nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Serpil PEKDOęAN (Jüri Bařkanı)

Doç. Dr. Ayla YILDIZ (Danışman)

Doç. Dr. Mehmet KANAK (ye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen ęretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../01/2022

Doç. Dr. Fatih KARAKUř

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

28/01/2022

Zülal DAVAN

ÖNSÖZ

Araştırma süresi boyunca, akademik bilgi ve tecrübesiyle rehberlik eden, samimiyetini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ayla YILDIZ'a

Lisans öğrenimimden itibaren her zaman yol gösterici olan, bilgi ve tecrübelerini samimiyetle aktaran, yardımlarını esirgemeyen ve çalışmama katkı sunan değerli hocam Doç. Dr. Mehmet KANAK'a,

Gülüşleriyle bana ışık olan canım öğrencilerime,

Samimiyetlerini ve içten desteklerini hissettiğim, her zaman yanımda olan canım dostlarıma,

Tüm hayatım boyunca olduğu gibi eğitim hayatımda da sonsuz destekçilerim olan, emeklerini ödeyemeyeceğim biricik anneme ve biricik babama,

Koşulsuz sevgi ve desteklerini sunan, her zaman örnek aldığım, yolumu aydınlatan biricik ablama ve biricik abime,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

DAVAN, Zülal. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2021.

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerini incelemektir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde Gaziosmanpaşa ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlarda görev yapan 25 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri amaçlı örnekleme türlerinden olan ölçüt örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Nvivo Plus programı aracılığıyla içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkında olumlu düşüncelere sahip olduklarını ancak çocuklarla felsefe hakkında eğitime ihtiyaç duyduklarını ve bu eğitimi almak için istekli olduklarını ortaya koymuştur. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının; iletişim becerilerini geliştirme, çok yönlü gelişime katkı sağlama, eleştirel düşünmeyi geliştirme, yaratıcılığı geliştirme, akıl yürütme becerilerini geliştirme ve problem çözmeyi geliştirme gibi birçok düşünme becerilerinin gelişiminde olumlu etkisi olduğunu düşünmeleri önemli bulgulardandır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefenin okul öncesi eğitimde uygulanmasına ilişkin öğretmenlerin konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamalarından ve çocukların gelişim düzeylerinin bazı soyut kavramları anlamak için uygun olmamasından kaynaklanan olumsuz etkilerinin olabileceğini ifade ettikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çocuklarla Felsefe, Okul Öncesi Eğitim, Okul Öncesi Öğretmeni, Öğretmen Görüşleri.

ABSTRACT

DAVAN, Zülal. Examination of the Preschool Teachers' Views about 'Philosophy with Children'. Master's Thesis, Sivas, 2021.

The purpose of this study is to examine the views of preschool teachers about 'philosophy with children'. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, is preferred in the study. The study group consists of 25 pre-school teachers working at the official institutions affiliated to the Ministry of National Education in Gaziosmanpaşa district of Istanbul in the academic year of 2020-2021. Preschool teachers taking part in the research were selected with the criterion sampling technique, which is one of the purposeful sampling types. A semi-structured teacher interview form was used to collect the data. The findings of the research were analyzed by content analysis method through the Nvivo Plus program. The findings of the study revealed that preschool teachers have positive thoughts about philosophy with children; however, they need education about the philosophy with children and they are willing to receive this education. It is one of the important findings that the preschool teachers think that the approach 'philosophy with children' has a positive effect on the developments of all-round skills and many thinking skills such as communication, critical thinking, creativity, reasoning and problem solving. It was observed that preschool teachers stated that the application of philosophy with children in preschool education may have negative effects due to the facts that teachers do not have enough information about the subject and that the children's developmental level is not suitable for understanding some abstract concepts.

Keywords: Philosophy with Children, Preschool Education, Preschool Teacher, Views Of Teachers

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR	xii
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	5
1.4.1. Araştırmanın Problem Cümlesi	5
1.4.2. Araştırmanın Alt Problemleri	5
1.5. Araştırmanın Sayıltıları	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.7. Tanımlar	6
BÖLÜM II	8
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Felsefe	8
2.2. Düşünme Eğitimi	9
2.3. Okul Öncesi Dönemi ve Düşünme Eğitimi.....	11
2.4. Çocuk ve Felsefe	13
2.5. Çocuklarla Felsefe.....	18
2.5.1. Çocuklarla Felsefe Nedir?	18
2.5.2 Çocuklarla Felsefenin Tarihi Gelişimi	24
2.5.3. Çocuklarla Felsefenin Türkiye’deki Gelişimi	28
2.5.4. Çocuklarla Felsefenin Amacı	29
2.5.5 Çocuklarla Felsefenin İçeriği ve Uygulanması	32

2.5.6. Okul Öncesi Dönemi ve Çocuklarla Felsefe	34
2.5.7. Çocuklarla Felsefe ve Öğretmen	36
2.6. İlgili Araştırmalar.....	40
2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	40
2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	43
BÖLÜM III.....	47
3. YÖNTEM	47
3.1. Araştırma Modeli	47
3.2. Çalışma Grubu	47
3.3. Veri Toplama Araçları	49
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	49
BÖLÜM IV	51
4. BÖLÜM BULGULAR VE YORUM.....	51
4.1.Okul Öncesi Öğretmenlerinin Felsefe ve Düşünme Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	51
4.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Meraklı Olmaları ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	54
4.3. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Bilgileri ve Çocuklarla Felsefenin Tanımı Ve Amacına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	58
4.4. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Akıl Yürütme Becerileri Kapsamında Yapılan, Sorgulamaya Yönelik ve Çocuklarla Felsefe İle İlişkilendirilen Etkinliklere İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	65
4.5. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Çocuklarla Felsefe Yaklaşımının Etki Ettiği Gelişim Alanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	72
4.6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	75
BÖLÜM V	79
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	79
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	79
5.1.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Felsefe ve Düşünme Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	79
5.1.2 Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Meraklı Olmaları ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	80

5.1.3 Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Bilgileri ve Çocuklarla Felsefenin Tanımı ve Amacına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma	81
5.1.4. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Akıl Yürütme Becerileri Kapsamında Yapılan, Sorgulamaya Yönelik ve Çocuklarla Felsefe İle İlişkilendirilen Etkinliklere İlişkin Sonuç ve Tartışma	82
5.1.5 Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Çocuklarla Felsefen Yaklaşımının Etki Ettiği Gelişim Alanlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma	83
5.1.6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	84
5.2. Öneriler	85
KAYNAKÇA.....	87
EKLER	95
Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu	95
Ek 2: Araştırma İzni	98
Ek 3: Kelime Bulutu.....	99

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Okul öncesi öğretmenlerinin demografik bilgileri.....	48
Tablo 2. Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimine ilişkin düşünceleri.....	53
Tablo 3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmalarına ilişkin düşünceleri.....	56
Tablo 4. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımını duymaları ve yaklaşım hakkındaki bilgileri	60
Tablo 5. Okul Öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına ilişkin düşünceleri	63
Tablo 6. Okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinliklere ilişkin düşünceleri.....	66
Tablo 7. Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklere ilişkin düşünceleri.....	69
Tablo 8. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinliklere ilişkin düşünceleri.....	71
Tablo 9. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri.....	74
Tablo 10. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin düşünceleri	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimine yönelik düşüncelerine ilişkin model	52
Şekil 2. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşüncelerine ilişkin model	55
Şekil 3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımını duymaları ve yaklaşım hakkındaki bilgilerine ilişkin model	59
Şekil 4. Okul Öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına yönelik düşüncelerine ilişkin model	62
Şekil 5. Okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinliklere yönelik düşüncelerine ilişkin model	65
Şekil 6. Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklerle ilgili düşüncelerine ilişkin model	68
Şekil 7. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinliklere ilişkin model	70
Şekil 8. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerine ilişkin model....	73
Şekil 9. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönleri hakkında düşüncelerine ilişkin model	76

KISALTMALAR

P4C	: Philosophy for Children- (Çocuklar İçin Felsefe)
PWC	: Philosophy with Children- (Çocuklarla Felsefe)
IAPC	:Institute for the Advancement of Philosophy for Children- (Çocuklar için Felsefeyi Geliştirme Enstitüsü)
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
TFK	: Türkiye Felsefe Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, araştırmaya ilişkin sınırlılıklar, sayıtlılar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İçinde yaşadığımız dünya sürekli bir değişim halindedir. Gelişen ve değişen dünya ile birlikte bireyin ihtiyaçları da değişmektedir. Bu ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanması için eğitim odak noktadır.

Son yıllarda bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocukları ezberci eğitimden kurtarmak ve çocukları düşünen bireyler olarak yetiştirmek için kalıcı ve köklü çözüm arayışları devam etmektedir. Yapılan çalışmalarda çocuk merkezli yaklaşımların öne çıktığı görülmektedir (Karakaya, 2006). Günümüzde eğitime yönelik yapılan tartışmalar öğrenci merkezli eğitim anlayışına odaklanmaktadır. Yaşam boyu eğitim anlayışına yönelik öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almak fikri önem kazanmıştır. Bu anlayışın temel kavramlarından birinin eleştirel düşünme olduğu göze çarpmaktadır. Eleştirel düşünmenin temelinde felsefi düşünme vardır (Boyacı, Karadağ ve Gülenç, 2018).

Öğrencilerin sorgulayarak problem çözme becerilerini geliştirmeleri, nasıl düşüneceklerini bilmeleri ve toplum içerisinde aktif rol almaları önemlidir (Lipman, 2003). Ezberci eğitim anlayışıyla yetişen bireylerin ilerleyen zamanlarda çok boyutlu, ilişkisel ve eleştirel düşünemeyen bireyler haline gelme ihtimali söz konusudur (Erdoğan, 2018).

İnsanlar dünyaya gelirken temel düşünme becerilerini belirli bir düzeyde kullanma potansiyeline sahip olarak gelmektedirler. Düşünme becerilerinin gerektiği zamanda kullanılmaması sonucunda bireyin zihinsel faaliyetleri azalmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için düşünme becerileri en üst düzeyde kullanılmalıdır (Paul ve Elder, 2007). Günümüzde özgür olma, özerk olma, eleştirel düşünme ve bilgiyi yapılandırma eğitim alanında önemli yer tutmaktadır. Gelişen ve değişen dünya şartları

sonucu çocuklar medya aracılığıyla sanal bir evrenle iç içe olmaktadır. Bunun sonucunda tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de çocukluk çağındaki merak ve hayret duygusunun zaman geçtikçe yitirildiği görülmektedir (Tunç, 2017). İçinde yaşadığımız çağın bilimsel ve teknolojik gelişimi bilgiye erişim ağlarını genişletmesine rağmen çocukların ve yetişkinlerin düşünme becerilerinde yetersizlik oluşturduğu görülür. Genişleyen bilgi kaynakları eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Her bilgiyi kabul etmek yerine bilginin kaynağını ve doğruluk değerini sorgulayan, yaratıcı düşünen, yeni fikirler sunabilen bireylere ihtiyaç vardır. Bu yetersizlikle mücadele amacıyla çağdaş bir yaklaşım olan çocuklarla felsefe oluşturulmuştur (Taşdelen, 2017).

Çocukluk çağı çiçekten meyveye doğru dönüşme dönemidir. Çocukluk çağı tam anlamıyla acemisi olduğu dış dünyayı merak etme ve dış dünyaya açılma dönemidir. Çocuklarda bu dönemde tüm gelişim alanlarında bir ilerleme görülmektedir. Amaç çocuklara küçük yaşta felsefe öğretmek değil, eğitimin her aşamasında felsefenin yol gösterici ışığında iyi bir kavram eğitimi sunmaktır. Çocuklar için küçüklükten itibaren kavramlara giden yolları açmak gerekir. Çocuklar felsefe kuramlarını kavrayamazlar fakat başlıca kavramları anlayabilirler (Timuçin, 2000). Eğitimin her kademesinde bu anlayışla çocuklara yaklaşmak çocuklarla felsefenin okullarda gelişmesi için oldukça önemlidir.

Okullarda çocukların entelektüel olanakları büyük ölçüde keşfedilmemiştir. Çeşitli dersler hakkında çocuklara düşünme öğretiliyor fakat düşünmeyi düşünmesi, bağımsız yargılar oluşturabilmesi, kendi içsel düşünceleri ile gurur duyması ve tüm bunları yapabilecek durumda olması öğretilmiyor. Okulun dışında da işleyiş bu şekilde devam etmektedir. Medya çocukları tüketici olarak görmektedir. Bundan dolayı çocuğa kazanılanları ayırt etmesi öğretilmelidir (Lipman, 1982). Çocukları hayata hazırlamak ve onlara düşünmeyi öğretmek açısından okul önemli bir rol üstlenmektedir (Brandt, 1988). Dünya genelinde bilgiye ulaşma imkânları oldukça gelişmiştir. Bununla birlikte bilgiye dayanarak ve bağlantıları fark ederek düşünmeyi öğrenmenin önemi ortaya çıkmıştır. Son zamanlarda ortaya çıkan bu durumdan dolayı hem dünyada hem ülkemizde felsefe eğitiminin erken yaşlarda başlaması önem arz etmektedir.

Dünya ile ilk karşılaşma, var olma ile ilgili ilk deneyimlerin başladığı çocukluk dönemi keşfedilmeyi bekler. Çocukluk döneminde olan karşılaşma sadece dünya ile değil çocuğun kendisiyle de olan merakı ve hayreti geliştiren bir karşılaşmadır.

Çocuklar bu karşılaşma sonucunda birçok soru ile gerçek bir felsefi tutum içerisinde olurlar. Çocukların doğası gereği meraklı olmaları, soru sorma istekleri çocukları soru sormaya, bilmeye, öğrenmeye sevk eder. Bundan dolayı çocukluk felsefeye yakın bir yerde bulunur (Taşdelen, 2014).

Çocuklar da aynı filozoflar gibi içinde yaşadıkları dünyayı merak ederek sorgulama eğilimindedirler. Çocukların sürekli soru sormaları, dünyayı anlama çabaları ve çevrelerini keşfederek heyecan duymaları filozoflar ile ortak özelliklerdir (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Filozof ve çocuk bilmeye karşı duyulan merakla sorular üreterek bu sorulara ilişkin bulacağı cevapları anlamlandırmaya yönelmektedir. Çocuklar benliklerini, okula gidiş nedenlerini, dünyanın varlığını, kendi duygularını merak etmektedirler (Lipman, Sharp ve Oscanyan 1980). Gelişim psikolojisi uzmanları çocuklardaki felsefi düşünme kapasitesini göz ardı etmiştir. Çocukların komplike zihinsel aktivitelerinin yalnızca çarpım tablosunu okuyup ezberlemek ya da dil bilgisi kurallarından edilgen çatıyı öğrenmek olduğu söylenemez (Matthews, 2000). Çocukların bitmeyen merakları ve soru sorma istekleri yetişkinlerin düşündüklerinin aksine daha karmaşık bir zihinsel faaliyet olduğu söylenebilir.

Çocukların doğaları gereği merak içinde olmaları, bilme ve anlama çabaları ilerleyen yaşlarda kaybolabilmekte ve akıl yürütme, karar verme gibi düşünsel yetilerin eksik kalabildiği düşünülmektedir. Bundan dolayı erken çocukluk döneminden itibaren çocuklarla felsefenin eğitim süreci ile bütünleştirilmesi önem kazanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2013) yayınladığı Okul Öncesi Eğitim Programında çocuğun aktif bir şekilde keşfederek öğrenmesinin, düşünme becerilerinin geliştirilmesinin, öğrendiklerini farklı durumlara uyarlayabilmesinin ve problem çözme becerilerinin önemi vurgulanmıştır.

Çocuklarla felsefe yaklaşımı, okul öncesi dönemine uyacak bir şekilde verilen eğitim ile çocukların felsefi bir bakış açısını edinebilecekleri anlayışını temele almaktadır. Düşünen, öğrenmeye istekli, merak etmeyi seven, akıllıca davranabilen çocuklar yetiştirmenin ön şartı düşünme becerileri gelişiminin hem ilkökul hem de okul öncesi eğitim süreci ile bütünleştirilmesidir (Lipman, Sharp ve Oscanyan 1980). Nitekim okul öncesi eğitim programı da çocukların kendilerini gerçekleştirebilme konusunda aktif rol almalarının, yaparak, yaşayarak, soru sorarak öğrenmelerinin önemini vurgulamıştır. Çocuklarla felsefe konusunda en önemli faktörlerden biri uygun ortamı sağlayacak olan, uyaran, kolaylaştırıcı rolünü üstlenecek olan öğretmendir.

Öğretmenlerin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgileri, düşünceleri, deneyimleri hem çocuklarla felsefe alanının gelişmesi açısından hem de çocukların meraklarını destekleyerek kendi potansiyellerinin ortaya çıkarmalarına yardımcı olması açısından oldukça önemlidir.

Felsefe ile ilgilenmek ve felsefi içerikli konuşmalar gerçekleştirmek öğretmenler için yeni bir vazifedir. Bundan dolayı öğretmenlerin çocuklarla felsefi konuşma yapabilecek bir konuma gelmeleri için öğretmenler; konu hakkında iyi bilgilenmeli, ilgilerini bu alana yönlendirmeli, mevcut bilgilerini güncelleştirmeli, bu bilgileri konuyla bağdaştırmalı, çocuğu merkeze alan çalışmalara önem vermeli, anlaşılır ve verimli konuşmalar gerçekleştirmenin yollarını bilmelilerdir (Karakaya, 2006).

Öğretmenin geniş ölçekte bir bilişsel eğitim yaklaşımını sürdürmesi için sürekli desteğe, kendini yetiştirmeye ve geliştirmeye ihtiyacı vardır (Trickey ve Topping, 2004). Öğretmen, sınıf içinde otoriter bir yaklaşım içinde olmadan çocuk merkezli doğal öğrenme ortamında demokratik bir düzen oluşturmalıdır (Lipman, 2003). Dünyadaki pek çok ülkeler çocuklarla felsefeye ilişkin modeller geliştirmiş ve geliştirilen bu modelleri sistematik şekilde uygulama denemeleri yaparak başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Bu sonuçlardan en önemlisi felsefe aracılığıyla düşünsel zekâyı destekleyerek geliştirmeleri ve uygulamaya yönelik olan modeller sebebiyle duygusal zekâlarını geliştirmeleri olmuştur (Karakaya, 2006).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımına yönelik bakış açılarını belirlemek ve okul öncesi eğitim döneminde çocuklarla felsefe yaklaşımının kullanılmasına ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünya genelinde çocuklarla felsefeye ve bu alana yönelik geliştirilen programlara ilişkin büyük ölçüde bir araştırma ve çalışmalar yapıldığı ve bu çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Ülkemizde ise, çocuklarla felsefe ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Ülkemizde çocuklarla felsefenin önemini ve kazanımını anlatan eserler bulunmaktadır; fakat uygulamalar sınırlı

kalmıştır. Akademik alanda ise çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Alan yazına bakıldığında; çocuklarla felsefe yaklaşımının çocuklarda eleştirel düşünmeyi, iletişim ve sorgulama becerisini geliştirdiği görülmektedir (Kefeli ve Kara, 2008; Taş, 2017; Işıklar, 2019). Bundan dolayı çocuklarla felsefenin tanınmasını, bilinmesini sağlayan ve önemini ortaya çıkaran araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın, çocuklarla felsefe yaklaşımına ilişkin programların geliştirilmesine ve geliştirilen programların uygulanmasına, konu ile ilgili okul öncesi öğretmenlerinin ilgilerinin, bilgilerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemde çocuklarla felsefe kavramının alan yazında fazla çalışılmadığı görülmüştür. Çocuklarla felsefe konusunda okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koyan Türkçe bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefeye ilişkin; düşüncelerinin ve bakış açılarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

1.4. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

1.4.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşleri nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

Bu temel probleme yönelik aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur.

1.4.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Bu araştırmanın temel problemine yönelik aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşünceleri nelerdir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgileri ve çocuklarla felsefenin tanımı ve amacına yönelik düşünceleri nelerdir?

4. Okul öncesi öğretmenlerine göre akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan, sorgulamaya yönelik ve çocuklarla felsefe ile ilişkilendirilen etkinlikler nelerdir?
5. Okul öncesi öğretmenlerine göre çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları nelerdir?
6. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefenin olumlu ve olumsuz yönleri hakkındaki düşünceleri nelerdir?

1.5. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmada;

1. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerin kendilerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruları objektif olarak ve içtenlikle ve dikkatle cevapladıkları, varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Araştırmadan elde edilen bulgular, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde Gaziosmanpaşa ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlarda çalışan 25 okul öncesi öğretmeni,
2. Araştırmadan elde edilen bulgular, veri toplamak için kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Felsefe: Felsefenin anlamı hem çağdan çağa hem de kültürden kültüre göre değişmiştir. Felsefe, felsefede ortaya çıkan düşünce türü olan merak ve hayret ile eleştirel ve sorgulayıcı bir düşünmedir. Felsefe bilgeliğe ulaşmak amacı güden belirli türden bir zihinsel faaliyettir (Cevizci, 2010).

Düşünme Eğitimi: İnsanların ulaştığı karar ve hükümleri olduğu şekilde kabul etmek yerine onları sağlıklı bir düşünme süzgecinden geçirerek, muhakeme etme ve sağlam bir sentez elde etme becerisini kazandırmaktır (Kazancı, 1989).

Çocuklar İçin Felsefe: Çocukların, okullarda düşünme kapasitelerini geliştirmelerini desteklemek amacıyla kullanılan bir eğitim yaklaşımıdır (Lipman, 2003).

Çocuklarla Felsefe: Erken çocukluk dönemine uygun bir şekilde verilen eğitimle çocukların felsefî bakışı kazanabilecekleri anlayışını temele alan bir yaklaşımdır. Çocukların filozofların düşüncelerini öğrenmediği, çocukların kendi fikirlerini geliştirerek eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini desteklemektedir (Lipman, 2003). Çocuklar için felsefenin günümüzde tercih edilen adlandırmasıdır.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde; araştırmaya konu olan çocuklarla felsefe ile ilgili kuramsal temeller ele alınmıştır. Bu noktada felsefe, düşünme eğitimi, okul öncesi dönem ve düşünme eğitimi, çocuk ve felsefe ve çocuklarla felsefeye ilişkin ayrıntılı açıklamalar, devamında ise bu konularla ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Türkiye’de ve yurt dışında yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

2.1. Felsefe

Bir şeyin ne olduğuna dair bir bilgi vermenin en iyi yolu o şeyi tanımlamaktır. Bir tanım o şeyin en belirleyici özelliğini belirtir ve ortaya çıkarır. Felsefeyi tanımlamaksa oldukça zordur. Herkes için geçerli olabilecek bir tanımda bulunabilmek güçtür. Felsefenin anlamı çağdan çağa değişmiştir. Modern felsefenin kurucusu olan Descartes, felsefeyi bilgelik üzerinden tanımlama yolunu seçmiş ve bilgeliliğin de her şeyin tam bilgisi olduğunu belirtmiştir. Felsefede önemli kısım insanın yaşamıyla ilgili sorulara cevap vermekten çok sorular sorabilmek ve problemleri görebilmektir. Felsefe yapmak, felsefi davranabilmek ve felsefi bir tutum kazanabilmek oldukça önemlidir. Felsefe yapmanın temel yapı taşı felsefi hissetmek ve felsefi düşündürmektir (Cevizci, 2010). Felsefe sözcüğünün kelime kökenine bakıldığında “bilgelik sevgisi” olarak ifade edildiği görülmektedir. Felsefenin özünde merak duygusu ve bu merakın getirdiği anlama isteği vardır. İnsan merak ettiklerini anlamaya çalışırken çeşitli sorular sorarak bilmek ve anlamak ister. Bu istek insanın doğasında vardır.

Felsefe, özü itibarıyla akla dayanarak varlığın doğasını bir bütün olarak ele alan sistematik ve eleştirel bir düşündür (Cevizci, 2015). Felsefe soruşturan bir faaliyet olarak karşımıza çıkar. Felsefi düşünmenin bilgiye ulaşmak için izlediği mantıksal çıkarımlara dayanması ayırt edici özelliğidir (Warburton, 2017). Felsefi düşünce her şeyi olduğu gibi kabul etmeden önce sorgulayan ve zihnin eleştirel süzgecinden geçiren düşüncedir. Akıl temelli bir soruşturma sonucu ortaya çıkan felsefi düşünce sistemli ve analitik bir düşüncedir. Felsefi düşünceye hayatın içinde karşılaştığımız problemlere çözüm bulmak için de ihtiyaç duyarız. Çünkü felsefe aslında hayatla doğrudan ilgilenmek ve yaşamla yüzleşmektir (Cevizci, 2010).

İnsan akıl aracılığıyla bilgi edinerek o bilgiyle uyumlu etik eylemlerde bulunma sorumluluğuna sahip olur ve kendi iradesiyle hareket etme olanağına imkân bularak özgür olur. Felsefe, insanın eğitime en muhtaç yönünü; aklını ve sezgilerini eğitmeyi amaç edinmektedir. Eğitilen akıl ve sezgi sayesinde insan üreten bir özne haline gelecektir (Dirican, 2017). Felsefi düşünme, yaratıcı, eleştirel, özenli ve refleksiyonlu düşünmeyi mümkün kılar. Bu sayede insan düşünmenin yaratıcı, eleştirel, özenli ve refleksiyonlu düşünme yönünü geliştirerek doğru düşünür ve doğru eylemlerde bulunur. Doğru düşünmeye ve problem çözmeye imkân sağlayan felsefi düşünme sayesinde insanlar kendileriyle ve başkalarıyla daha sağlıklı bir iletişim kurabilirler (Sormaz Öğüt, 2019).

Öğrenilen, geliştirilen ve öğretilen bir edim olan felsefi düşünmenin özünde; merak etme, sorgulama, eleştirel düşünme anlamaya ve anlamlandırmaya çalışma vardır. Anlamak, anlamaya çalışmak insanın kendi özgünlüğüne ulaşması için bir yoldur. Her çocuk soru sormaya ve anlamak istemeye eğilimlidir. Çocuklarda var olan bu yönelim baskılanmamalı ve zayıflatılmamalıdır. Bilgi hayata geçirildiği zaman insanlığa fayda sağlayarak insanın kendisini ve içinde yaşadığı dünyasını anlamasını sağladığı için değerlidir (Arat, 1990). Çocuklar için felsefe eğitiminde esas amaç düşünme eğitimidir. Bununla beraber uygulama yöntemlerinde oluşturulan sosyal inşa sayesinde çocuklar dil aracılığıyla iletişime ve etkileşime geçerek kendilerini ifade edebilmektedirler (Lipman, 2003).

2.2. Düşünme Eğitimi

Düşünme özelliği her insanda olan bir özelliktir. Sadece bilim, teknik, felsefe ve sanat alanında değil, günlük yaşamımızı devam ettirebilmek için de düşünme gücüne ihtiyaç vardır. Düşünme insanın doğasında var olan bir yetidir. Düşünme eğitimi, kuramları ve kavramları öğretmekten ziyade düşünme yetisini eğiterek, sağlıklı, mantıklı, yaratıcı ve eleştirel düşünme tutumlarını öğretmektedir (Taşdelen, 2013). Düşünme eğitimi çerçevesi içerisinde analitik düşünme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve pozitif düşünme gibi düşünmenin farklı biçimlerini içeren zihinsel etkinlikler bulunmaktadır. Günümüzde düşünme eğitimi ön plana çıkmaktadır. Düşünme eğitiminin öne çıkmasında etkili olan sebeplerden biri içinde yaşadığımız zamanda çocuklara ve çocukların almış oldukları eğitime verilen değerin artması ve düşünme eğitiminin insanlığın geleceğinde önemli rol oynayacağının düşünülmesidir

(Taşdelen, 2017). Düşünmenin ve düşünme eğitimi tanımının farklı bilim insanları tarafından farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir.

Düşünme eğitimi; insanların ulaştığı karar ve hükümleri olduğu şekilde kabul etmek yerine onları sağlıklı bir düşünme süzgecinden geçirerek, muhakeme etme ve sağlam bir sentez elde etme becerisini kazandırmaktır (Kazancı, 1989). Düşünme becerisi kazandırmanın teorik olarak temelini Dewey'in anlayışında olan yansıtmanın önemini vurgulamasına, Vygotsky'nin önem verdiği iş birlikli öğrenmeye ve Gardner'ın geliştirdiği çoklu zekâ kuramına dayandığı ifade edilebilir (Jones, 2008).

Wilson'a göre düşünmenin ve düşünme eğitiminin tarihi incelendiğinde temellerinin Eski Yunan' a dayandığı görülmektedir. Aristo'ya göre iyi bir eğitime sahip insan bir düşünceye inanmadan önce o fikri ayrıntılı olarak düşünen insandır. Onun anlayışında eğitimin amaçlarından birinin düşünen insanlar yetiştirmek olduğu görülmektedir (Dilekli, 2015). Piaget, eğitimin nihai hedefinin geçmiş zamanda yaşamış olan insanların yaptıklarını yaparak onları tekrar etmek yerine yeni şeyler oluşturan ve üretebilen bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayı eğitim ile bireyler kendilerine sunulan şeyleri kabul etmeyerek sorgulamalı, eleştirebilmeli, yaratıcı düşünebilmeli ve yeni şeyler üretebilmelidir (Fisher, 1995).

Düşünme eğitimi ilk olarak felsefi ve bilimsel düşünmeyi ön plana çıkarsa da, günlük hayatta karşılaşılabilen problemlere işlevsel ve yaratıcı çözümler bulmayı da amaçlar. Bundan dolayı düşünme eğitimi sadece belirli tür bir düşünme eğitimi değildir. Düşünme eğitimi teorik ve pratik nitelikli düşünceleri kapsamaktadır. Düşünme eğitimi bizlere farklı açılardan düşünmeyi ve bakmayı öğretirken empati gücümüzü artırmaktadır. Empati gücü sayesinde başkalarını en iyi şekilde anlayarak onlarla sağlıklı bir iletişim kurarız. İnsanlarla olan bu sağlıklı iletişimin çoğalması insanlığın çoğalması demektir. Düşündükçe insan olmanın yoluna düşeriz. Düşünme eğitimi sayesinde içimizdeki insanlık gelişir (Taşdelen, 2012). İnsanlarda doğal olarak bulunan düşünme yetisinin gelişebilmesi için erken yaşlardan itibaren uygun bir düşünme eğitime ihtiyaç vardır.

Çoğu zaman çocukların düşünsel aktivitelerle ilgilenmedikleri düşünülür. Çocukların bazı şeyleri yaparken neden sonuç ilişkisinden bağımsız sadece belli bir bilgi için meraklandıkları sanılmaktadır. İçinde yaşadığımız zamanda eğitim alanında en büyük problemlerden biri çocukların eğitim deneyimlerini birleştirirken yaşadıkları

eksikliklerdir. Bu durumun çözümü için başlıca yapılması gereken şey çocuğu aktif kılmaktır. Böylelikle çocukların doğal merakı ve sorgulama eğilimleri geliştirilebilir. Hem çocuklar hem de öğretmenler bağlantıyı ne şekilde kuracaklarını gösteren etkinlikleri tercih etmelidirler (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980). Çocukların kendi yollarını bulmaları için onlara bir şeyi öğretirken yapılması gereken söylenmemelidir. Düşünme, özgür, esnek ve özgün ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Çocuklar bu ortamda sorgulamaya dayalı olarak düşünmeye sevk edildiği takdirde, özgün düşünceleri sağlanır (Conatser, 2000).

Çocukları içinde yaşadıkları dünyayı sorgulamaları ve sağlıklı değerlendirme yapabilmeleri için donatmak gerekir. Bunun için de düşünme eğitimi gerekmektedir. Bilgisayarlar herhangi bir bilgiye ulaşma imkânını kolaylaştırmışlardır. Okullara düşen görev bu imkânlardan nasıl bilgi üretileceğini öğretmeyi ve sorgulayarak değerlendirebilmeyi öğretmektir. Günümüz dünyasında eleştiri süzgecinden geçirerek doğruyu ve yanlış ayırt edebilmek, görünenin ötesini görebilmek ve tüm bunları düşünme ve değerlendirme konusu yapan bireyler yetiştirebilmek için düşünme eğitime ihtiyaç vardır (Direk, 2008). Düşünme becerilerinin öğrenilebilir ve öğretilir beceriler olduğu varsayılmaktadır. Okullarda uygulanmakta olan programlar ile düşünme eğitimi bütünleştirilmelidir. Düşünme eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren uygulanarak çocuklara düşünme becerileri kazandırılması için çalışılmalıdır (Mutlu ve Aktan, 2011).

2.3. Okul Öncesi Dönemi ve Düşünme Eğitimi

Okul öncesi eğitim programında yer alan okul öncesi eğitiminin temel ilkelerinden biri “*Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir*” şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 2013).

Çocukların yeteneklerinin küçük yaşlarda güçlendirilmesi önemlidir. Eleştirel düşünme erken çocukluk döneminde geliştirilmesi gereken yeteneklerden biridir (Tay Lim, 2012). Vygotsky’e göre okul öncesi dönem 3 ile 6 yaş arasında, çocukların zihinsel süreçlerinin yapısında sistematik değişimlerin olduğu ve önemli gelişimsel başarıların deneyimlendiği kritik bir dönemdir. Vygotsky okul öncesi dönemde gerçekleşen gelişimi tanımlamak için çok farklı açılardan yaklaşmaktadır. Ona göre, okul öncesi dönem sadece kronolojik bir kavram değildir. Okul öncesi dönemde

çocuğun zihni, var olan zihinsel süreçlerin değişmesi ve yeniden gelişmesiyle yüksek seviyede zihinsel süreçlere dönüşerek dinamik bir sistem eşliğinde şekillenmektedir. Bu dönem toplumsal süreçlerden geçerek içsel süreçlere doğru ilerlemektedir. Çocuklar önce algılarını, dikkatlerini, düşüncelerini, geçmiş yaşantılarını ve hayallerini sürekli dile getirmektedirler. Okul öncesi dönemde çocuğa sağlanacak olan eğitim öğretim faaliyetlerinin çocukların bilişsel gelişimini destekleyecek şekilde olması oldukça kritiktir (Kozulin, 2003).

Montessori'nin eğitim anlayışında çocukların hatalarını anlamaları, kendi hatalarının sorumluluklarını alarak üstesinden gelmeleri, sonuç çıkarmaları ve kendine güvenme gibi kazanımları önemli yer tutmaktadır. Montessori'nin eğitim süreci içerisinde düşünsel materyallere yer vermesi, çocukların özgürlükleri, kendi kendilerini eğitebilmeleri, aklın gücünü ve çocuğun kendi zekâsını işlemesi gibi kavramlara yer vererek okul öncesi dönemde düşünme becerileri eğitimi desteklediği görülmektedir (Durakoğlu, 2010).

Düşünme ve sorgulama zihinsel becerilerin özünü oluşturmaktadır. Düşünmenin ve sorgulamanın etkisiyle bireyin zihinsel işlemleri harekete geçerek problem çözme becerisi ve karar verme becerisi gelişmektedir. Böylelikle bilginin zihinde daha iyi işlenerek yapılandırılmasına destek olunmaktadır (Güneş, 2012). Yaşamın ilk yılları öğrenmenin ve gelişmenin çok hızlı olduğu dönemdir. Erken çocukluk döneminde kazanılan deneyimlerin ilerleyen zamandaki öğrenmeleri etkilemesi, okul öncesi döneminin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir (Dinç, 2002).

Davis (2000) , küçük yaşta çocuklara uygun dersler eşliğinde düşünmenin sağlanması gerekliliğini kanıtlayan bir rapor sunmuştur. Okul öncesi öğretmenliğini deneyimlemiş olan Davis, eleştirel düşünmenin öğrenme ve öğretme süreçlerinin temeli olduğunu, çocukların problem çözme, yansıtma ve üst biliş yoluyla öğrendiğini belirtmektedir. Tüm çocuklar derin düşünebilmektedir, bunun için çocuklara aktif yaşantı yoluyla doğrudan deneyim sağlanmalıdır (Davis, 2000). Pestallozzi çocuklara somut aktif yaşantı deneyimleri kazandırılarak çocukların düşünsel yeteneklerinin ortaya çıkarılması gerektiğini vurgulamış, altı yaş öncesindeki eğitimin kritik olduğunu belirtmiştir (Haktanır, 2007).

Okul öncesi dönemi, çocuğun aktif bir şekilde öğrenme becerilerini edinerek temel kavramları kazandığı dönemdir. Bu dönemde gelişim hızlı olduğu için çocuğun

ilerleyen yaşlarda kullanabileceği ihtiyacı olan düşünme yöntem ve becerilerinin gelişmesi önemlidir (Kandır ve Orçan, 2011). Düşünme eğitimi küçük yaşlarda başlayarak çocuklara düşünme ve davranış tutumları kazandırmaktadır. Düşünme tutumu kazanmak hayatın farklı alanlarından ayrılmadan bir yaşama biçimi ve bir bakış açısı kazanmaktır (Taşdelen, 2012).

Çocuklar iki ve beş yaşları arasındayken düşünmelerinde oldukça ileri bir hale gelmektedirler. Bu dönemde, bebeklik döneminin deneme-yanılma yoluyla problem çözümü ve ilkel döngüsel tepkiler ortadan kalkmaktadır. Okul öncesi dönem çocukları hareket etmeden önce eylem üzerinde düşünmektedirler. Aşamalı olarak bebeklik dönemine ait somut dünyaya bağlı erken düşünme süreçlerini geride bırakarak etkileyici bir şekilde yeni bir akıl yürütme biçimini kullanmaktadırlar. Artık bu dönemde gözlerinin önünde olmayan, duymadıkları, dokunamadıkları şeyler üzerinde derinlemesine düşünmeye başlamaktadırlar. Çevrelerinde olmayan varlıkları hayal ederek, hatırlayarak onlar üzerine fikir yürütebilmektedirler (Trawick Smith, 2014).

Donaldson, dört yaşındaki çocukların doğal ortamlarındaki davranışlarını gözlemleyerek tümdengelim akıl yürütme konusunda başarılı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Burada belirtilen akıl yürütme, çocuğun daha önce hiç karşılaşmadığı yeni deneyimlerde düşünme becerilerini ortaya çıkarmak olarak tanımlanmıştır. Çocuklar bu davranışları tesadüfen sergilemez tam tersine sistematik araştırma stratejileri göstermektedirler. Aynı zamanda çocukların tepkileri aynı görevle ilgilen yetişkinlere benzer şekilde olmaktadır (Chandar, 2008).

2.4. Çocuk ve Felsefe

Çocukluk dönemi insan yaşamının keşfedilmeyi bekleyen özel bir dönemidir. Özel olmasının nedeni, dünya ile karşılaşmanın, kendi ve varoluşu hakkındaki edindiği bilgilerin ve izlenimlerin çocukluk döneminden itibaren ortaya çıkması; büyümenin, gelişmenin ve olgunlaşmanın fiziksel, zihinsel ve sosyal duygusal gelişimin çocukluk döneminde hızlı bir şekilde ilerleme kat etmesidir. Bu dönem yetişkinlik dönemindeki gibi homojen özellikler sergilemez ve çocukluk adında tek biçimli bir zaman diliminden söz edilemez. Çocukluk genel olarak üç ve on sekiz yaş aralığını kapsamaktadır. Bu zaman aralığı oldukça geniştir ve çok farklı evreleri bulunmaktadır (Taşdelen, 2014). Merak ve hayret etme yeteneği felsefeyle uğraşabilmek için en çok ihtiyaç duyulan şeydir. Bu yetenek bütün çocuklarda, özellikle de küçük yaş grubundaki çocuklar da

bulunmaktadır. Çocuklar için dünya içerisinde olup biten her şey yeniliğini muhafaza etmektedir; bundan dolayı her şey çocukların merak ve hayretini korumaktadır (Cevizci, 2010). Aristoteles, bütün insanların doğaları gereği anlam arayışında olduğunu belirtmektedir. Felsefe ile ilgili merak çocuklukta başlamaktadır (Lone, 2020).

Çocukluk dönemi, çocukların çeşitli felsefi terimleri düşünmelerinin fazlaştığı bir zaman dilimidir. Klasik eğitim anlayışının aksine bu durum çocukların hayatta kendilerini hangi yönlerden biricik ve özel bulduklarını keşfetmeleri açısından oldukça anlamlıdır. Demokratik toplumların bağımsız düşünebilen, sorgulayabilen bireylere ihtiyaç vardır. Felsefe eğitimi bu ihtiyaca cevap verebilmektedir. Çocuklara felsefi kavramları bir başkasıyla tartışmayı öğretmekle mümkündür (Wartenberg, 2009).

Çocuklar okul veya aile içerisinde yalnızca kendisinden beklenen şeyler üzerine yine beklenen bir biçimde düşünürse merakları tatmin olmayacak ve zaman içerisinde soru sorma ve öğrenme istekleri yok olacaktır. Bu nedenle insanlardaki öğrenme isteğinin en kritik döneminde onlarla felsefe yapmak büyük bir iyilik olacaktır (Erdoğan, 2018). Çocuklar dört-beş yaşlarındayken metafizik sorular ortaya çıkmaya başlar. Bu sorular bazen en derin ve zor olan sorulardır. Çocukların bu yaştaki sorularını kavramsal çözümlemelere girmeden, sorulardan kaçmadan ve çocuk kaç yaşında olursa olsun düşünme sürecinde çocuğa eşlik edilmelidir. Çocukların dört-beş dönemindeyken dahi müthiş bir sorgulama derinliğini ve şiirsel biçimde yorumlama güçlerini dikkate almak gerekmektedir (Droit, 2014).

Felsefenin çocuğa ne şekilde tanımlandığı ve çocuk ile felsefenin nasıl tanıştırıldığı çocukların felsefe yapıp yapamama durumunu etkilemektedir. Günlük yaşamla ilgili olan ve yalnızca filozof ya da felsefecilere değil herkese hitap eden bir felsefe anlayışı olmalıdır. Herkesin sevip anlayabileceği düşüncesini temele alan, çocukların günlük hayatta somut yaşam deneyimleri ile ilişkilendirilen, çocukların ilgi ve dikkatlerini çeken bir felsefe eğitimi ile çocukların felsefe yapabilmesi mümkündür (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Küçüklere felsefe öğretmek veya felsefe eğitimini erken yaşta başlatmak olarak yanlış anlaşılan bir durum var. Önemli olan erken yaşta felsefe öğretmek değil, eğitimin tüm basamaklarında felsefenin yol göstericiliği eşliğinde iyi bir kavram eğitimi oluşturmaktır. Felsefe gerçekliğin temel kavramlarını içerdiği için küçük yaşlarda bu temel kavramlara giden yollar açılmalıdır. Çocuklar bir felsefe kuramını tam anlamıyla kavrayamazlar ama hayatlarında önemli yere sahip olan başlıca kavramların anlamlarını güzel bir şekilde kavrayabilirler (Timuçin, 2000).

Felsefe tarihinden, filozoflardan, filozofların düşüncelerinden ve düşünme akımlarından söz edilmemesi gerekmektedir. Akademik anlamda bir felsefe eğitiminden ziyade; çocukları düşünmeye, merak etmeye, soru sormaya iten ve diyalog kurma aracılığıyla düşünmeyi geliştirme amaçlanmaktadır (Sormaz Öğüt, 2015). Çocuklarla yapılacak felsefe çalışmalarının temel amacı çocuklara kendi içlerinde felsefi bir terimi tartışmalarına imkân oluşturmak; çocukların büyüme aşaması boyunca merak duyacakları konuları tartışmaya ve sorgulamaya teşvik etmek ve bunun sistematik şekilde yapılmasını sağlamak için yardım ederek kolaylaştırıcı olmaktır (Wartenberg, 2009).

Çocukların sorduğu derin sorulara genellikle ilgisizce cevap veririz. Yetişkinlerin ne sıklıkla bir çocuğun yaptığı etkileyici bir yorumu dikkate alarak bunun ne kadar güzel ya da eğlenceli olduğunu söyleyip söylememesi merak konusudur. Yetişkinler genellikle çocukların yorumları altında gizlenen derin soruları fark etme konusunda başarısız olur. Çocukların düşünme biçimlerinin yetişkinlerin düşünme biçimi kadar olgun olmadığına inanırız. Bundan dolayı çocukların söyledikleri şeyler bildiklerimize ya çok az şey katar ya da hiçbir şey katmaz. Fakat çocukluk sadece yetişkin yolunda ilerlemek değildir. Çocuklar hepimizin dünyaya olan bakış açısını zenginleştirmektedir. Çocuklar, hayatın her aşamasında kendi bakış açısını oluşturur ve gelecek aşamalar için hazırlıklara ket vurmazlar. Bundan dolayı, çocukları dinlemek yetişkinlerin kendi düşüncelerini geliştirmek açısından katkı sağlayabilir (Lone, 2020). Bu ilgisiz ve küçümseyici tutum en başından itibaren bir önyargı şeklinde çocukların önünde yer almaktadır. Oysa psikologların bilişsel çalışmaları mantıksal akıl yürütme konusuna ilişkin yetişkinlerin dahi başarısız olabildiklerini göstermektedir (McCall, 2017).

Felsefe yetişkinlerin hayatıyla olduğu kadar çocukların da günlük hayatıyla ilişkilidir. Montaigne, çocuk ve felsefe ilişkisi hakkında, felsefenin çocuklar için ulaşılmaz bir konumda, asık suratlı bir şekilde gösterilmesinin hata olduğunu; bunu yapmanın felsefenin yüzüne sahte ve çirkin maske takmak olduğunu belirtmiştir (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Herhangi bir anasınıfına gidildiğinde, çocukların büyük bir merak içinde, istekli ve hayatlarının her boyutunu keşfetmeyi arzuladıkları görülebilir. Her aile, çoğu şeyle ilk defa karşılaşan çocukların “Neden?” sorularına aşınadır. Geleneksel anlamda, çocukların bedensel, entelektüel, ahlaki, sosyal ve duygusal benliklerinin gelişiminin ne kadar önemli olduğu bilincine varılsa da felsefi

benliklerinin gelişmesi arka planda kalmaktadır. Sorular sayesinde felsefi benliğin temeli oluşmaktadır (Lone, 2020).

Gelişim psikolojisi uzmanlarının bize bildirdiği çocukluk terimi içerisinde çocukların felsefi şekilde düşünme kapasitelerine yer verilmemiştir. Çocuklarda bulunan bu kapasiteyi göz ardı etmek çocukluğa üstten bakma konusunda cesaretlendirmektedir (Matthews, 2020). Piaget'nin anlayışında çocuğa yönelik eksik ve kısıtlanmış bir kavrama algısı vardır. Bu algı çocuğun gerçek yaşamda kim olduğunu ve neler yapabileceğini küçümsemektedir. Çocuklara bu şekilde üstten bakma durumu çocukların yetişkinlerden daha iyi bir şekilde ikinci bir yabancı dil öğrenebilmelerini ve estetik açıdan kıymetli resim yapabilmelerini ve çocukların ilginç felsefi sorular tasarlayabildiklerini göz ardı etmektedir (Matthews, 1980).

Zihin gelişiminde olduğu gibi ahlak gelişiminde de yaşa bağlı bir şekilde değişen evrelerin olduğu eğitimde kabul gören Piaget'nin ve Kohlberg'in kuramlarında görülmektedir. Piaget'nin “dışa bağımlı dönem” ve Kohlberg'in “gelenek öncesi düzey” olarak ifade ettiği dönemlerde çocuklarla felsefe yapılabileceği fikri mümkün görünmemektedir (Can, 2016). Ahlaki gelişime yaklaşırken kavram değişimi ile yaklaşılsa bu durum çocukları hafife alarak çocuklara zararlı bir şekilde yaklaşılmasına sebep olur. Çocuklar doğru olan şeyi, doğru ve iyi olan bir nedenle, tam bir biçimde ahlaki bir sebeple yapabilmektedir. Yaptıklarının sebeplerini tam anlamıyla anlatma konusunda başarılı olamayabilirler; fakat belirtilenin aksine uygulanan ceza ve ödül dışında ahlaki bir mecburiyet anlayışına sahip olabilmektedirler (Matthews, 2000).

Okullarda yürütülen eğitimler, çocukların zihinsel ve ahlaki gelişimlerini evreler şeklinde açıklayan bu kuramlar çerçevesinde şekillenmiştir. Birçok uzman küçük yaştaki çocukların yalnızca somut kavramlarla düşünebileceğini benimseyerek uygulanan eğitim öğretim programından soyut olanları ve belirsizlikleri büyük oranda çıkarmıştır. 1960'lı yıllardan beri küçük çocuklar zor ve soyut şeylere dair fikirler, belirsiz durumlar, tutarsızlıklar konusunda düşünmek ve bu düşünceler hakkında akıl yürütmek konusunda herhangi bir deneyim kazanamamışlardır. Bundan dolayı aslında soyut düşünme becerileri konusunda test edildiklerinde çocukların “başarısız” çıkmasına şaşırılmamak gerekir (McCall, 2017). Çocukların felsefi kapasitelerini geri planda bırakmak yerine aslında mevcut olan bu kapasitenin geliştirilmesine odaklanmak gerekmektedir.

Çocukların felsefe yapıp yapamayacağı üzerine tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmaların başlıca nedenlerinden biri çocukların bilişsel kapasiteleri ile ilgilidir. Çocukların yetişkinlerden farklı bir şekilde kendine has birtakım özellikleri vardır ve çocukların felsefe ile ilişkisinden söz etmek istersek onların bilişsel, zihinsel özelliklerine yönelmemiz uygundur. Çünkü felsefi anlamda bir düşünme etkinliği zihinsel yapıda gerçekleştirilir ve gerçekleştirilirken bu alanda terimler kullanılır. Çocukların somut ve soyut kavramları, bilişsel gelişim sürecine paralel olarak kullanılabilecekleri belirtilmektedir (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Çocukların yaşamlarında soyut kavramlar yer almaktadır. Aslında çocuklar hikâye kitaplarındaki kahramanların aracılığıyla iyi, kötü, ince, kalın, büyük, küçük gibi soyut terimlerden haberdar olmaktadır (Murreis, 2000).

Karakaya (2005), çocuk felsefesini ve kullanıldığı alanları kısaca tanıtmıştır. Felsefe alan yazını içerisinde “Çocuk felsefesi” kavramını ilk olarak 1953’te Karl Jaspers kullanmıştır. Almancası “Kinderphilosophie” veya “Philosophie für Kinder”, İngilizceye “Philosophy for Children” olarak geçerek “çocuk” ve “felsefe” kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Türkçeye çevrilirken ise “çocuk felsefesi” veya “çocuklar için felsefe” şeklinde çevrilmiştir. Dört farklı anlamda kullanılan bu kavram aşağıda belirtilmektedir (Karakaya, 2005).

1. Büyüklerin Çocuklar Hakkında Yaptıkları Felsefe: Çocuğu evrelere göre inceleyen bu alan felsefenin bir alt dalı şeklindedir. Çocuklara ilişkin çocukların felsefi yetenekleri ve kabiliyetleri hakkında araştırma, inceleme ve değerlendirme yapmaktadır.
2. Çocuklar İçin Yapılan Felsefe: Büyüklerin çocuklar için hazırladıkları programları, öyküleri, çalışma kitaplarını ve çocuk kitaplarını içeren bu alanda sadece bu tarz kitaplar çocuklara felsefi temalı içerikler aktararak felsefi yöntemler sunmaktadır.
3. Çocukluk Felsefesi veya Çocukça Felsefe: Bu alanda çocuk felsefesine ilişkin çocukların kendi kendilerine veya farklı kişilerle ortaya attıkları düşünceler yer alır. Bu felsefe alanı çocukların kendi haklarında olabileceği gibi farklı alanları da kapsayabilmektedir.
4. Çocuklarla Felsefe Yapmak: Bu alanda yetişkinler çocukların kendi dünyalarında olan esas sorulara ilişkin çocuklarla beraber düşünsel içerikli

konuşmalar yapmaktadırlar. Burada amaç akıllı kullanmak ve düşünceyi geliştirmektir.

2.5. Çocuklarla Felsefe

Çocuklarla felsefe genellikle P4C (philosophy for children-çocuklar için felsefe) şeklinde kısaltılarak kullanılır. Bu adlandırma çocuklar için felsefenin kurucusu sayılan Lipman tarafından tercih edilmektedir. Lipman'dan farklı olarak PWC (philosophy with children -çocuklarla felsefe) kısaltmasını kullananlar da vardır. Bu kısaltmada kullanılan “ile” nin demokrasiye daha uygun olduğu düşünülmektedir (UNESCO, 2007). Bundan dolayı bu çalışmanın başlığında “çocuklarla felsefe” isimlendirilmesi tercih edilmiştir.

2.5.1. Çocuklarla Felsefe Nedir?

Dünyanın bilinçle karşılaşması sonucu ortaya çıkan yansımaların etkisi ile çocuklar birçok soru aracılığıyla gerçek ve hakiki bir felsefi tutum içindedirler (Taşdelen, 2015).

Çocuklarla felsefe, erken çocukluk dönemine uygun bir şekilde verilen eğitimle çocukların felsefi bakışı kazanabilecekleri anlayışını temele almaktadır. Düşünen, öğrenmek ile ilgilenen, meraklı, mantıklı bir şekilde hareket eden çocuklar yetiştirmenin ön şartı olarak düşünme becerilerinin ilkökul hatta okul öncesi eğitim süreci ile bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Lipman, Sharp ve Oscanyan 1980).

Çocuklarla felsefe, çocukların sorgulama, akıl yürütme, gerekçelendirme, iletişim-etkileşim sonucu anlam çıkarma, anlamlar arası ilişki kurma, yaratıcı olma gibi beceriler üzerine kurulan bir yaklaşımdır (Fisher,2005). Çocuklarla Felsefe, çocukların filozofların düşüncelerini öğrenmediği, çocukların kendi fikirlerini geliştirerek eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini destekleyen bir yaklaşımdır (Lipman, 2003). Seçilecek olan elverişli bir metinden, bir hikâyeden, bir gazete haberinden ya da günlük yaşamda karşılaşılan bir durumdan hareketle var olan şeyler ile ilgili çocukların kendi aralarında diyalog kurma ve tartışma aracılığıyla terimleri oluşturma, edindiği bilgiler ve yaşadıkları deneyimlerini birleştirerek değerlendirmeler yapmasına yönelik eğitimi içeren bir yaklaşımdır (Direk, 2006).

Çocuklarla felsefe, erken yaşlardan itibaren çocuklarla felsefeyi buluşturmanın, çocukları felsefi bir düşünce biçimiyle erken yaşlarda tanıştırmmanın genel ismidir (Tepe,

2013). Çocuklarla felsefe eğitimi, felsefi düşünceyi uyarmaya hizmet ederek çocuklara bilgi aktarımından ziyade çocukların kendi düşünsel çabalarıyla bilgiyi oluşturmalarına olanak sağlamaktadır (Erdoğan, 2018). Çocuklar için felsefe yaklaşımının kaynağı; çocukların gündelik hayatta yaşadıkları olaylara ilişkin bir öykü, bir gazete haberi, şiir ya da problemten hareketle çocukların bu alandaki terimleri bulmalarını, tartıştıkları terim ve konular ile kendi yaşam deneyimleri arasında bağlantı kurarak düşünmesine dayanmaktadır (Direk, 2016).

Çocuklar için felsefe programı, çocukların grup içerisinde grup üyeleriyle yaptıkları felsefi tartışmaları temele almaktadır. Felsefenin çocuklar için uygunluğu uzun yıllar tartışılmıştır. Bu tartışmaların ana kaynağı; felsefenin ortak bir tanımı yapılamaması, felsefenin herhangi bir problem üzerinde felsefi bir yolla düşünme olduğunu düşünenler ile felsefeyi bir ders olarak görenlerin fikir ayrılığıdır (Murriss, 2000). Çocuklar konuların sadece kendilerine anlatılması yoluyla öğrenemezler. Konuları ezberlemek göreceli olarak daha düşük seviyede bir düşünme etkinliğidir. Etkin öğrenmenin sağlanabilmesi için çocukların daha fazla kavram oluşturma, yargılama ve muhakeme etme becerileri geliştirilmelidir (Lipman, 2003).

Lipman, yaş gruplarına ve konularına göre bir dizi öykü yazarak faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Öğretmenler için geliştirilen el kitaplarında önce düşünsel içerikli ders işleme biçimlerine ve felsefi anlamda yetersiz olan öğretmenler için hikâyede yer alan esas düşüncelerle ilgili yorumlara yer vermiştir. Lipman bunun yanında ilkökul öğretmenlerine hizmet içi eğitimleri ve birçok konferans vermiştir. Bu çalışmaların amacı çocuklara mantıksal akıl yürütme becerilerini ve felsefi düşünme becerilerini edindirecek olan öğretmenlerin eğitsel kabiliyetlerini geliştirmektir. Çocuklar İçin Felsefeyi Geliştirme Enstitüsü'nün yayın organı Thinking: The Journal of Philosophy for Children isimli dergidir. Bu dergide çeşitli uygulama raporları ve ders raporları bulunmaktadır (Karakaya, 2006).

Çocuklar için felsefe uygulamalarında Lipman uyaran olarak hikâyeleri kullanmıştır. Programda sorgulamayı başlatacak olan temel sorunun belirlenmesinde çocukların ilgisini çekmek için uyaran olarak resim, şiir, şarkı, fotoğraf, reklamlar, çizgi film ve film sahneleri, oyunlar ve farklı nesneler de kullanılabilir (Taş, 2017). Hazırlanan hikâyeler deneysel bir araştırmada uygulanarak olumlu bir sonuç alınmıştır. Bunun üzerine Lipman, asistanı Ann Margaret Sharp'la birlikte öğretmenler için birçok felsefi alıştırma içeren el kitabını hazırlamışlardır (Lipman, 2003).

Matthew Lipman ve Ann Sharp 1970’li zamanlarda ortaya koydukları çocuklar için felsefe yaklaşımından sonra çocuklar için felsefe eğitim programı isminde bir düşünme eğitimi programı geliştirmişlerdir (Taş, 2017). Bu program çocukların doğal filozoflar olduğunu varsayarak, çocukların merak duygularıyla sordukları sorulara önyargıyla karşılaşmadan cevap aramaları gerekçesiyle oluşturulmuş bir programdır (Bayoğlu, 2017).

Lipman’ın çocuklar için felsefe programının içeriğine bakıldığında, programın çocukların kavramlar üzerinde düşünme ve tartışma yoluyla akıl yürütme ve yargıda bulunma yeteneklerini geliştirmeyi amaçladığını ve 6-16 yaş arasını kapsadığı görülmektedir. Lipman, çocukların 6-7 yaşında dahi eleştirel ve yansıtıcı düşünebileceğini savunmaktadır. Çocuklar için felsefe programının temel özelliği akıl yürütme becerisini ve problem çözme becerisini geliştirmektir. Programın sağlıklı işleyebilmesi için öğretmenin açık uçlu soru sormadaki becerisi kritik öneme sahiptir (Trickey ve Topping, 2004).

Lipman’ın başlattığı P4C (Philosophy for Children)’deki 4C, İngilizce “C” harfi ile başlayan dört farklı düşünme eyleminin önemine dikkati çekmektedir: Critical Thinking (Eleştirel Düşünme), Creative Thinking (Yaratıcı Düşünme), Caring Thinking (Özenli Düşünme) ve Collaborative Thinking (Dayanımcı Düşünme). Lipman’a göre bu düşünmenin bu dört farklı niteliği hem düşünme becerilerinin geliştirilmesi anlamında hem de bu dört farklı düşünme eyleminin kazandırılması açısından aralarındaki ilişki çok önemlidir. Lipman’a göre çocuklar için felsefenin temel amacı çocuklara eleştirel düşünme edimi kazandırmak ve bu edimi geliştirmektir (Sormaz Öğüt, 2019).

McCall (2017), Lipman’ın P4C programının işleyişini şu şekilde belirtmiştir: Tüm katılımcıların birbirini rahat bir şekilde görebilmesi, duyabilmesi ve bedensel olarak eşit statüde olduklarının anlaşılmasına yardımcı olabilmeleri için grup daire biçiminde oturtulmaktadır. Seçilen hikâye sesli bir şekilde okunduktan sonra çocuklardan çeşitli sorular istenmektedir. Soru soranlar adlarıyla beraber herkesin görebileceği bir biçimde yazı tahtasına yazılmaktadır. Kolaylaştırıcı tarafından tahtada yazılan sorular aynı konu etrafında gruplandırılır. Tahtada yazan ilk soruyla başlanarak soruyu soran çocuktan soruyla ilgili konuşmasını istenmektedir. Soru gruplarından biri seçilerek de tartışma başlatılabilmektedir. Sıralı bir şekilde her çocuğa, soruya ilişkin ne düşündüğü sorulmaktadır. Kolaylaştırıcı, tahtadaki ikinci soruya uygun bir vakitte

geçerek devam etmektedir (Sormaz, 2019). Programın doğru bir şekilde işleyebilmesi ve devamının sağlanabilmesi için eğitimcilerin kritik bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çocuklar için felsefe alanında önemli isimlerden biri Gareth B. Matthews'dir. Matthews'in belirttiği görüşler Lipman'ın görüşlerinden çok farklı değildir. Fakat Lipman'ın görüşüne katılmadığı yerler bulunmaktadır. Matthews, felsefenin aynı müzik ve oyun gibi bütünü doğal bir aktivite şeklinde görülmesine karşı çıkmıştır (Karakaya, 2006). Lipman'dan farklı olan diğer görüşü ise; çocuk felsefesini yalnızca çocuklar için felsefe biçiminde anlaması ve çocukların yaptıklarını "büyükler için felsefe" şeklinde kabul etmesidir. Matthews aslında bunu, yetişkinlere bir davranış edindirmek ve bu davranıştan yola çıkarak çocukların felsefi yaklaşımlarının veya düşüncelerinin desteklenmesini için yapmıştır. Bu durumun her iki grup içinde (çocuklar ve büyükler) felsefi bir davranış edindireceğine inanmıştır. Matthews öğrencilerine birtakım problemleri çözebilmeleri için kendi çocukluklarına yani kendi çocukluklarında düşündükleri düşünceleri hatırlamalarını önermiştir. Buradan hareketle Matthews, öğrencilerden biriktirdikleri çocukça birtakım düşünceleri üniversite öğrencileri ile tartışarak öğrencileri felsefenin içine almaya çalışmıştır (Karakaya, 2006).

Matthews metodu, genellikle küçük çocuklara sunulan bir hikâye ile başlamaktadır. Hikâye çocukların zihninde felsefi bir tartışmayı başlatabilir ve tartışma birçok konuda çocukların ilgisine göre felsefi içerikli sorular ile devam edebilmektedir (Goering, 2008). Günümüzde Amerika'da Gareth Matthews'ın önderliğinde ve onun, çocuklar için felsefenin geliştirilmesi adına kurulmuş olan derneği sayesinde felsefe, okul müfredatında anaokulundan on ikinci sınıfa kadar kendisine yer bulabilmektedir (Okur, 2008).

Gareth Matthews'ın çocukların olabildiğince küçük yaşta felsefi düşünme ile buluşması düşüncesinden etkilenen Catherine McCall Felsefi Sorgulama Topluluğu (FST) isminde bir metot geliştirmiştir. Bu metodun temelinde insanların bireysel olarak hata yapabileceği ve herkesin dünyanın doğası hakkında yanılabilmesi 'dışsal gerçeklik' felsefesi vardır. P4C'den farklı olarak tartışma planları ve araştırmaların yer aldığı öğretmenler için hazırlanan öğretmen el kitapları yoktur. Fakat toplulukta gerçekleşen diyalogun felsefi bir biçimde olması için başkanın felsefe ve mantık bilgisi olmalıdır (McCall, 2017).

Lipman'dan sonra birçok eğitimci ve düşünür küçük yaşta felsefe öğretimini savunmuştur. Dr. Thomas E. Jackson bazı yöntemlerden faydalananak yeni bir yöntem oluşturmuştur. Fakat Dr. Jackson'ın yöntemi hakkında çok ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu yöntem Hawaii'de uygulanarak çocuk felsefesine ana sınıfında başlanması gerektiğini ve ilköğretimin öğretim programında yer alarak düzenli bir biçimde ders şeklinde yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Çıldır, 2002).

Jackson için çocuklarla felsefe yaparken bağımsız düşüncenin ve bağımsız davranışın geliştirilmesi oldukça önemlidir. Jackson yönteminin iki esas ilkesi oldukça önemlidir: Kim ne söylerse söylesin hangi yaşta olduğuna bakılmaksızın küçümsemeden önem verilmelidir. Her düşüncenin serbest bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Konuşan herkesin dinlenmesi gerekmektedir: Temel ihtiyaçlar (yeme, içme, oturma, kalkma, oynama) ve diğer mecburi ihtiyaçlar (tuvalet vs.) felsefe yapan kişiler tarafından değil, konuşan kişilerin kendisi tarafından belirlenmelidir. Çocukların önemsenmesi ve önemsendiklerinin bilincinde olabilmeleri için bu iki kural oldukça önem arz etmektedir. Şartlar elverdiği sürece dışsal baskılar azaltılarak kendilerini ortaya koymalarına fırsat verilmelidir. Grup inisiyatifi ön plana çıkartmak gerekmektedir (Karakaya, 2006).

Çocukların çok erken dönemlerden itibaren felsefi düşünebileceklerini ve erken yaşta küçük çocuklarla felsefe yapılabileceğini savunan araştırmacıların sayısı artmıştır. Bu durum küçük çocuklara çocuklar için felsefe programı aracılığıyla düşünme eğitiminin nasıl verilebileceği konusunun dikkat çekmesine neden olmuştur. Çocuklar için felsefenin okul öncesi dönemdeki çocuklar ile kullanılabilmesini sağlayan felsefeci ve eğitimci Karin Murriss olmuştur. Murriss çocuklar için felsefeye yönelik çalışmalar yapmak amacıyla Lipman'la tanışmış ve birlikte çalışmışlardır. Birlikte çalışmaları neticesinde Murriss çocuklar için felsefe programının erken yaştaki çocuklara uygulanabilmesi amacıyla felsefi uygulamalar ve hikâye kitapları geliştirmiştir (Stanley ve Bowkett, 2004).

Okul öncesi eğitim içerisinde felsefi faaliyetler için çocuklara göre hazırlanan hikâye kitapları aracılığıyla dört ve beş yaşındaki çocuklarla felsefe faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Araştırmaların, çocuklar dört ve beş yaşlarında iken, çocuklar için felsefe programlarına katılan çocukların eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve diyalog kurma becerilerini geliştirmede etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Matthews de çocukların kurmuş oldukları diyalogları kayıt altına alarak onların çok küçük

yaşlardan itibaren filozoflar gibi merak içinde olduklarını göstermiştir. Çocuklar tıpkı filozoflar gibi çevrelerindeki şeyleri sorgulamışlardır (Gasparatou ve Kampeza, 2012). Çocuklarda var olan bu sorgulama merakının kaybolmaması için erken yaşta çocuklarla felsefeyi buluşturmanın kritik öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çocuklarla felsefe genel olarak çocukların kavramları tanımasını, düşüncelerini ilerletmesini, çocukların kendilerini ve dış dünyayı keşfetmesini; eleştirel, sorgulayıcı ve yaratıcı düşünme davranışlarını geliştirmesini; sorgulama aracılığı ile etik konularda dayatılan değer kuralları hakkında farkındalık sağlayarak değerler eğitimi için gerekli olan birtakım özellikleri edinmelerini amaçlamaktadır (Sormaz Öğüt, 2019). Çocuklarla felsefenin esas amaçlarından biri, seçilen uygun metinler aracılığıyla çocukların kendi yaşamları ile ilgili temel sorular sormalarını ve bu metinler yoluyla çocukların kendilerini ve çevrelerini tanımlarını sağlamaktır (Direk, 2016).

Çocuklarla felsefe eğitimi, eğitimde mevcut olan yoksunluklardan hareket ederek çocukların merak etmelerini ve soru sormalarını destekleyerek onların ilişkili düşünmesini, düşünceleri sorgulamasını, gerekçeli bir biçimde düşünmesini ve demokratik, eşitlikçi, değerler geliştirmesini sağlamaktadır (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Karl Jaspers ve Michel Onfray çocukların, sürekli ve heyecanlı bir biçimde varoluş üzerine çeşitli sorular sormalarından dolayı, çocukların doğal filozoflar olduklarını ifade ederek felsefe yapmanın bir soruyu adeta ilk defa sorulmuş gibi derinlemesine düşünmek olduğunu ifade etmişlerdir (UNESCO,2007).

Çocuklarla felsefe 4-18 yaş aralığındaki çocukların düşünme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen sistematik ve ilerlemeci bir programdır. Profesör Michael Tozzi, çocuklarla felsefe için başlıca beş farklı yaklaşım tanımlamıştır:

- Dogmatik ve ideolojik yaklaşım: Bu yaklaşıma göre felsefe kavramını öğrenmek ve öğretmek esastır. Felsefe, insanlıkla ilgili temel sorulara düzenli ve tutarlı bir yanıt verebilir.
- Tarihsel ve geleneksel yaklaşım: Felsefe büyük bir tarihsel-kültürel formdur. Bu yaklaşım tarihsel süreçte insanlık sorularının cevabını mitlerden (varoluşa ilişkin soruları efsane ve metaforlarla açıklama) logosa (felsefe ve bilimin ışığında rasyonel açıklamalar) doğru hareket ederek açıklamaktadır.
- Problem çözme yaklaşımı: Felsefe yapmayı öğrenmek üzerine kurulan bir yaklaşımdır. Aristoteles'in belirttiği üzere felsefe, hayret ve sorularla

başlamaktadır. Bu bağlamda felsefe, kritik sorulara kalıplaşan yargıların ötesinde cevap arama girişimi olarak görülmektedir.

- Demokratik yaklaşım: Bu yaklaşımın amaçlarından biri problem çözmedir. Problem çözme yaklaşımından farklı olan şey ise öğrenme amacının kişinin kendi kendine demokratik konular üzerine düşünebilmesidir. Politik bir sistem olarak demokrasi, bireylerin kanaatlerden ve demogojiden kaçınarak eleştirel düşünmesine ihtiyaç duymaktadır.
- Karar verici (yargıda bulunucu) ve etik yaklaşım: Bu yaklaşım sadece düşünmeyi değil daha iyi bir yaşam için etik kurallara uygun davranmayı da içine almaktadır (UNESCO, 2007).

Çocuklarla felsefe, aslında tüm bu yaklaşımları içine alarak aşan bir eğitim olma özelliğindedir. Çocuklarla felsefenin çocukların düşünme becerilerini ilerletmeye, problem çözme becerilerini geliştirmeye, sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye, dil ve bilişsel becerileri geliştirmeye katkı sağlamak gibi kullanışlı faydalarının yanında esas olarak çocuğun kendini keşfederek inşa etmesinde rehberlik yapmak gibi varoluşsal bir nedeni bulunmaktadır. UNESCO tarafından yapılan sınıflamada da görüldüğü üzere çocuklarla felsefe, tarihsel süreç boyunca eski insanlık soruları ve felsefenin kendine has kavramları içerisinden çocukların kendi düzeylerine ve kendi yaşam problemlerine uygun olarak evreni ve kişisel olarak kendilerini anlamlandırma çabasına bir başlangıç olarak yer almaktadır (Dirican, 2018).

2.5.2 Çocuklarla Felsefenin Tarihi Gelişimi

Taşdelen (2014), felsefede hiçbir şeyin yeni olmadığını ve bu durumun iyi olduğunu ifade ederek, eski olmanın, bir geleneği olmanın tarih içinde bir sürecin ve birikimin göstergesi olduğunu belirtmiştir. Bu durum sorular ve sorunlar karşısında bir yaklaşıma sahip olmak demektir. Buradan hareketle, çocuklar için ya da çocuklarla felsefenin kaynağı, çocuklarla oyun oynamayı yetişkinlerle site idare etmeye tercih eden Herakleitos'a kadar götürülebilir. Nitekim Sokrates'in gençlerle meydana getirdiği etkileyici ve yaşayan diyaloglar, yalnızca yetişkinler için değil, çocuklar için felsefenin de hayatla olan ilişkisinin en sahih biçimde kurulmasına dikkat çeker. Her türlü felsefenin yüzeye çıktığı aşama bu ilişkinin kurulduğu noktadır. Sokrates'in gençlerin ruhundaki soylu bilgileri ortaya çıkarmaya yönelik kullandığı soru cevap yöntemi, günümüzde eğitimin, felsefenin, özellikle de çocuk felsefesinin temel kalıplarından

birini oluşturmaktadır. Sokrates, felsefe yaparken yaşamak için, erdeme ulaşmak için, bilgiye yol bulmak için uğraş verirdi. Felsefe Sokrates için kendisine dışarıdan gelen bir bilgi, bir terim, bir öğretim değil aksine içinde yaşadığı hayatı sorgulamanın, erdemli yaşayabilmenin kendisidir. Denilebilir ki, Sokrates'in doğurtma yöntemi “çocuklarla felsefe”nin temelini oluşturmaktadır. Dışarıdan çeşitli bilgi, terim ve teorileri çocuklara yüklemek yerine onların kendi varoluşunda, kendi yaşam deneyiminde keşfetmelerine rehberlik etmek ve bu biçimde felsefeyi yeniden kurmak, çocuklarla felsefenin temelini oluşturmaktadır (Taşdelen, 2014). Helenistik Dönem filozoflarından Epikuros, felsefe tarihinde ‘çocuk’ ile felsefe kelimesini beraber zikreden ve çocuğun mümkün olduğunca erken yaşta felsefe eğitimine başlaması gerektiğini söyleyen, Sokrates'ten sonra çocuklarla felsefenin öncüsü olarak kabul edilmektedir (Juuso, 2007).

Eğitim sistemimizde “buldurma yöntemi” olarak da bilinen Sokratik yöntem, Sokrates'in felsefede kullandığı hatırlatma tekniğinin eğitime uyarlanması temel almaktadır. Bu yöntem sayesinde yalnızca bilgi alan, bilgiler arasında ilişki kuramayan, ezberci bir eğitim anlayışından uzaklaşmak amaç haline gelmiştir. Sokratik yöntemin eğitimde uygulanmasıyla öğretmen merkezli klasik soru cevap yönteminden uzaklaşarak öğrenci merkezli kendini ifade edebilen özgür bireylerin kullandığı soru cevap yöntemine geçilmesi hedeflenmektedir (Aydın, 2001). Sokratik yöntemin çocuklar için felsefede önemli bir yeri bulunmaktadır. Pedagojik bir yöntem olarak çocuklar için felsefenin ortaya çıkmasının temelinde ise demokratik eğitimi savunan Dewey ve onun yapılandırmacı yaklaşımı vardır (Sormaz Öğüt, 2019). Lipman'ın ve Sharp'ın çocuklar için felsefe yaklaşımını geliştirmelerinde felsefi düşünme, bilgiyi sorgulama ve tartışma çerçevesinde temellendirilen Sokratik yöntem etkili olmuştur (Marashi, 2008). Yaklaşımın oluşmasında Sokratik yöntemin yanı sıra Dewey, Piaget ve Vygotsky'nin eğitim ile ilgili düşünceleri de etkili olmuştur (Matthews, 2000).

20. yüzyılın başlarında reform pedagojisinin etkisiyle çocuklar için felsefenin temeli Amerika'da Columbia Üniversitesi'nde felsefe ve mantık dersleri veren Matthew Lipman tarafından atılmıştır (Karakaya, 2006). Martens, Lipman'ın başlangıç noktasının 1960'lı yıllara dayandığını belirterek; Lipman'ın üniversitedeki öğrencileriyle konuşurken öğrencilerinin düşünce geliştirme becerilerinin yetersiz olduğunu görerek bunun nedeninin çocuklukta aranması gerektiğini belirttiğini ifade etmektedir. Lipman, düşünsel yetilerin çocukluk döneminde kazanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bundan dolayı öncelikle çocuklara önceden kavramsal ve akli kanıt

getirmeye dayanan felsefi düşünmenin kazandırılma durumunu araştırmıştır (Karakaya, 2006). Lipman çocuklar için üniversitelerde verilen akademik anlamda felsefe eğitiminden değil, çocukların ilgilerine hitap eden bir felsefe eğitiminden bahsetmektedir. Lipman çocuklara verilecek felsefe eğitiminin çocuklara uygun, onlara göre olması gerektiğini yani çocuklar için hazırlanan bir felsefe eğitiminin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Lipman'a göre çocuklar için felsefe, çocukların düşünme kabiliyetlerini geliştirmek için kullanılan bir eğitim yaklaşımıdır (Lipman, 1976). Lipman, bu amaç doğrultusunda pek çok uygulamalar gerçekleştirmiştir.

Matthew Lipman, ilk uygulamalı felsefe dersi denemesini ilköğretim beşinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirmiştir. Lipman bu süreçte hikâyeleri çocuklarla birlikte okuyarak hikâyede yer alan örnek sorular üzerinde tartışarak çocuklarla konuşmuştur. Bu sürecin asıl amacı ortak bir konuşma ortamında çözüm önerileri geliştirme ve çocukların kendi başlarına mantıklı düşüncelerini sağlamaktır (Karakaya, 2006). Kennedy, Lipman'ın bu süreç sonucunda çocuklar için felsefeye ilişkin programlar geliştirmeye yönelerek felsefi içerikli hikâyeler ve bu hikâyeye kitaplarının öğretmen el kitabından oluşan programlar hazırladığını belirtmektedir. Çalışma sonucunda elde ettiği olumlu gelişmeler üzerine programların geliştirilmesi ve çocuklar için felsefeye dair öğretmen eğitimi vermek amacıyla New Jersey'deki Montclair Üniveristesi'nde Çocuklar İçin Felsefeyi Geliştirme Enstitüsü (IAPC) kurmuştur (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

New Jersey Eğitim Departmanı'nın desteği ve özel ödenekler sayesinde öğretmen eğitimi için çalıştaylar yapılmıştır. İlkokul öğretmenlerine hizmet içi eğitimler ve konferanslar verilmiştir. Bu sebeple çocuklara felsefi düşünme becerilerini edindirecek olan öğretmenlerin eğitsel becerilerini geliştirmek amaçlanmaktadır (Lipman ve Sharp, 1984). Bu eğitimi alan öğretmenlerin başka öğretmenleri eğitmesine olanak sağlayan bir sistem kurulmuştur. Eğitimi alan öğretmenler öğrencilerin sınıfta rahat bir şekilde soru sorabildiklerini ve kendi aralarında ve öğretmenleriyle fikirlerini paylaşabildiklerini rapor etmişlerdir. Çocuklar için felsefe dile dayalı bir program olduğu için doğru şekilde çevrilmesi başarısını etkileyecektir (Okur, 2008).

Lipman ve meslektaşları, akademik seviyede felsefi bir eğitim geçmişine sahip olmayan öğretmenlere yönelik özel olarak P4C öğretim programı yazmışlardır. Yazılan bu öğretim programını ilk olarak Birleşik Devletler' de Lipman ve IAPC' den meslektaşları tarafından eğitilen uygulayıcılar vermişlerdir (Murris, 2015). Lipman'ın

bu enstitüde gerçekleştirdiği en önemli uygulaması; çocuklarla yalnızca sözel olarak felsefe gerçekleştirilmediğini, aynı zamanda farklı yazınsal türlerle, müzikle, resimlerle ve sporla da felsefe yapılabileceğini göstermiş olmasıdır (Martens, 1994). Bu enstitünün tarihsel gelişimi ile çocuklar için felsefenin tarihsel gelişiminin benzer bir biçimde gitmektedir.

Çocuklar için felsefenin kurumsal olarak ilk uygulama çalışması Amerikan modeli esas alınarak Dr. Daniela Camhy tarafından 1982 yılında Avusturya’da ilköğretim okullarında çocuklarla felsefe yapma ve felsefeyi çocuklara tanıtmaya çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalarda çocuklara günlük yaşamlarında fazla kullanmayacakları teorik bilgiler vermek yerine çocuklara mantıksal akıl yürütmeyi öğretme, problem çözme aşamalarını ve kendi düşünceleri üzerinde düşünme yöntemi benimsenmiştir. Bu uygulamanın esas hedefleri ise çocukların dil ve düşünce gelişimini destekleme, yaratıcılıklarını geliştirme, kişisel ve sosyal gelişimlerini destekleme ve hoşgörü anlayışını destekleme gibi becerilerden oluşmaktadır. Bağımsız bir biçimde düşünebilmeyi sağlamak için kişilik gelişimini destekleme ve sosyal becerileri geliştirme önem kazanmıştır. 1984 yılı itibariyle Avrupa’da bazı deneme ilköğretim okullarında çocuklar için felsefe dersi verilerek çocukların düşünce ve kişilik gelişimlerinin desteklenmesi için araştırma projeleri yürütülmüştür. Uygulamaya katılan ilk deneme okulu Avusturya’daki Hauptschule Markt Hartmannsdorf adındaki ilköğretim okulu olmuştur. İki sınıfta yapılan uygulamada öğrenciler haftada bir kez yapılan derslerle çocuklar felsefe yapmaya isteklendirilmiştir. Bu uygulamaları okul dışından gelen uzmanlar yapmıştır. Uygulamalardan kısa bir süre sonra okulun öğretmenleri gönüllü olarak bu alandaki hizmet içi eğitimlere katılarak kendileri uygulamaya başlamıştır (Karakaya, 2006). Çocuklar için felsefe konusunda yapılan uygulamalar değerlendirildiğinde, uygulama seanslarında felsefi soru üretme, metin okuma, kavram oluşturma ve diyalog kurma faaliyetlerinden yararlanıldığı ortaya çıkmıştır. Felsefi düşünmeyi olanaklı hale getiren ve geliştiren bu etkinlikler felsefi düşünmeyi ilerletmenin bir yoludur (Sormaz Öğüt, 2019).

Amerika’da Lipman’ın kurduğu enstitünün çalışmaları devam etmektedir. Çocuklarla felsefenin dünyadaki güncel durumuna UNESCO verileri ışık tutmaktadır. Bu verilere bakıldığında dünyada çocuklarla felsefenin durumun iyi olmadığı görülmektedir. UNESCO’nun kurulduğu günden bu yana felsefeyi eğitim programlarına

dahil etme çabalarına rağmen gerek ilköğretim gerek ortaöğretim düzeyinde felsefe okul müfredatına yeterince dahil edilememiştir (Tepe, 2013).

UNESCO, çocuklarla felsefenin Dünya'daki durumu hakkında bir rapor hazırlamıştır. UNESCO'nun hazırlamış olduğu rapordan hareketle dünyada çocuklarla felsefenin okullarda resmi olarak yer aldığı ya da yer almaya hazırlandığı ülkelerin olduğu söylenebilmektedir. Bu ülkelerden biri olan Fransa felsefe eğitimini müfredatlarına koyarak içselleştirebilmiştir. Çocuklarla felsefenin eğitim yetkililerince destekleyen diğer bir ülke olan Norveç'te resmi denemeler yapılmaya başlanmıştır. Çocuklarla felsefenin ilkokul eğitim programlarında yer aldığı bir diğer ülke Avustralya'dır. Bunların dışında çocuklarla felsefeye ilişkin kurumların, farklı destek programların ve araştırmaların gerçekleştirildiği birçok ülke vardır. Bu ülkeler; Almanya, Belçika, Avusturya, Kanada, Amerika, İspanya, Fransa, Norveç, İtalya, Çek Cumhuriyeti, Arjantin, Brezilya, İngiltere, Kolombiya, Şili, Meksika, Peru, Venezüella, Uruguay, Japonya, Malezya ve sınırlı sayıdaki Afrika ile Arap ülkelerinde farklı çalışmalar gerçekleştirilmektedir (UNESCO, 2007).

UNESCO, 2007 yılında yayımladığı çalışmasını esas alarak 2011 yılında çocuklarla felsefe eğitimine ilişkin bir çalışma daha yayımlamıştır. UNESCO'nun İtalyan Ulusal Komisyonu tarafından organize edilen yüksek düzey bölgesel toplantıya yetmiş aşkın katılımcı yer almıştır. Türkiye'nin de içinde olduğu 12 ülkeden temsilciler ile beraber birçok düşünür, müfettiş, felsefe öğretmeni, felsefe derneği ve öğrenci üyeleri iştirak etmiştir. Gerçekleştirilen çalışma okul öncesi ve ilkokul seviyesinde felsefe eğitimi, orta öğretimde felsefe eğitimi, yükseköğretimde felsefe eğitimi ve Avrupa ve Kuzey Amerika'da felsefe eğitimi üzerine öneriler olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır (UNESCO, 2011).

2.5.3. Çocuklarla Felsefenin Türkiye'deki Gelişimi

Günümüzde çocuklarla felsefe eğitimsel açıdan çok güçlü bir yaklaşım olarak birçok ülkede kendine önemli yer edinmiştir. Son yıllarda ülkemizde de çocuklarla felsefe ile ilgili önemli araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır.

Türkiye'de Türkiye Felsefe Kurumu, 1992 yılında bir Çocuklar için Felsefe birimi açarak çocuklarla felsefe alanında çok sayıda ulusal ve uluslararası çalışma yapmış ve yapmaya devam etmektedir (Çotuksöken, 2013). Türkiye Felsefe Kurumu kuruluş hedefini, *"felsefeyi dört duvarın dışına çıkarmak ve kişinin yaşamdaki önemini*

olduğu kadar toplumsal/kamusal yaşamımızdaki önemini görünür kılmak” şeklinde ifade etmektedir (TFK, 2013). Türkiye Felsefe Kurumu, “Çocuklar İçin Felsefe” kapsamında bir dersin ilköğretim okullarında yer alması gerektiğini önemli bir ihtiyaç olarak belirlemiştir. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı “Düşünme Eğitimi” adı altında seçmeli bir dersin ilköğretim okullarının ikinci basamağında, 6-8. sınıfların öğretim programında yer almasını karara bağlamıştır (Çotuksöken, 2013).

Ülkemizde gerçekleştirilen lise öğrencilerinin katıldığı Felsefe Olimpiyatları çocuklarla felsefeye ilişkin önemli gelişmelerden biridir. Felsefi içerikli deneme yazma üzerine kurulan bu olimpiyatlar okul, ulusal, uluslararası aşama olmak üzere üç aşama şeklinde gerçekleştirilmektedir (Direk, 2011).

Son yıllarda ülkemizde çocukları küçük yaştan itibaren felsefi anlamda bir düşünceyle tanıştırmayı amaçlayan kitaplar artarak yayınlanmaktadır. Bazı özel okullarda okul öncesi sınıflarında felsefe atölyeleri yapılmaktadır. Bazı özel okulların anasınıflarında P4C kapsamında iki haftada bir okul öncesi eğitim programına dahil edilen uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaları P4C kapsamında eğitim alan okul öncesi öğretmenleri hikâye kitapları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün gerçekleştirmiş olduğu Öğretmenler Akademisi’nde öğretmenler için P4C eğitimi verilmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı “15-19 Kasım 2021 Mesleki Çalışma Eğitimi” kapsamında ülkemiz genelinde öğretmenler için “Çocuklar İçin Felsefe-P4C Farkındalık Eğitimi Semineri” adı altında hizmet içi eğitim faaliyeti gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu mesleki çalışma çocuklarla felsefenin daha çok eğitimciye ulaşması bakımından oldukça önemlidir.

2.5.4. Çocuklarla Felsefenin Amacı

Dünya ülkelerinin pek çoğunda düşünerek düşüncelerinden hareketle üreten bireyler yetiştirmek için uygulamalar yapılmaktadır. Bununla ilişkili olarak, çocuklarla felsefe eğitimine ilgi günden güne artmaktadır. Çocuklarla felsefe sadece çocukların konuşma, dinleme, okuma ve düşünme becerilerine yönelik değil bağımsız bir zihin ve ruhun gelişimini de desteklemektedir (Haynes, 2002).

Çocuklarla felsefe, erken çocukluk döneminden itibaren bireylerin sistematik ve akılcı bir şekilde düşünme ve karar verme gibi becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Lipman’a göre çocuklar erken yaşlardan itibaren felsefi soruları anlayabilme yetisine

sahiptirler. Çocuklarla felsefe, önceden belirlenmiş bir öğretiyi öğretmek yerine hak ve adalet gibi evrensel kavramlar yoluyla çocuğun kendi kendine sorgulayarak mantıklı bir şekilde düşünmesini sağlamaktadır (UNESCO, 2007).

Çocuklarla felsefe çocukların günlük yaşamlarında deneyimledikleri yanlış düşünme ve çıkarım yapma biçimlerine yönelik tetikte olmalarını, gözlemleri ve deneyimleri sonucunda elde ettiklerini sınıflandırarak düzenlemelerini, benzerliklerinin ve farklılıklarının ayırımına varabilmelerini, kanıt gösterme yoluna giderek düşünebilmelerini farklı bir tabirle doğru şekilde düşünebilmelerini amaçlamaktadır (Direk, 2011). Çocuklarla felsefenin öncelikli amacı, eleştirel, yaratıcı, düzenli düşünme becerisi kazandırmaktır (Taşdelen, 2015).

Lipman, Sharp ve Oscanyan'a (1980) göre bilişsel beceriler içerisinde matematik ve okuma becerileri temel beceriler arasında yer almaktadır. Diğer bilişsel beceriler açısından önemli bir görevde olan bu beceriler diğerlerini beslemektedir. Okuma becerisi ile düşünme becerilerinin gelişimi birbirleriyle ilişki halindedir. Kabul edilen genel yargı okuma becerilerindeki ilerlemenin, düşünme becerilerini olumlu yönde etkileyecek olmasıdır. Fakat asıl düşünme becerileri ilerledikçe okuma becerisi de gelişmektedir. Çocukların sadece kelimeleri bilmeleri ya da söylemeleriyle gerçekleşen bir okuma biçiminden ziyade ilgi çeken ve yaşamla ilişkili yazınsal ürünlerle kelimenin ve cümlenin bağlam içindeki anlamını bularak anlamlı bir okuma sağlamak çocuklarla felsefenin esas amaçları arasında yer almaktadır. Bu durum çocukları anlayarak ve ilişki kurarak okumaya sevk edecektir. Anlamı bulmak dili kullanma becerileri ile metin üzerinden yürütülecek felsefe çalışmalarıyla gerçekleşmektedir. Bundan dolayı Lipman ve Sharp (1984) çocuklarla felsefede okuma, dil becerileri ve felsefi tartışmalarda kullanılan akıl yürütme aşamalarını birbirinden ayırmamaktadır. Akıl yürütme sürecinde önemli bir yere sahip olan dilin kullanımı kelimeler arasında bağlantı kurmak, benzerlikleri fark etmek, analojik şekilde düşünmek, karşılaştırma yapmak ve anlam belirsizliklerini ortaya çıkarmak gibi eylemler akıl yürütmeyle bağlantılıdır. Buradan hareketle çocuklarla felsefenin dilin kullanımına katkısından söz edilmektedir (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

Çocuklarla felsefenin akıl yürütme ve mantıksal düşünmeyi geliştirme amaçlarının yanında duyguların göz ardı edilmeden önemsenmesine de dikkat çekilmiştir. Haynes 'e göre (2002), çocuklarla felsefede çocuklar bütün sınıfın katılım sağladığı tartışmaya katkı sağlayarak, arkadaşlarının değişik bakış açılarına ve yaşam

deneyimlerine saygı duymayı ve değer ölçmeyi öğrenmektedirler. Bunun yanı sıra çocuklar kalabalık içerisinde nasıl davranacağını, nelere dikkat edeceğini öğrenerek grup içinde bulunan herkesin eşit haklara sahip olduğu demokratik bir davranış şeklini benimsemektedirler (İpşiroğlu, 2012). Çocuklarla felsefe çocukların diyalog aracılığıyla başkalarının görüşlerini saygılı biçimde dinlemesini, değerlendirmesini, kendine özgü cevaplar oluşturmasını, kendi düşünme sürecini keşfetmesini amaçlamaktadır. Aynı zamanda oyun, drama ve kukla kullanımı gibi farklı faaliyetlerle çocukların yaratıcı yönlerini de beslemektedir (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

UNESCO (2007), okul öncesi ve ilkokul döneminde olan çocuklar için çocuklarla yapılacak felsefe eğitimi hakkında belirlenen amaçları şu şekilde sıralamıştır:

- Bağımsız düşünme
- Düşünen vatandaş olabilme
- Kişisel gelişimin desteklenmesi
- Sözel becerilerini geliştirme
- Felsefeyi kavramsallaştırma becerisi edindirme
- Çocuklara göre bir eğitim inşa etme (UNESCO, 2007).

Çocuklarla felsefe eğitiminde bu hedeflere bakıldığında aslında esas olanın çocuklara düşünme yoluyla felsefi düşünme edimini kazandırmak olduğu, diğerlerinin bu hedefin sonuçları olduğu anlaşılmaktadır (Tepe, 2013).

Çocuklarla felsefe yaklaşımının hedeflerine hem bireysel açıdan hem de toplumsal açıdan yaklaşılabilir. Çocukların bireysel gelişimine yönelik atılan adımlar, toplumsal gelişimi de büyük oranda etkilemektedir. Bireylerin, kendi zihinsel faaliyetleri eşliğinde daha sorgulayıcı ve özenli düşünceleri, işleyen bir topluma da temel oluşturacaktır (Erdoğan, 2018).

Çocuklarla felsefe alan yazınında belirlenmiş olan amaçlar doğrultusunda geliştirilmesi hedeflenen düşünme becerilerinin yaratıcı, mantıksal, eleştirel, özenli, yansıtıcı, analitik düşünme becerileri olduğu görülmektedir. Felsefi düşünmenin de bir anlamda bu düşünme becerilerini kapsadığı söylenebilmektedir. Çocuklarla felsefenin temel amacının da bu düşünme becerilerini geliştirmek olduğu görülmektedir. Çocuklarla felsefenin bireysel amaçlarının yanında etik boyutta toplumsal amaçları da

vardır. Düşünen yurttaşlar yetiştirmek, sosyal gelişimi sağlamak, iletişim becerilerini geliştirmek, yeni keşifler yapmak, bilinç oluşturmak toplumsal olarak hedeflenmektedir.

2.5.5 Çocuklarla Felsefenin İçeriği ve Uygulanması

Çocuklarla felsefe çocuklara felsefi bir biçimde düşünme, akıl yürütme becerisi kazandırırken aynı zamanda çocukların okuduğunu anlama, konuşma, tartışma gibi iletişim becerilerini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bundan dolayı, programın gerçekleştirilme aşamasında oluşturulacak içeriğin niteliği ve bu yönde kullanılacak materyaller programın faydalı olmasında oldukça önemli bir yere sahiptir (UNESCO, 2007).

Çocuklarla felsefe programlarında yaygın olan bir metin ya da metnin bir bölümünden hareketle sorular sorulması ve tartışmanın bu doğrultuda şekillenmesidir. Felsefi sorgulama topluluğu oturumları yalnızca okumayla başlamamaktadır. Uygulamalar, bir video izlenerek ya da bir şiir dinlenerek ya da bir konu veya felsefi düşünceyi uyaran bir soru ile başlayabilir; fakat felsefi düşüncenin gelişim süreci bir metnin kullanımı ile desteklenmelidir (McCall, 2017). Lipman'ın felsefi merakı uyandırmak için yazdığı P4C hikâyeleri, geliştirmiş olduğu eğitim programı ve öğretmen kılavuz kitapları buna örnek olarak verilmektedir.

Çocuklarla felsefe uygulamaları gerçekleştirilirken fikirlerini felsefe konularından alarak çocukların karakter özelliklerini dikkate alan ve çocukların bağımsız düşünerek sorgulamasına fırsat veren hikâyeler kullanılmalıdır (Lipman, 2003).

Çocuklarla felsefe etkinliklerini uygulanırken en temelde Sokratik yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Sokratik yöntem, doğru soruyu sorarak zihindeki bilgileri açığa çıkartmak anlamında kullanılmaktadır. Sokratik yöntemin herhangi bir felsefi alt yapı olmaksızın da kullanılabileceği söz konusudur. Günümüzde sokratik yöntem, çocuklarla felsefe çalışmalarında küçük yaş gruplarıyla dahi yaygın bir şekilde kullanılabilen bir yöntem olma özelliğindedir (Dirican, 2018).

Çocuklarla felsefe etkinliklerinde merakın, hayretin ve hayranlığın ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çocuklarla felsefe, seçilmiş edebiyat ve felsefe metinleri, resimler, videolar, filmler, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olaylar verilerek bu yönde uygun diyaloglar gerçekleştirilir ve çocuktaki felsefe potansiyelini harekete geçirmektedir. Çocukları harekete geçiren yöntemler çocuklarla felsefenin özünü

oluşturmaktadır. Çocuklarla felsefe uygulamalarında kullanılabilecek yöntemler ise şu şekildedir (Taşdelen, 2015):

- **Diyalog:** Bu yöntem çocuklarla felsefenin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Çocuklarla felsefe bir anlamda felsefenin temeline geri dönmektir. Öğretmen tarafından hazırlanan diyaloglar çocuklarla felsefe uygulamalarında, çocuklara felsefe tarihine dair bilgiler vermek yerine, onlara farklı uyarıcılar ile uygun bir biçimde sorulan sorularla, Sokratik yöntem aracılığıyla saklı olan felsefeyi uyandırmaya, bilinç düzeyine çıkarmaya çalışmaktadır.
- **Metin okuma:** Seçilecek olan metinler çocuk seviyesine ve çocuğun felsefe ile buluşmasına katkı sağlayacak şekilde olmasına dikkat edilmelidir. Seçilecek olan metnin sadece felsefi metinler olması gerekmez; edebi metinlerde seçilebilir. Hikâye, masal ve şiir, etkinliğin yapılacak olduğu yaş grubuna uygun şekilde seçilmelidir. Felsefi metinlerin daha çok Platon'un mağara metaforu gibi çocukların düşünme ve hayal gücünü geliştirmeye yönelik kesitler olmasına özen gösterilmelidir.
- **Seyretme:** Görsel metinler arasından iyi bir şekilde seçilmiş çeşitli videolar, belgesel, fotoğraf, minyatür, karikatürler bu yöntemde yer almaktadır. Diyaloglar bu malzeme üzerinden geliştirilebilmektedir.
- **Yaşam deneyimleri:** Bu yöntemde yetişkinler ya da bizzat çocuklar, içerik bakımından felsefi bir diyaloga kapı aralayacak bir günlük hayat deneyimini, hatıra ya da izlenimlerini anlatabilmektedirler. Önceden belirlenen bir biçimde felsefeye doğru yönlendirici bir nitelik de barındıran sokratik diyalog, gündelik hayat deneyimlerinin çözümlenmesi açısından oldukça önemlidir (Taşdelen, 2015).

Calvert, seçilecek bu yöntemler içerisinde konuyu biraz daha somutlaştırmak ve anlatımı kolaylaştırmak için kullanılan bazı araçların olduğunu belirtmektedir. Fabl, oyun, hikâyeler, çocukların seviyelerine uygun şekilde sadeleştirilmiş metinler, şiirler, resimler, diyaloglar, masallar, doğaçlama ve rol oynama gibi egzersizler bunlara örnek sayılabilir (Dirican, 2018).

Kullanılacak yöntem ve tekniği belirlerken dikkat edilmesi gereken nokta, öğretmenlerin her zaman öğrenciyi etkin kılacak yöntemler seçmeye özen göstermeleridir. Bu bağlamda probleme dayalı öğrenme, beyin fırtınası, altı şapkalı

düşünme tekniği, küçük grup tartışmaları, örnek olay incelemesi vb. teknikler düşünme eğitimi kapsamında tercih edilebilir (MEB, 2016).

Çocuklarla felsefede felsefenin tartıştığı birçok kavram kullanılabilir. Mutluluk, hak, özgürlük, doğru, yanlış, sevgi, arkadaşlık gibi kavramlar çocukların gündelik hayatlarıyla ilgili hikâye, şiir, roman gibi yazınsal türler yoluyla sunulmaktadır. Zaten çocuklarla felsefe sürecinde çocuk edebiyatından beslenmek oldukça önemlidir. Çocuklara edebiyat çekici gelmekte ve çocuklara düşünsel deneyimler yapma imkânı sağlamaktadır. Bu şekilde çocuklar dikkatlerini yönelterek içinde yaşadıkları dünyanın gerçeklerini kavrayabilmektedirler (Karakaya, 2005).

2.5.6. Okul Öncesi Dönemi ve Çocuklarla Felsefe

Merak ve soru sorma isteği çocukları yetişkinlerden ayıran temel özelliklerden biridir. Bu merakla bilmek ve anlamak isterler. Çocukların keşfetmek, anlamak istemek ve öğrenmek konusunda doğal bir eğilimleri mevcuttur. Bu eğilim küçük yaşlardan itibaren başlayarak yaşam boyunca devam etmektedir. Bu noktada bilişsel, sosyal duygusal becerilerinin doğru bir şekilde desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu becerilerin gelişiminde okul öncesi dönemi kritik öneme sahiptir.

Okul öncesi dönem beyin gelişimin en yoğun ve hızlı yaşandığı bir dönemdir. Nitekim beyin gelişimi, diğer gelişim alanlarının desteklenmesi için önemli bir konumda yer almaktadır. Çocuğun kendini keşfetmesi, içinde yaşadığı dünyayı anlamaya çalışması ve kendi potansiyelinin farkına varabilmesi için gelişimi desteklenmelidir. Bu anlamda çocuğa sunulan çevre oldukça önemlidir. Erken yaşam deneyimleri çocuğun kendisini geliştirmesini belirlemektedir. Bütün insanlar dünyaya merak ve bilme isteği ile gelirler. Erken çocukluk döneminde daha fazla görülen bu isteğin baskılanmaması ve geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Okul öncesi eğitim programlarının temel özellikleri dikkate alındığında çocuklarla felsefe ile ortak yönleri olduğu görülmektedir. Örneğin okul öncesi eğitim programı çocuk merkezlidir. Bu programda çocukların plan oluşturmalarına, uygulamalarına, düzenlemelerine, sorgulamalarına, araştırmalarına, tartışmalarına ve üretmelerine imkân tanınmaktadır. Çocuklarla felsefede çocukların aktif katılımları sürece dahil olmaları önemli yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra okul öncesi eğitim programının eklektik yapısından dolayı gereksinimleri karşılamak için farklı öğrenme

kuram ve modellerinden yararlanılmaktadır. Günümüzde 21. yüzyılın gereksinim duyduğu ihtiyaçları karşılamak adına çocuklarla felsefeden yararlanılabilir.

21. yüzyılda gelişim kuramları da hareket halinde ve değişim içindedirler. Bundan dolayı çağdaş yaklaşımlar ile çocuklarla felsefe yaklaşımının etkileşim içinde olması önem arz etmektedir. Nitekim zihin kuramı çocukların hatta bebeklerin belirli bir şeyi açıklamak için sezgisel, günlük hayata dair kavramlar oluşturma becerisini öne sürmektedir. Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile gerçekleştirilmesi hedeflenen düşünme süreçlerinin geliştirilmesi zihin kuramı için de oldukça önemlidir. Gregory, zihin kuramının gelişimini desteklemek için çocuklarla felsefeden yararlanıldığını belirtmektedir. Çocuklarla felsefe çocuklara sorgulama imkanı sağlayarak üstbilişi desteklemektedir. Bunun yanı sıra çocuklarla felsefe tartışma, dinleme, anlama, düşüncelerini ifade etme imkanları sunarak karşılıklı öğrenmeyi gerçekleştirebilmektedir (Gregory, 2008).

Keşfederek öğrenme okul öncesi eğitim programı için önceliklidir. Çocuğun içinde yaşadığı dünyayı keşfetmesi, çevresini fark etmesi, merak ettiği şeyler hakkında sorular sorması ve araştırması okul öncesi eğitim programının teşvik edici unsurlarındandır. Çocuklarla felsefe yaklaşımının temeli de merak duygusu ve keşfederek öğrenmeye dayanmaktadır. Nitekim Karakaya (2005), çocuklarla felsefe etkinliklerinde merakın, hayret ve hayranlık duygularının uyandırılmasının amaçlandığını belirtmektedir.

Okul öncesi eğitimde yaratıcılığın geliştirilmesi oldukça önemlidir. Çocukların öğrenme gereksinimlerine elverişli olan ortamlarda kendilerini özgür ve kendilerine özgü bir şekilde ifade etmeleri gerekmektedir. Yaratıcılığın amacına uygun bir şekilde gerçekleşebilmesi için öğretmenin de yaratıcı olması gerekmektedir. Çocuklarla felsefede yaratıcı, eleştirel, analitik ve özenli düşünme becerilerinin gelişimi amaçlanmaktadır. Okul öncesi dönemindeki çocukların doğal merakları ve soru sormaya istekli olmalarından dolayı felsefeye bir yatkınlıkları söz konusudur.

Okul öncesi dönemdeki çocuklar felsefi sorular sorabilmektedirler. Felsefe eğitimi için en elverişli olan dönem okul öncesi dönemdir. Bu dönemde çocuklarda felsefeye doğrudan bir yöneliş söz konusudur. Fakat ilerleyen yaşlarda okul hayatıyla birlikte çocuklardan sadece belirli başlı şeyleri düşünmeleri ve sorgulamaları beklendiği için felsefe arka planda kalmaktadır (Matthews, 2000). Çocukların doğal merak

duygusunun ileriki okul yaşantısında da devam edebilmesi için sordukları felsefi soruların teşvik edilmesi gerekmektedir (Senemoğlu, 2011).

Okul öncesi dönemde uygulanan felsefe etkinliklerinde belli bir felsefi akımı ya da filozofu çocuklara aktarmak yerine felsefe yapmanın bizzat kendisini öğrenmek esas amaçtır. Yaratıcılık ve eleştirel düşünme alışkanlığının kazanılmaya başlandığı okul öncesi dönem çocuklarla felsefe etkinlikleri için belirleyici bir dönemdir. Özellikle de bilişsel gelişim, dil gelişimi ve sosyal gelişim alanlarında yapılan araştırmalar çocukların çok küçük yaşlarda felsefe yapmayı öğrenebileceğini ortaya koymaktadır (UNESCO, 2011).

Okul öncesi eğitimde gerçekleştirilen etkinlik türlerinde felsefe eğitimine yer verilebilir. Bunun yanı sıra öğretmen çocuklarda felsefi tutumu ve davranışı geliştirme hedefiyle etkinlikler de planlayabilmektedir. Öncelikle okul öncesi dönemindeki felsefe etkinliklerinde resimli çocuk kitapları büyük yer tutmaktadır. Özellikle iyi-kötü, tehlike-güvenlik, çocuklar-yetişkinler, insanlar-hayvanlar gibi zıt veya tamamlayıcı kavram çiftlerinin beraber kullanıldığı hikâyeler küçük yaş dönemindeki çocuklar için oldukça merak uyandırıcıdır (Kennedy, 1996).

2.5.7. Çocuklarla Felsefe ve Öğretmen

Çocuklarla felsefe alan yazını incelendiğinde felsefe uygulamalarını gerçekleştirecek olan kişiler için farklı isimlendirmeler olduğu görülmüştür. Bunlar; öğretmen, rehber, kolaylaştırıcı, eğitici, moderatör şeklindedir. Bu çalışmada ise öğretmen ifadesi tercih edilmiştir.

Çocuklarla felsefe etkinliklerinde belirlenmiş olan bir öğretiyi öğretmekten ziyade çocukların düşünme becerilerini destekleyerek çocukların cevapları kendilerinin keşfetmesine yardımcı olmak ve çocukların bilgiye kendi gayretleriyle ulaşmalarını sağlamak esastır. Bundan dolayı öğretmenin görevi bilgiyi doğrudan aktarmak değil doğru zamanda doğru soruları sorarak çocukların fikirlerini açıklamalarına imkan sağlamaktır (Erdoğan, 2018).

Çocuklarla felsefe uygulamalarında uygun bir çalışma ortamının gerekliliği yanı sıra çocuklarla felsefe uygulamasını gerçekleştiren öğretmenin de belli başlı birtakım becerilere sahip olması beklenmektedir. Öğretmen, öğrencilerin tam olarak ne demek istediklerini anlayacak şekilde çocukları dikkatle dinlemeli, söylemlerin özünün neler olduğunu görebilmeli, tartışmayı iyi bir şekilde yönetebilmeli ve öğrencilerin kendi

kendilerine düşünmeleri için onları teşvik edebilmelidir. Programda öğretmenler bir yıl boyunca haftada bir kez kırk dakikalık atölye çalışmalarına katılmaktadır. Formatör eğitmen ise yılda en az altı kez bu öğretmenlerin sınıflarını ziyaret eder ve uygulamaların ne ölçüde gerçekleştirilebildiğini gözlemleyerek öğretmene dönüt verir. Formatör eğitmenlerin çocuklar, öğretmenler ve eğitim programlama alanında doktora derecesine ve çocuklarla iletişim kurma becerisine sahip bireyler olması beklenmektedir (Lipman, 1984).

Çocuklarla felsefede amaç onlara filozofların eserlerinden, düşüncelerinden bahsederek akademik anlamda bir felsefe eğitimi vermek değildir; esas amaç çocukların sorgulamalarından yola çıkarak diyalog kurmalarını sağlamaktır (Droit, 2014). Bu diyalog süreçlerinde öğretmenlerin çocukların kendi düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri, soru sorabilecekleri ortamları oluşturmaları ve çocukları cesaretlendirmeleri oldukça önemlidir.

Öğretmen, çocukların düşüncelerini özgür ve doğal bir şekilde ifade edecekleri bir sınıf iklimi oluşturmalıdır. Doğru ortam oluşturulmadığı zaman çocuklar varoluşsal sorunlarını formüle edemez ve paylaşma kendilerini kapatabilirler. Böyle bir durumda ise tartışma becerilerinin kullanımından söz edilemez. Bu anlamda öğretmenin doğru şartlar sunulduğunda çocukların felsefe yapabileceği fikrine inanması ön koşuldur. Öğretmenler öğrencilerinin becerilerine güvendiklerinde çocuklar kendilerini daha iyi biçimde göstererek başarılı olmaktadır (UNESCO, 2007). Her çocuk sınıfın bir parçasıdır. Öğretmen sınıftaki her bir çocuğun eşsiz olduğuna ve bireysel farklar yaratabileceğine inanmalıdır (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980).

Öğretmenlerin çocukları felsefi düşünmeye ve soru sormaya yönlendirmesi, onlara uygun sorular yöneltmesi, onlarla ilgilenmesi, çocukların birbirlerini dinleyebilecekleri ortamı sağlaması, adaletli ve tutarlı olması önem arz etmektedir (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980). Çocuklarla felsefe etkinlikleri hem eğiticinin hem de öğrencinin aktif şekilde olmasına imkân sağlamaktadır. Bu süreç içerisinde her ki taraf da aktif konumda yer almaktadır.

Çocuklarla felsefe uygulamalarında eğitimciler rehber/kolaylaştırıcı rolünde bulunmaktadırlar. Eğitimci en başta çocuklarla felsefi tartışmayı başlatacak, çocukların dikkatlerini çekecek ve ilgilerini canlılndıracak uyaranları sunmaktadır. İlk aşamada uyaran olarak genellikle bir hikâye okunması tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra

doğaçlama gelişen bir durum, sınıfta yaşanan bir olay, herhangi bir resim, çizgi film, metin, şiir ya da fotoğraf da uyaran olarak kullanılabilir. Kullanılacak metin ve hikâyelerde küçük yaştaki çocukların dikkat süreleri göz önünde bulundurularak felsefi metin ve hikâyelerin kısa ve öz olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Böylelikle çocuklar hikâyede verilmek istenen mesaja odaklanabilirler (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980).

Lipman'ın ve Sharp'ın geliştirdikleri programda; çocukların diyalog kurmayı ve eleştirel düşünmeyi öğrenebilecekleri tartışma grupları oluşturulmuştur. Tartışma sürecinde çocuklar, öğretmenin kontrolünde birbirlerini dinleyerek sorular sormaya ve bu sorulara ilişkin fikirlerini belirtmeye yönlendirilmişlerdir (Vansieleghem, 2005). Tartışılacak konu ve sorular belirlenirken eğitmen tartışmaya konu olacak soruları çocuklara doğrudan sormak yerine çocukların hikâyeye ilişkin soru sormaları noktasında çocukları cesaretlendirmelidir. Eğitmen gerektiği durumlarda sorular sorarak rehberlik ederken çocukların sorularına ilişkin iyi ya da kötü hiçbir yargıda bulunmamalıdır (Gregory, 2008). Çocuklarla felsefe uygulamalarında eğitim, çocukların hayatlarına etki edecek şekilde doğal ve tatmin edici olmalıdır. Eğitim çocukların hazır bir biçimde ulaşabilecekleri deneyimlerden ziyade kendi potansiyel ve becerilerini kullanabilecekleri deneyimleri içermelidir (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980).

Çocuklarla felsefede öğretmenin felsefe alanında eğitim alıp almaması ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Lipman öğretmenlerin çocuklar için felsefe programına katılmasını önermiş ve bu eğitimi veren felsefe eğitimcilerinin ise bu alanda doktora yapmış eğitimciler olması gerektiğini ifade etmiştir (Lipman, 1984). Öğretmenlerin felsefi tartışma süreçlerini başarılı bir şekilde yürütmesi beklenirken felsefe alanında formal bir eğitime ihtiyacı bulunmamaktadır. Felsefe tanımı gereği esnek bir yapıdadır (Gruioniu, 2013).

Çocuklarla felsefe uygulamalarını gerçekleştiren öğretmenlerin belli başlı özelliklere sahip olması beklenirken öğrenciler için beklenen herhangi bir ölçüt yoktur. Felsefe yapmak sadece bir kısım öğrenciye özgü değil, her seviyedeki öğrenci için uygundur. Sıradan bir öğrencinin yanı sıra hiçbir şey başaramadığını hisseden öğrenme güçlüğü olan öğrenciler bile konuşulduğunda; arkadaşlık, dürüstlük gibi konularla ilgili fikirleri sorulduğunda onların eğitime aktif bir biçimde katıldığı görülmektedir (Brandt,

1988). Çocuklarla felsefedeki bu eşitlikçi yaklaşımda da Dewey'in demokrasi ve eğitim anlayışının etkileri görülmektedir.

Murris (2008) öğretmenin çocuklarla felsefe uygulamalarında karşılaşılabileceği problemleri ve çözüm yollarını şu şekilde belirtmektedir:

- Sorgulama için başlangıç noktalarının seçimi: Öğretmen doğru mesajı veren ve temaya uygun olan veya hâlihazırdaki eğitimsel kaygılara uygun olan materyalleri seçmelidir.
- Çeviri: Öğretmen araştırma ve sorgulama topluluğunun söylediklerini anlamlandırmakta zorluk çekebilir. Öğretmenin yeni fikirleri daha fazla dile “çevirme” dürtüsüne direnmesi gerekmektedir
- Doğru soruyu bulma: Öğretmenler felsefi soruları, soyut kavramların analizine odaklanan yöntemler ya da kelimeleri “Neden?” kullanarak tanımlamayı ve sorular üretmeyi öğrenirler.
- Psikolojik ve felsefi araştırmalar: Öğretmenler “yazarın niyeti nedir?” “Siz bu durumda olsaydınız ne hissederdiniz?” gibi sorular sormaktadırlar.
- İlerleme eksikliği: Öğretmenler diyalogda doğrusal bir yönde eksiklik yaşarlarsa belirsizliklerini “kısır döngüye girdiler”, “konuya teğet geçiyorlar” şeklinde ifade ederler.
- Kavramsal sorgulama: Öğretmenler kavramın tanımı ile başlayarak sıranın devamı için teşvik ederler.
- Barışı koruma: Öğretmenler çocukların ya da öğretmenlerin belirli konularda sinirlenebileceklerini düşünerek bazı hassas durumlardan kaçınmalıdırlar.
- Beklenmeyen duruma hazır olmak: Öğretmenler çocuklar için felsefe uygulamalarında sınırları çizilmiş bir plan aramaktadırlar.
- Doğru yanlış cevapları konuşma özgürlüğü: Öğretmenler çocuklar için felsefede doğru ya da yanlış bir cevabın olmadığını bildirmektedir.

Genel olarak çocuklarla felsefede öğretmenin rolüne bakıldığında bazı ortak noktalar dikkat çekmektedir. Öncelikle öğretmenin kendisinin felsefi bir tutum içerisinde bulunması oldukça önemli yer tutmaktadır. Öğretmenin meraklı olması, soru sormaya istekli olması, bütün fikirleri dikkatle dinlemesi gerekmektedir.

Öğretmenler için yeni görevler ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı öğretmenler konu hakkındaki iyi bilgilenecek çocuklarla felsefî konuşma gerçekleştirebilecek bir konumda olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda kendi ilgilerini de bu alana yönlendirmeleri, var olan bilgilerini güncelleştirmeleri, şeffaf ve verimli konuşma yapmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken önemli bir konu ise doğrudan bilgi vermek yerine felsefî konuşmalar aracılığıyla bilgiyi özümsetmek ve bilgiye ulaşma yollarını içselleştirmek olmalıdır. Öğretmenlerin kendi değer yargılarını öğrencilere bildirmeden tarafsız bir şekilde onlara yaklaşmaları gerekmektedir (Karakaya, 2005).

2.6. İlgili Araştırmalar

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de çocuklarla felsefeye ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde yapılan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni çocuklarla felsefenin ülkemizde yeni tanınmaya başlaması gösterilebilir.

Karakaya (2005), çalışmasında günümüzde ezberci eğitim anlayışından kurtulmak için köklü çözüm arayışları olduğuna dikkat çekmiş ve çocuk merkezli yaklaşımların ön plana çıktığını belirtmiştir. Çalışmada çocuklarla felsefenin tarihini ve çocuklarla felsefeye ilişkin metotları incelemiştir. Bu bakımdan çalışmanın oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Tok (2008), düşünme becerileri eğitimi programının okul öncesi öğretmen adaylarının eleştirel, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine etkisinin incelediği çalışmasını üniversitede 4. sınıf okul öncesi öğretmen adayı olan 101 kişi ile yürütmüştür. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre deney grubundaki öğretmen adaylarının eleştirel akıl yürütme, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine ilişkin puanlarının kontrol grubuna göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mutlu’nun (2010), erken çocukluk dönemindeki çocukların (60-72 ay) düşünme düzeylerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarının incelediği çalışmanın çalışma evrenini, 188 okul öncesi öğretmeni ve il merkezinde yer alan kurumlara devam eden toplam 157 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi hakkında detaylı bilgiye sahip olmadıkları ve bu bilgi eksikliğinden dolayı konu ile ilgili olumsuz düşündükleri belirtilmiştir. Özel

okullarda çalışan öğretmenlerin resmi kurumda çalışan öğretmenlere göre konuya ilişkin bilgilerinin ve ilgilerinin daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Akkocaoğlu Çayır (2015), çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma yaptığı çalışmada felsefe eğitiminin ilkokul 3. sınıf öğrencilerini bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanda nasıl etkilediğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma 48 tane ilkokul 3.sınıf öğrencisi ile 14 hafta boyunca toplam 28 ders saatini kapsayacak şekilde Çocuklar İçin Felsefe eğitim planlarının uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar iki ayrı sınıfta iki öğretmen tarafından uygulanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre çocuklarla yapılan felsefe uygulamaları sonunda çocuklarda farklı açılardan düşünme, kavramları günlük yaşamla ilişkilendirme, felsefeden hoşlanma, bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanda olumlu yönde değişimler meydana gelmiştir. . Araştırma sonucunda yaklaşımın sorun çözme ve eleştirel düşünmeyi teşvik ettiği belirtilmiştir.

Akbaba ve Kaya (2015), okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik öğretmen görüşlerini inceledikleri çalışmalarında okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile 3 ayrı anaokulunda görev yapan 20 gönüllü öğretmen ile görüşme yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğretmenler erken çocukluk döneminde çocukların düşünme becerisi kazandıklarını, en çok kullandıkları yöntem ve tekniğin proje, gösterip yaptırma ve yaparak yaşayarak öğrenme olduğunu, okul öncesi eğitim planlarında düşünme becerilerine pek yer verilmediğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Taş (2017), çocuklar için felsefe eğitimi programı'nın 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisini incelediği çalışmasını 1 deney grubu ve 2 kontrol grubunda toplam 76 çocuk ile gerçekleştirmiştir. Lipman (1970) tarafından geliştirilen çocuklar için felsefe eğitimi programı, deney grubundaki çocuklara 14 hafta boyunca haftada 3 gün ortalama 45 dakikalık oturumlar halinde sınıf öğretmeni tarafından uygulanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol gruplarındaki çocukların son test toplam puanları ile alt test toplam puanları arasında, deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Çocuklar için felsefe eğitimi programının zihin kuramı ve yaratıcılık açısından 48-72 aylık çocuklar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erdoğan (2018), çocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarihi ve sosyal temellerini incelediği çalışmada çocuklarla felsefe yaklaşımının ortaya çıktığı ilk dönemden günümüze kadar yapılan çalışmaları incelemiş ve bu çalışmaların altında yatan eğitim paradigmasını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda bugüne dek öne sürülenin aksine çocukların felsefe yapmaya doğal olarak yatkın oldukları ifade edilmiştir. Çalışmada çocuklarla felsefenin okul öncesi dönemden itibaren başlanması gerektiği vurgulanarak bu yaklaşımın eğitimsel açıdan güçlü bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışma çocuklarla felsefenin yakından tanınması ve daha iyi anlaşılmasına imkan sağlaması açısından önemlidir.

Dirican (2018), okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisinin incelediği çalışmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanmıştır. Araştırmaya ilkökul anasınıfına devam eden 20 deney 22 kontrol grubu olmak üzere 42 çocuk ve öğretmenleri dahil edilmiştir. Deney grubundaki çocuklara araştırmacı tarafından 12 hafta süresince haftada 2 gün çocuklarla felsefe eğitimi etkinlikleri uygulanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre, deney ve kontrol grubundaki çocukların felsefi tutum ve davranışları açısından ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı; son test puanları arasında ise deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonunda felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların tahminde bulunmalarına, farklı görüşlerini ifade edebilmelerine, hoşgörülü davranabilmelerine, meraklı olmalarına ve soru sorma becerilerinin gelişmesine olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sormaz Öğüt (2019), çalışmasında felsefi düşünmenin önemi, felsefi düşünmenin yolları, çocuklar için felsefenin tarihsel gelişimi ve amaçlarını genel hatlarıyla ortaya koymuştur. Çalışma sonunda felsefi düşünmenin edindirilmesinde ve geliştirilmesinde çocuklarla felsefenin en etkili yöntemlerden olduğu ifade edilmiştir.

Koyuncu (2020), çalışmasında okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerini çocuklarla felsefe deneyimi yoluyla incelemiştir. Okul öncesi öğretmenleri on hafta boyunca çocuklarla felsefe uygulamalarına katıldıktan sonra kendi sınıflarında bu uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. Öğretmenlerin uygulamadan önce ve sonra görüşleri alınmıştır. Yapılan çalışma incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının, özel gereksinimli çocuklar da dahil olmak üzere çocukları çeşitli alanlarda olumlu yönde etkileyebileceğini düşündüklerinin

ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Yapılan çalışmada geleneksel eğitim yapısının çocuklarla felsefe yaklaşımının uygulanmasında en önemli engel olduğu ortaya konmuştur.

Yüceer (2020), çalışmasında çocuklar için felsefe yaklaşımı ile sosyal bilgiler ve felsefe temel alınarak hazırlanan etkinliklerin, çocukların düşünme becerilerine etkisini, felsefenin temelini oluşturan düşünme ve sorgulamanın eğitimle bütünleştirilmesi sağlanarak programın uygulayıcısı olan öğretmenlere ve program yapıcılara bu anlamda yeni bir bakış açısı kazandırılmasını amaçladığını ifade etmiştir. Eylem araştırması modeliyle gerçekleştirilen çalışma okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 41 tane çocuk ile yürütülmüştür. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara göre çocuklar için felsefe ile ilgili uygulama yapılan gruptaki çocukların nedene/niçine dayalı sorular ürettiği görülmüştür. Bir konu tartışılırken arkadaşının görüşüne katılıp katılmadığını beyan ettikten sonra kendi görüşünü ortaya koyduğu, görüşünü gerekçeleri ile açıklamaya çalıştığı, farklı görüşler ileri sürebildiği, soyut kavramlara ilişkin belirlenimlerde bulunduğu, eleştirel düşünme, olasılıklı düşünme, karar verme gibi beceriler geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ünal (2021), çocuklarla ve yetişkinlerle felsefe düşünme yöntemlerini incelediği çalışmada bu alanda eleştirel düşünme başta olmak üzere yaratıcı ve özenli düşünüşün geliştirilmesinin ortam amaç olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada yapılan değerlendirmenin temel amacının felsefe düşünbilmenin en doğru biçimde ve farklı metotlarla da zenginleştirilerek amacına uygun bir biçimde uygulanabilmesi olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada farklı yöntemlerin ortaya çıkması felsefe düşünbilmenin en iyi şekilde zenginleştiren bir yapı olduğu belirtilmiştir. Çalışmada uygulama alanında kullanılabilecek şekilde örnek etkinlik kartı sunulmuştur.

2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Çocuklarla felsefe alanına ilişkin çalışmalar incelendiğinde pek çok ülkede çalışmaların yapıldığı ve araştırmacıların bu alana ilgi duyduğu görülmüştür.

Murris (2000), “çocuklar felsefe yapabilir mi?” sorusu üzerinden yaptığı çalışmada bazı filozofların küçük çocukların felsefe yapamayacaklarını iddiasına karşı bu iddiaları inceleyerek onlara karşı kanıtlar ortaya koymuştur. Çocukların felsefe yapamayacağına dair inançlarımızın varsayıma dayandığını belirten Murris, çok küçük çocukların felsefe yapabileceği fikrinin olduğunu belirtmiştir. Küçük çocukların doğru bir şekilde eğitilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Murris (2016), çocuklar için felsefe

öğretim programını incelediği çalışmasında ise “çocuklar için felsefe” tanımlamasının 1990’lı yıllardan itibaren “çocuklarla felsefe” olarak tanımlandığına dikkat çekmiş ve bunun nedeninin bu alanda yeni kaynakların üretilmesi ve çocuklarla felsefe eğitimi sürecinde öğretmen eğitimine olan bakış açısının değişmesi ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada P4C programına eleştiriler getirmektedir.

UNESCO’nun çocuklarla felsefeye ilişkin çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında en kapsamlı çalışmanın Felsefe Bir Özgürlük Okulu, Felsefeyi Öğretmek ve Felsefe Yapmayı Öğrenmek: Durum ve Beklentiler başlıklı 2007 yılında yayınlanan rapor olduğu görülmektedir. Yayınlanan bu rapor bir durum tespitinin ötesine geçerek felsefe eğitiminin temel sorunlarını ele almış ve problemlere yönelik çare üretme çabasında ve felsefe eğitimine yeni bir bakış açısı edindirmeyi amaçlamaktadır (Tepe, 2013).

Worley (2009), çocuklarla felsefe çalışmalarını gerçekleştirecek kişilerin felsefe bilgisine sahip olması gerektiğini belirterek felsefenin okullara girmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çocukların felsefeye eğilimli olduğunu belirtmiş ve çocuklarla felsefenin soyut düşünmeye faydalı olacağını belirtmiştir.

Nikolidaki (2011) tarafından yapılan çalışmada çocuklar ve yetişkinlerle felsefe yaparken uyaranların rolü incelenmiştir. Teşvik kavramının, çocuklar ve felsefe arasındaki belirgin bir bağlantı olduğu vurgulanmıştır. Bunu keşfetmek için araştırmacının felsefe yapmak için özel olarak tasarlanmış uyaranları kategorize ettiği görülmektedir. Araştırmaya göre; yetişkinlerin çocuklara uyarıcı vermesi önemli bunun yanı sıra çocukların kendilerinin uyaranların farkına varmaları ve uyaranlardan öğrendikleri şeyler de oldukça önemlidir. Araştırmacı hem öğretmen olarak hem de felsefi araştırmaların gözlemcisi olarak kendi deneyimlerinden yola çıkmış tezinde teorik fikirleri sunmuş ve teorileri pratik ile birleştirmeye çalışmıştır. Zimotik dinleme fikrinin önemini vurgulamış, öğretmenin kolaylaştırıcı rolüne dikkat çekmiştir. Hikâyelerin, felsefe yaparken etkili bir şekilde uyarıcı olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Edebiyat ve felsefeyi birleştiren çocukların doğal felsefe eğilimlerini tetikleyebilecek uyaranların önemi hakkında derin bir anlayış kazanacakları belirtilmiştir.

Daniel, Gagnon ve Pettier (2012), 5 yaşındaki çocukların soyutlama içeren eleştirel düşünme sürecine katılabilme durumunu inceleyerek felsefi diyaloga dayanan

çocuklar için felsefe yaklaşımının akranlar arasında eleştirel düşünme konusunda bir gelişim sağlayıp sağlamayacağı üzerine odaklanmışlardır. 5 yaşındaki çocuklarla yürütülen çalışmada deney grubundaki çocuklara felsefi diyaloglar şeklinde çocuklar için felsefe yaklaşımı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda çocuklar için felsefe uygulanan deney grubundaki çocukların akran görüşlerini anlama ve diyalogsal olarak tepki verme yetenekleri olduğunu ortaya koymuştur. Deney grubundaki çocukların kontrol grubundaki çocuklara göre daha az benmerkezci perspektifte olduğu ve daha çok göreceli düşünmeye başladığı ifade edilmiştir.

Gasparatou ve Kampeza (2012), Lipman tarafından geliştirilen çocuklar için felsefe programının anaokullarındaki günlük plana dahil edilip edilmeyeceği üzerine bir çalışma yapmışlardır. Çalışma anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubundaki 30 çocuk ile yürütülmüştür. Çocuklar için felsefe programı kapsamında uygulama 8 tane resimli hikâye kitabı aracılığıyla sınıf öğretmeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda çocuklar için felsefe uygulamalarının çocukların eleştirel düşünme becerilerini artırdığı ve anaokullarının günlük planlarına rahatlıkla edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Colom, Moriyon, Magro ve Morilla (2014), çocuklar için felsefe programının boylamsal etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada bir grup öğretmene çocuklar için felsefe çalıştayını verilmiştir. Çalışmaya 2002 yılında başlanmış, 6 yaşından 18 yaşına kadar 400 çocuğa haftada bir kere çocuklar için felsefe programı uygulanmıştır. Aynı yaş grubundan 300 çocuk ise kontrol grubunda yer almıştır. Çalışmada çocuklarla felsefenin bilişsel, bilişsel olmayan ve akademik başarı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocuklar için felsefenin çocukların bilişsel becerilerini, sözel yeteneklerini, sosyal davranışlarını olumlu olarak etkilediği ve düşük bilişsel seviyedeki çocukların dahi bilişsel becerilerinde anlamlı bir artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arabzadeh, Abdolahi ve Shamsedini-Lory (2016), çocuklar için felsefe programının çocukların sözel zekâ gelişimlerine etkisini inceledikleri çalışmayı Tahran'da bulunan 5 ve 6 yaş grubundaki 30 çocuk ile gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre çocuklar için felsefe programının okul öncesi dönem çocuklarının sözel zekâ düzeylerini anlamlı şekilde artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sare, Luik ve Tulviste (2016) çocuklar için felsefe programının okul öncesi dönem çocuklarının akıl yürütme becerilerine etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada çocuklar için felsefe (P4C) programını kullanarak uygulanan felsefi grup tartışmalarının, çocukların sözel akıl yürütme becerileri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışma 5 ve 6 yaşındaki 125 çocukla gerçekleştirilmiştir. Deney grubundaki çocuklarla 8 ay boyunca haftada bir gün felsefi grup tartışmaları yapılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre deney grubundaki çocukların, muhakeme etme, analogi, gerekçelendirme, neden belirtme ve ilişkisel bağlantı kurma konusunda kontrol grubundan daha iyi olduğu sonucuna ulaşılarak çocuklar için felsefenin çocukların temel dil becerisini ve akademik başarısını arttırdığı tespit edilmiştir.

Dougherty (2017) tarafından yapılan çalışmada çocuklar için felsefede öğrenci-öğretmen ilişkisi incelenmiştir. Öğretmenlerin sınıf içindeki davranışlarından yola çıkarak öğretmenleri bazı metaforlar üzerinden incelemeyi ve bu farklı türden metaforların çocuklar için felsefede nasıl işlediğini açıklamayı amaçladığı görülmektedir. Çocuklar için felsefe pedagojisi perspektifinden bakıldığında, felsefi eğitimin arkasındaki itici güçleri ve motivasyonları anlayabileceğimiz vurgulanmıştır. P4C'nin ana bölümleri üzerinden gidilerek farklı metaforlar değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; öğretmenin otoritesinin sınıfta az olması gerektiği ve öğretmenin ilham verici rol üstlenmesi gerektiğine, öğretmenin hikâyenin kaynağı olmadığına sadece hikayeyi taşıyan bir gemi olduğuna vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerini incelemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde açıklanmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Olgubilim deseni; farkında olunan, fakat ayrıntılı olmayan olgulara yönelik gerçekleştirilen araştırma çeşididir. Olgubilim çalışmalarındaki veri kaynakları araştırmadaki olguyu yaşayan ve bu olguyu yansıtabilen birey veya gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim- öğretim yılı İstanbul ilinde Gaziosmanpaşa ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlarda görev yapan 25 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Ölçüt örnekleme, önceden hazırlanan bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması olarak ifade edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bundan dolayı, araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin en az iki yıl görev yapmış olmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde gönüllülük esas alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gerçek isimleri kullanılmamıştır. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri Ö1, Ö2, Ö3, ... Ö25 şeklinde kodlanmıştır. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca 18.02.2021 tarih ve 2 no'lu toplantısında alınan 14 no'lu karar ile etik kurul izni alınmıştır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin demografik özelliklere ilişkin bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Okul öncesi öğretmenlerinin demografik bilgileri

Öğretmen	Yaş	M. Deneyim Yıl	Çal. Türü	Okul	Üni.Fel.Düş.Eğ. İl.Ders. Alma	Ç.Fel.Düş. Eğ.Kurs/semin. Katılma
Ö1	28	6	Lise		Evet	Evet-Seminer
Ö2	40	17	Ortaokul		Hayır	Hayır
Ö3	35	12	Ortaokul		Evet	Hayır
Ö4	33	11	Ortaokul		Hayır	Hayır
Ö5	28	2	İlkokul		Evet	Hayır
Ö6	26	2	İlkokul		Evet	Hayır
Ö7	25	4	İlkokul		Evet	Hayır
Ö8	28	5	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö9	32	10	Lise		Evet	Hayır
Ö10	40	15	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö11	25	2	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö12	28	2	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö13	32	10	Lise		Evet	Hayır
Ö14	28	6	Ortaokul		Hayır	Evet-Kurs
Ö15	30	8	Anaokulu		Evet	Hayır
Ö16	29	6	İlkokul		Evet	Hayır
Ö17	30	6	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö18	28	6	Ortaokul		Evet	Hayır
Ö19	27	2	Ortaokul		Evet	Hayır
Ö20	25	4	İlkokul		Evet	Hayır
Ö21	45	9	Ortaokul		Hayır	Hayır
Ö22	24	2	İlkokul		Hayır	Hayır
Ö23	28	6	Lise		Evet	Hayır
Ö24	23	2	Anaokulu		Hayır	Hayır
Ö25	25	2	Anaokulu		Hayır	Hayır

Araştırmanın Tablo 1’de verilen çalışma grubuna bakıldığında 25 okul öncesi öğretmeninden oluştuğu görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerin yaşlarının en az 23 en fazla 45 olduğu, en az 2 yıl en fazla 17 yıl mesleki deneyim yılına sahip oldukları görülmüştür. Çalışılan okul türüne bakıldığında, 3 öğretmenin anaokulunda, 11 öğretmenin ilkokulda, 7 öğretmenin ortaokulda, 4 öğretmenin lisede çalıştığı görülmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinden 13 öğretmen üniversitede felsefe veya düşünme eğitimi ile ilgili ders alırken 12 öğretmen ise ders almadığını belirtmiştir. Öğretmenlerden 2 öğretmen daha önce çocuklarla felsefe veya düşünme eğitimi ile ilgili kursa/seminere katılmış 23 öğretmen ise katılmamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanırken alan yazın taraması gerçekleştirilmiş, elde edilen verilerden yararlanarak öğretmen görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme sorularının açıklığını ve anlaşılabilirliğini denetlemek için araştırmaya katılmayan 10 okul öncesi öğretmeni ile ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan görüşme formu alanında uzman 3 öğretim üyesi ve en az beş yıllık mesleki tecrübesi olan 2 okul öncesi öğretmeni tarafından incelenerek son halini almıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu demografik bilgiler ve görüşme soruları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin öncelikle yaş, çalışılan okul türü, mesleki deneyim yılı, konu ile ilgili programlara katılma durumlarına ilişkin bilgileri sorulmuştur. İkinci bölümde ise araştırmaya yönelik öğretmen görüşlerini almak için hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme kullanılmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin uygun olduğu zamanlarda yapılmıştır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerine toplanan verilerin sadece bu araştırma için kullanılacağı bilgisi verilmiştir. Öğretmenlerin gönüllü olarak katıldığı görüşmeler yaklaşık olarak 30 ile 45 dakika arasında sürmüştür. Öğretmenlere görüşme formundaki sorular sorulmuş ve cevapları yazmaları istenmiştir. Bazı öğretmenler kendi izinleri dahilinde görüşmenin ses kaydı alınarak yapılmasını istemişlerdir. Ses kaydı olarak alınan cevaplar araştırmacı tarafından elektronik ortamda yazıya aktarılmıştır. Veriler değerlendirilmeden önce kontrol edilmiştir.

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde esas amaç, ulaşılan verileri açıklayacak kavramlara ve bağlantılara varmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Görüşme formundaki bütün cevaplar tek tek incelenerek önceden hazırlanan kategoriler altında toplanmıştır. Cevaplar kategoriler çerçevesinde bir araya getirilerek kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan tema ve kodlar bir alan uzmanı ile incelenmiş

gerekli düzenlemeler yapılarak analize hazır hale getirilmiştir. Elde edilen bulgular, modeller ve tablolar halinde verilmiştir. Bulguların modellenmesinde Nvivo programından yararlanılmıştır. Bazı katılımcıların görüşleri birebir alınarak örnek ifadeler olarak bulgular bölümünde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

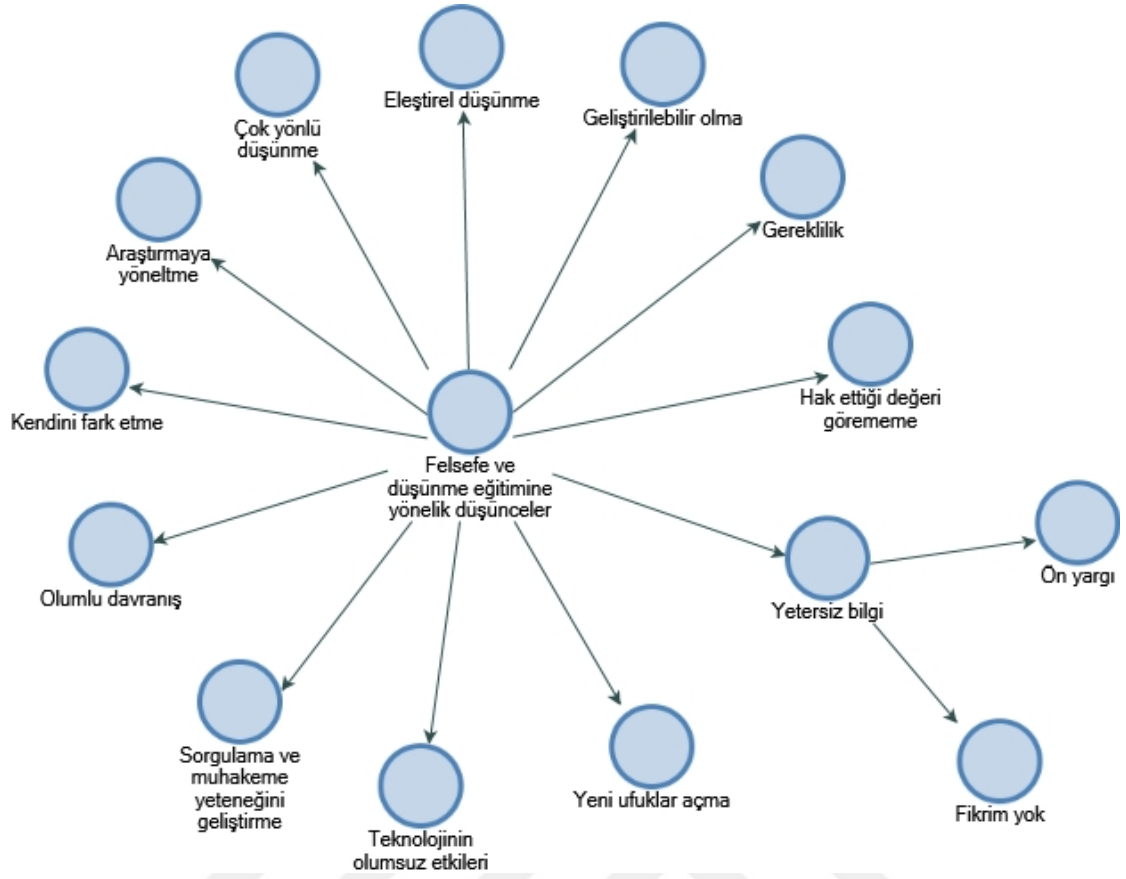
4. BÖLÜM BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, “Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkındaki görüşleri nelerdir?” ana probleminin kapsadığı alt problemlere yönelik bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular her bir alt probleme cevap verecek biçimde düzenlenmiştir.

4.1.Okul Öncesi Öğretmenlerinin Felsefe ve Düşünme Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “*Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin cevaplarına göre “Felsefe ve düşünme eğitime yönelik düşünceler” kategorisi altında on iki tane kodlama oluşturulmuştur. Ayrıca “Yetersiz bilgi” ifadesi kendi içerisinde “Ön yargı” ve “Fikrim yok” şeklinde ayrılmıştır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin “*Felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimi yönelik düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimine ilişkin düşünceleri

Kategoriler	Kodlar	Frekans
Felsefe ve Düşünme eğitimine yönelik düşünceler	Olumlu davranış	11
	Yetersiz bilgi (ön yargı-fikrim yok)	5
	Gereklilik	3
	Eleştirel düşünme	3
	Yeni ufuklar açma	2
	Teknolojinin olumsuz etkileri	2
	Çok Yönlü düşünme	1
	Araştırmaya yönelme	1
	Kendini fark etme	1
	Geliştirilebilir olma	1
	Sorgulama ve muhakeme yeteneğini geliştirme	1
	Hak ettiği değeri görememe	1

Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimine yönelik düşüncelerine göre; 25 öğretmenden 11'i felsefe ve düşünme eğitiminin olumlu davranış geliştirebileceğini belirtmiştir. 5 öğretmen felsefe ve düşünme eğitimine yönelik bilgilerinin yetersiz olduğunu belirtmiş 1 öğretmen konuya ön yargılı olduğunu, 1 öğretmen ise herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. 25 öğretmenden 3'ü felsefe ve düşünme eğitiminin gerekli olduğunu, 3 öğretmen eleştirel düşünmeyi geliştirdiğini, 2 öğretmen yeni ufuklar açtığını belirtmiştir. 25 öğretmenden 2'si gelişen teknolojinin felsefeye ve düşünme eğitimine yönelik ihtiyacın azaldığını bu durumu teknolojinin olumsuz etkileri olarak belirtmiştir. 1 er öğretmen ise felsefe ve düşünme eğitiminin çok yönlü düşünmeyi geliştirdiğini, araştırmaya yönelttiğini, kendini fark edebilmeyi sağladığını, geliştirilebilir olduğunu, sorgulama ve muhakeme yeteneğini geliştirdiğini ve hak ettiği değeri göremediğini belirtmiştir.

Felsefe ve düşünme eğitimine yönelik düşüncelerini bildiren öğretmen görüşlerine göre felsefe ve düşünme eğitiminin olumlu davranış geliştirdiği görüşünün ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bulgu okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimine yönelik faydalı ve olumlu bir düşünceye sahip oldukları şeklinde yorumlanabilmektedir. Felsefe ve düşünme eğitimine yönelik düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö4: *“İnsanın bakış açısını geliştirip, hayatı sorgulamaya, düşünmeye sevk etmesi açısından faydalı ve olumlu buluyorum.”*

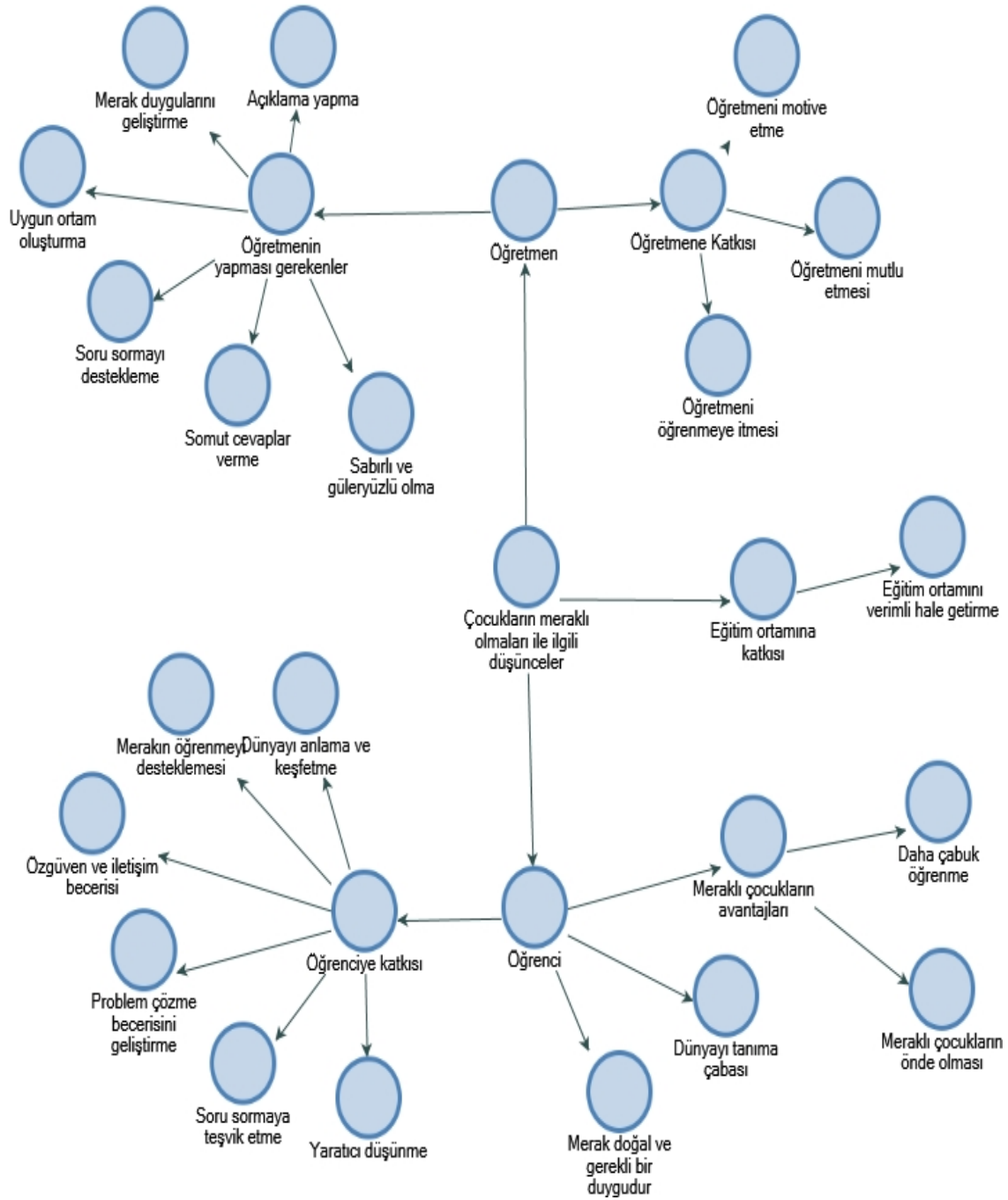
Ö6 : *“Felsefe bir konunun farklı açılardan tartışılması, kesin net sonuca varmadan bu süreçteki öğrenilen şeyleri içinde barındırır. Tek doğru yoktur. İnsanın çok yönlü düşünmesine katkı sağlıyor. Düşünme eğitiminde odak noktasını bir yere yönleltmiyor ve çok boyutlu düşünmeyi sağlıyor.”*

Ö8: *“Felsefe bana göre insanın sürekli sorgulamasına, araştırmasına kendini ve düşüncelerini sürekli yenilemesine ve hiçbir zaman kendini tam olarak gerçekleştirdiği düşüncesine ulaşamayacak olmasıdır.”*

4.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Meraklı Olmaları ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi *“Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşünceleri nelerdir?”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ve soru sorma istekleri ile ilgili vermiş oldukları cevaplar “Öğretmen”, “Öğrenci” ve “Eğitim ortamına katkısı” şeklinde üç alt kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler de kendi içinde alt kategorilerden oluşmaktadır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin *“Çocukların meraklı olmaları, soru sorma istekleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?”* sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, alt kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmalarına ilişkin düşünceleri

Kategori	Alt Kategori	Kodlar	Frekans
Çocukların Meraklı Olmaları	Öğretmen	<u>Öğretmenin yapması gerekenler</u>	8
		Açıklama yapma	2
		Merak duygularını geliştirme	2
		Uygun ortam oluşturma	1
		Soru sormayı destekleme	1
		Somut cevaplar verme	1
		Sabırlı ve güler yüzlü olma	1
		<u>Öğretmene katkısı</u>	6
		Öğretmeni mutlu etmesi	4
		Öğretmeni motive etme	1
		Öğretmeni öğrenmeye itmesi	1
	Öğrenci	Merak doğal ve gerekli bir duygudur	4
		Dünyayı tanıma çabası	2
		<u>Meraklı çocukların avantajları</u>	2
		Daha çabuk öğrenme	1
		Meraklı çocukların önde olması	1
		<u>Öğrenciye katkısı</u>	8
		Merakın öğrenmeyi desteklemesi	3
		Dünyayı anlama ve keşfetme	1
		Özgüven ve iletişim becerisi	1
		Problem çözme becerisini geliştirme	1
		Soru sormaya teşvik etme	1
		Yaratıcı Düşünme	1
	Eği.Ort. Katkısı	Eğitim ortamını verimli hale getirme	1

Tablo 3’te görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşünceleri “Öğretmen”, “Öğrenci” ve “Eğitim ortamına etkisi” olmak üzere üç alt kategoride toplanmıştır.

Okul öncesi öğretmenlerinin “Öğretmen” alt kategorisine ilişkin düşünceleri incelendiğinde bu alt kategori “Öğretmenin yapması gerekenler” ve “Öğretmene katkısı” olarak ayrılmıştır. 8 öğretmen çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşüncelerini ifade ederken öğretmenin yapması gerekenleri belirtmişlerdir. Öğretmenin yapması gerekenleri 8 öğretmenden 2 öğretmen çocukların meraklarına yönelik “Açıklama yapma” , 2 öğretmen çocukların “Merak duygularını geliştirme” olarak ifade etmişlerdir. 1’er öğretmen “Uygun ortam oluşturma”, “Soru sormayı destekleme”, “Somut cevaplar verme”, “Sabırlı ve güler yüzlü olma” olarak ifade

etmişlerdir. 6 öğretmen çocukların meraklı olmalarının öğretmene olan katkısını “Öğretmene katkısı” şeklinde ifade etmişlerdir. 6 öğretmenden 4’ü çocukların meraklı olmalarını “Öğretmeni mutlu etmesi”, 1 öğretmen “Öğretmeni motive etme”, 1 öğretmen “ Öğretmeni öğrenmeye itmesi” şeklinde ifade etmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin “Öğrenci” alt kategorisine ilişkin düşünceleri incelendiğinde, 4 öğretmen çocuklar için merakı “Merak doğal ve gerekli bir duygudur”, 2 öğretmen “Dünyayı tanıma çabası” olarak ifade ettikleri görülmüştür. 2 öğretmen “Meraklı olmanın avantajları” şeklinde ifade etmiş bu avantajları meraklı çocukların “Daha çabuk öğrenme” ve “Meraklı çocukların önde olması” şeklinde belirtmişlerdir. 8 öğretmen çocukların meraklı olmalarıyla ilgili düşüncelerini “Öğrenciye katkısı” şeklinde ifade etmiştir. 8 öğretmenden 3 öğretmen “Merakın öğrenmeyi desteklemesi”, 1’er öğretmen “Dünyayı anlama ve keşfetme”, “Özgüven ve iletişim becerisi”, “Problem çözme becerisini geliştirme”, “Soru sormaya teşvik etme” ve “Yaratıcı Düşünme” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin “Eğitim ortamına etkisi” alt kategorisine ilişkin düşünceleri incelendiğinde 1 öğretmen “Eğitim ortamını verimli hale getirme” şeklinde ifade etmiştir.

Bulgularda görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin büyük bir bölümü çocukların meraklı olmalarını doğal, olması gereken bir süreç olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Öğretmenler çocukların meraklı olmalarını farklı açılardan ele alarak meraklı olmanın hem öğretmene hem çocuğa hem de eğitim ortamına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Çocukların gelişimsel özellikleri de dikkate alındığında meraklı olmaları, dünyayı anlama, keşfetme ve öğrenme isteği çocukların gelişimlerinin birer parçası olduğu düşünülmektedir. Çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö1: *“Çocukların meraklı olmaları sınıf içi eğitim ortamını verimli hale getirdiğini düşünüyorum soru soruyorlarsa etkinliklerle ilgileniyorlar, düşünüyorlar ve aktif olarak sürecin içindeler demek ki diyorum. Etkinlik sırasında sorulara ve farklı sorulara değer veriyorum.”*

Ö5: *“Çocuklar bilmedikleri için sorarak öğreniyorlar. Soru sormaları çok normal. Meraklı olmak bir konuyu öğrenmek istemek demek aslında. Meraklı oldukları zaman aslında daha güzel, farklı sorular soruyorlar. Sorularını güzel cevaplarsak*

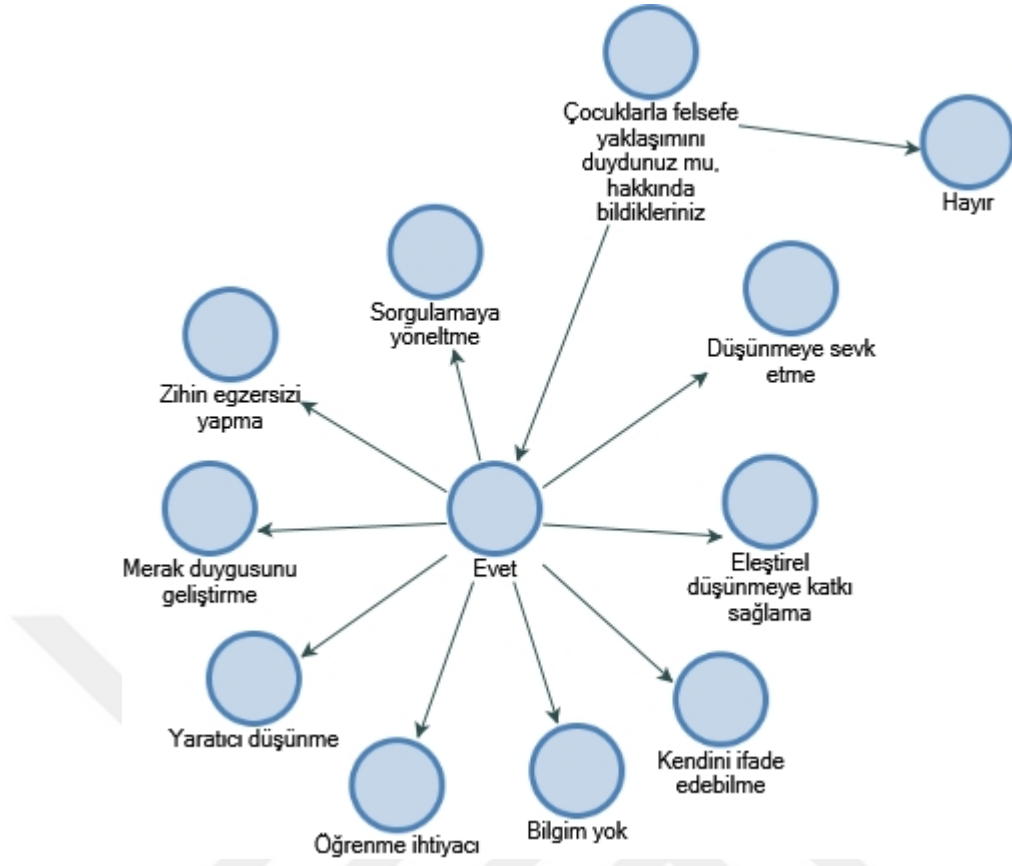
aslında öğrenme isteklerini de güdülemiş oluruz ya da başka bir konuyu da merak etmesini sağlamış oluruz. Sabırlı olmak lazım bizim için sıradan olan bir şey çocuklar için çok ilgi çekici olabilir.”

Ö13: “Merak ederek dış dünyayı anlamaya ve keşfetmeye çalışıyorlar. Doğal karşılıyorum. Eğer çocuk soru sormuyorsa bir terslik olduğunu düşünüyorum.”

4.3. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Bilgileri ve Çocuklarla Felsefenin Tanımı Ve Amacına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgileri ve çocuklarla felsefenin tanımı ve amacına yönelik düşünceleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgileri “Çocuklarla felsefe yaklaşımını duydunuz mu, hakkında bildikleriniz”, “Çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacı” şeklinde iki kategoriden oluşmaktadır. “Çocuklarla felsefe yaklaşımını duydunuz mu, hakkında bildikleriniz” kategorisi “evet” ve “hayır” olarak iki alt kategoriden oluşmaktadır. Bu kategorilerde kendi içerisinde alt kategorilerden oluşmaktadır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin “Çocuklarla felsefe yaklaşımını hiç duydunuz mu? Çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında bildiklerinizi paylaşır mısınız?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımını duymaları ve yaklaşım hakkındaki bilgilerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, alt kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımını duymaları ve yaklaşım hakkındaki bilgileri

Kategoriler	A.Kategori	Kodlar	Frekans
Çocuklarla felsefe yaklaşımını duyduunuz mu, hakkında bildikleriniz	Evet	Düşünmeye sevk etme	4
		Bilgim yok	4
		Kendini ifade edebilme	4
		Öğrenme ihtiyacı	2
		Eleştirel düşünmeye katkı sağlama	2
		Merak duygusunu geliştirme	1
		Sorgulamaya yöneltme	1
		Zihin egzersizi yapma	1
		Yaratıcı düşünme	1
	Hayır		11

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgilerine baktığımızda, 25 öğretmenden 14 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımını daha önce duyduğunu 11 öğretmen ise bu yaklaşımı duymadığını belirtmişlerdir. “Evet” alt kategorisine ilişkin düşünceler incelendiğinde, çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkındaki bilgilerini ve düşüncelerini paylaşan öğretmenlerden 4 öğretmen çocuklarla felsefe ile ilgili “Düşünmeye sevk etme” şeklinde ifade etmişlerdir. 4 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımını duyduğunu fakat yaklaşım hakkında yeterli bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. 2’şer öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilgili bildiklerini “Kendini ifade edebilme”, “Öğrenme ihtiyacı” ve “Eleştirel düşünmeye katkı sağlama” şeklinde ifade etmişlerdir. 1’ er öğretmen “ Merak duygusunu geliştirme”, “Sorgulamaya yöneltme”, “Zihin egzersizi yapma” ve “Yaratıcı düşünme” şeklinde ifade etmişlerdir.

Çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında bilgilerini, düşüncelerini bildiren öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin yarısından fazlasının çocuklarla felsefe yaklaşımını duydukları görülmüştür. Öğretmenler okudukları makalelerden, katıldıkları seminerlerden bu yaklaşımı duyduklarını belirtmişlerdir. 11 öğretmen ise daha önce bu yaklaşımı hiç duymadıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarla felsefe yaklaşımı ülkemizde yeni tanınmaya başlanan bir yaklaşım olduğu için bu durumun aslında normal olduğu söylenebilmektedir. Çocuklarla felsefe hakkında bilgilerini paylaşan öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir.

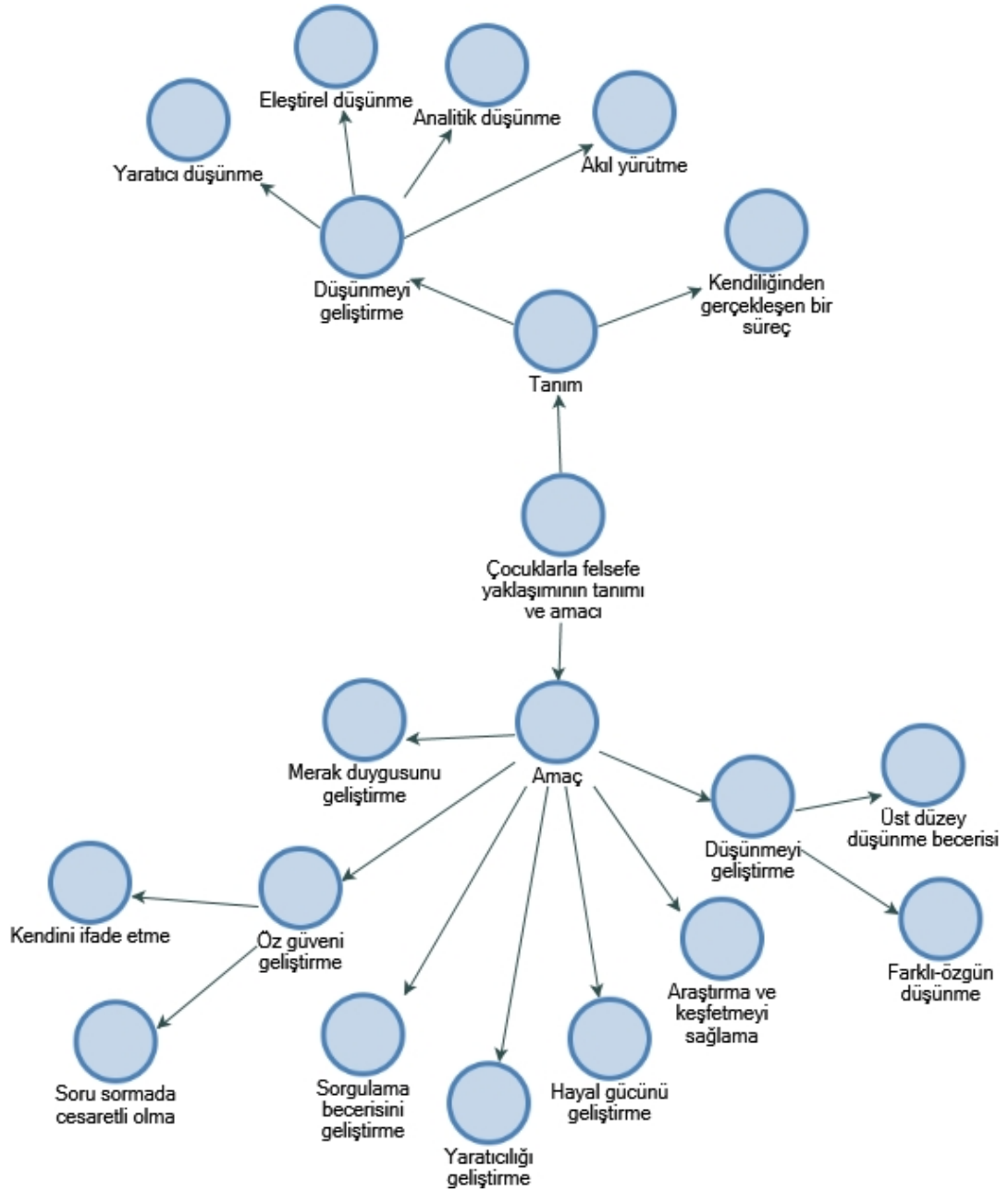
Ö4: “Çocuklarla felsefe yaklaşımını daha önce duydum. Çocuklara bir fikir hakkında düşünmeleri ve bu fikri mantıklı açıklamalarla ifade etmelerine yardımcı olması açısından güzel bir yaklaşım.”

Ö5: “Evet duydum. Çocukların engin ve sınırsız düşünce ve hayal güçlerinden çok farklı ve zengin içerikler edinebileceğimizi düşünüyorum. Çocuklar aslında küçük filozoflardır diyebiliriz. Sordukları ilginç sorularla aslında filozofların sordukları gibi hayatı sorgulayarak düşünerek öğreniyorlar. Yetişkinleri şaşırtan ve düşündüren soru ve bakış açısına sahipler.”

Ö23: “Çocuklarla felsefe yaklaşımını duymadım. Bundan bağımsız olarak çocukların felsefe yaptıklarını düşünüyorum ben. Çünkü çocuklar birçok şeyi sorguluyorlar, farklı cevaplar veriyorlar, konuyla ilgili farklı birleştirme yapıyorlar.”

Çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacı” kategorisi “Tanım” ve “Amaç” olarak iki alt kategoriden oluşmaktadır. Alt kategoriler de kendi içinde ayrı kategorileri içermektedir.

Okul öncesi öğretmenlerine genel olarak çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı verilmiş ve genel olarak yaklaşım açıklandıktan sonra bu tanımdan yola çıkılarak “Sizce çocuklarla felsefe yaklaşımı nedir ve neyi amaçlar?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Okul Öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına yönelik düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, alt kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Okul Öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına ilişkin düşünceleri

Kategori	Alt Kategori	Kodlar	Frekans
Çocuklarla Felsefe yaklaşımının tanımı ve amacı	Tanım	<u>Düşünmeyi geliştirme</u>	12
		Yaratıcı düşünme	6
		Eleştirel düşünme	4
		Akıl yürütme	1
		Analitik düşünme	1
	Amaç	<u>Kendiliğinden gerçekleşen bir süreç</u>	1
		Yaratıcılığı geliştirme	6
		Sorgulama becerisini geliştirme	5
		Araştırma ve keşfetmeyi sağlama	3
		Merak duygusunu geliştirme	3
		Hayal gücünü geliştirme	1
		<u>Düşünmeyi geliştirme</u>	16
		Farklı-özgün düşünme	4
		Üst düzey düşünme becerisi	3
		<u>Özgüveni geliştirme</u>	6
		Soru sormada cesaretli olma	2
		Kendini ifade etme	1

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına yönelik düşüncelerine göre, 12 öğretmen çocuklarla felsefeyi tanımlarken bu yaklaşımı “Düşünmeyi geliştirme” şeklinde tanımladıkları görülmüştür. Çocuklarla felsefe yaklaşımını düşünme becerisini geliştiren bir yaklaşım olarak tanımlayan öğretmenlerden 6 öğretmen “Yaratıcı düşünme”, 4 öğretmen “Eleştirel düşünme”, 1 öğretmen “Akıl yürütme”, 1 öğretmen “Analitik düşünme” şeklinde tanımladıkları görülmektedir. 1 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımını “Kendiliğinden gerçekleşen bir süreç” şeklinde tanımlamaktadır.

Çocuklarla felsefe yaklaşımının amacına yönelik düşüncelerini bildiren öğretmenlerden 16 öğretmen bu yaklaşımının amacının “Düşünmeyi geliştirme” olduğunu ifade etmişlerdir. Düşünmeyi geliştirmeyi kendi içerisinde 4 öğretmen

“Farklı-özgün düşünme”, 3 öğretmen “Üst düzey düşünme becerisini” geliştirdiğini amaçlayan bir yaklaşım olarak ifade etmişlerdir. Çocuklarla felsefe yaklaşımının amacını 6 öğretmen “Yaratıcılığı geliştirme”, 5 öğretmen “Sorgulama becerisini geliştirme”, 3’er öğretmen “Araştırma ve keşfetmeyi sağlama” ve “Merak duygusunu geliştirme”, 1 öğretmen “Hayal gücünü geliştirme” şeklinde ifade etmişlerdir. 6 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımının amacının “Özgüveni geliştirme” olarak belirtmiş, 6 öğretmenden 2 öğretmen “Soru sormada cesaretli olma”, 1 öğretmen “Kendini ifade etme “ şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına yönelik düşüncelerine bakıldığında öğretmenlerin büyük bir kısmının yaklaşımın genel tanım ve amacına uygun düşünceler geliştirdikleri, bu yönde cevaplar verdikleri görülmüştür. Çocuklarla felsefe yaklaşımının tanımı ve amacına ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö9: “Çocukların analitik düşünme becerilerini yaratıcı bir şekilde ifade edebildiği bir yaklaşımdır. Amacı ise; sorgulamak, düşünmek akıl yürütmek, ilişki kurmaktır.”

Ö11: “Çocuklarla felsefe düşünen, sorgulayan, merak eden bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu beceriler kişinin yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirerek üst düzey düşünme becerilerini desteklemektedir.”

Ö18: “..çocuklarla felsefeyi şöyle yorumlayabilirim; bir açıdan değil de hayatın her alanında felsefeyle muhatap oluyoruz. Sadece fen ve doğa etkinliğinde değil de matematik, Türkçe dil etkinliğinde de çocuklarla felsefeyi kullanabileceğimizi, çocukları düşünmeye itme ve çocukların da bizi düşünmeye itebileceği kanısına vardım. Amacı ise; düşünmeye itme, taraflı-tarafsız bakma, farklı açıdan görme diyebilirim.”

Ö23: “Çocukların merak ve sorularını bilimsel, sistematik şekilde öğretmeyi amaçladığını düşünüyorum. Beyin fırtınası tekniğini çocuklara öğretmek gibi düşünüyorum. Amacında ise; analitik düşünmeyi, çok yönlü düşünmeyi, konular arasında bağlantı kurmayı amaçlar diye düşünüyorum.”

4.4. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Akıl Yürütme Becerileri Kapsamında Yapılan, Sorgulamaya Yönelik ve Çocuklarla Felsefe İle İlişkilendirilen Etkinliklere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerine göre akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan, sorgulamaya yönelik ve çocuklarla felsefe ile ilişkilendirilen etkinlikler nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Okul öncesi öğretmenlerinin vermiş oldukları yanıtlar “Akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinlikler”, “Sorgulamaya yönelik etkinlikler” ve “Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinlikler” olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Bu kategorilerde kendi içerisinde alt kategorilerden oluşmaktadır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin “Hangi etkinliklerde çocukların düşünme/akıl yürütme becerilerinin gelişimine yer veriyorsunuz? Bir tanesini açıklayınız?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. Okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinliklere yönelik düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinliklere ilişkin düşünceleri

Kategoriler	Kodlar	Frekans
Akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan	Türkçe etkinliği	10
	Fen etkinliği	6
	Drama etkinliği	3
	Oyun etkinliği	3
	Alan gezisi	1
	Sanat etkinliği	1

Okul öncesi öğretmenlerinin “Akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinlikler” kategorisine ilişkin düşünceleri incelendiğinde, 10 öğretmen akıl yürütme becerilerini geliştirmeye “Türkçe etkinliği”, 6 öğretmen “Fen etkinliği”, 3 öğretmen “Drama etkinliği”, 3 öğretmen “Oyun etkinliği”, 1 öğretmen “Alan gezisi”, 1 öğretmen “Sanat etkinliği” alanlarında yer verdiklerini ifade etmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin büyük bir kısmı Türkçe etkinliğinde beyin fırtınası tekniğini kullanırken, hikaye okurken, hikaye tamamlama çalışmalarını gerçekleştirirken akıl yürütme becerisini geliştirmeye yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Fen etkinliklerinde neden sonuç ilişkisi kurarak, olay sıralaması yaptırarak bu beceriyi geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Drama etkinliklerinde yaratıcılığın etkisiyle çocukların hayal dünyasının genişletilerek akıl yürütme becerilerinin geliştiğini ifade etmişlerdir. Oyun etkinliklerinde çeşitli materyallerden yararlanarak resimlerden kelime türetme gibi çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Alan gezisi sırasında çocukların akıl yürütmelerini sağlayacak sorular sorduklarını belirtmişlerdir. Sanat etkinliklerinde ise çocuklara serbest birçok malzeme verip onları diledikleri gibi kullanma çalışmaları yaptırırken akıl yürütme becerilerini geliştirmeye yer verdiklerini belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere aslında tüm etkinlik alanlarında akıl yürütme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalara yer verilebileceği söylenebilmektedir. Akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan etkinliklere ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

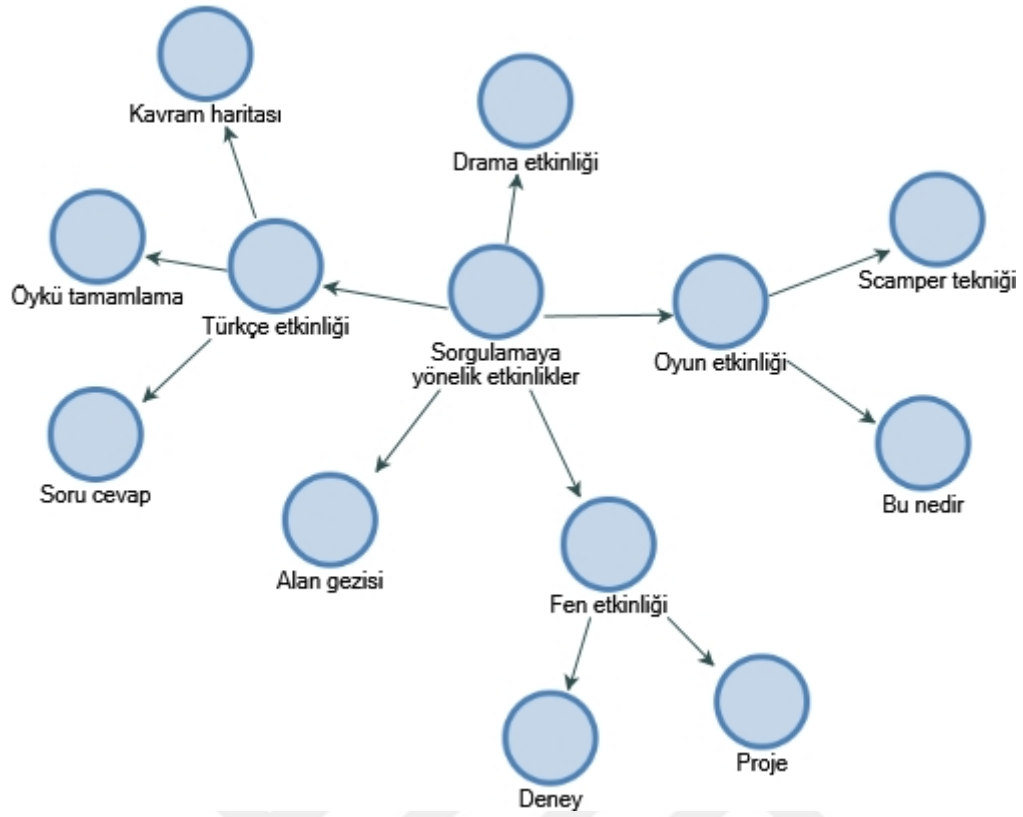
Ö16: “Etkinliklerde akıl yürütme becerilerinin gelişmesi için genelde fen ve doğa etkinlikleri ve yaratıcı drama etkinlikleri yaparız. Örneğin; yağmurun nasıl oluştuğunu çocuklara öğretmek için sözel olarak anlatmak yerine onlara deney yaparak anlatıp deneyin sonucunu onlara söylemeden onların neler olabileceğine dair

yorumlamasını isterim ve gerekirse bir yaratıcı drama (canlandırma) etkinliğiyle konumuzu destekleriz. Çocukların gözünde canlandırmakta zorlandığı konuları yaparak yaşayarak daha iyi muhakeme edebilmelerini ve çoğu zaman cevabı kendilerinin fark etmesini sağlarız.”

Ö22: “Hazırladığım etkinliklerde genelde çoğu şeyi çocuğa bırakırım bazen bir sonraki aşamada ne yapmasını gerektiğini söylemem çocuğa sence daha sonra ne yapmalıyız ne yaparsak istediğimiz sonuca ulaşabiliriz gibi cümleler kurarak onu düşünmesini sağlarım.”

Ö20: “Sınıfımıza tavşan, salyangoz, karınca vb. hayvanlar getirerek “Bunlar nerede yaşar, ne yer, nasıl nefes alırlar, onları korumak için ne yapmalıyız?” vb. sorular sorarak hem somut şekilde hayvanları tanımalarını, hem de sorgulayarak onların hakkında daha çok bilgi sahibi olmalarını destekliyorum.”

Okul öncesi öğretmenlerinin “Okul öncesi eğitimde sorgulamaya yönelik etkinlikler deyince aklınıza neler gelmektedir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 6’da verilmiştir.

Şekil 6. Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklerle ilgili düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklere ilişkin düşünceleri

Kategoriler	Kodlar	Frekans
Sorgulamaya Yönelik Etkinlikler	Drama etkinliği	5
	Alan gezisi	4
	<u>Türkçe etkinliği</u>	16
	Öykü tamamlama	6
	Soru cevap	4
	Kavram haritası	1
	<u>Fen etkinliği</u>	15
	Deney	8
	Proje	2
	Oyun etkinliği	10
	Scamper tekniği	6
	Bu nedir	3

Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklere ilişkin düşünceleri incelendiğinde, 16 öğretmen “Türkçe etkinliği” kapsamında yapılan etkinliklerin sorgulamaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. 16 öğretmenden 6 öğretmen türkçe etkinliği kapsamında “Öykü tamamlama” çalışmaları sırasında, 2 öğretmen “Soru cevap” tekniği kullanarak, 1 öğretmen “Kavram haritası” kullanarak sorgulamaya yönelik etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. 15 öğretmen “Fen etkinliği” kapsamında yapılan etkinliklerin sorgulamaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. 15 öğretmenden 8 öğretmen fen etkinliği kapsamında yapılan “Deney” çalışmalarını, 2 öğretmen “Proje” çalışmalarını kullanarak sorgulamaya yönelik etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. 10 öğretmen “Oyun etkinliği” kapsamında yapılan etkinliklerin sorgulamaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. 10 öğretmenden 6 öğretmen oyun etkinliklerinde “Scamper tekniği” kullanarak, 3 öğretmen “Bu nedir” çalışmalarını yaparak sorgulamaya yönelik etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Sorgulamaya yönelik etkinlikler kategorisinde 5 öğretmen “Drama etkinliği” kapsamında yapılan çalışmaların sorgulamaya yönelik olduğunu, 4 öğretmen “Alan gezisi” yapılmasının sorgulamaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir.

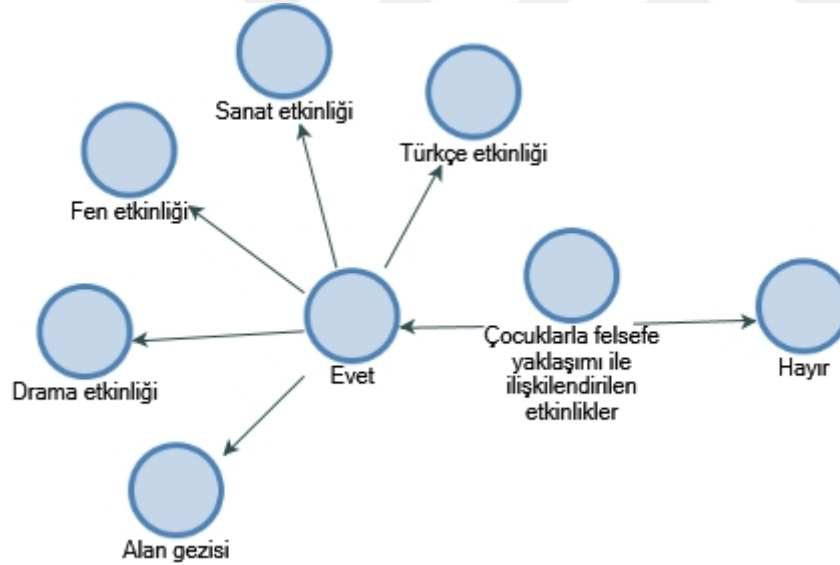
Görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenleri etkinlik türlerinin çoğunda sorgulamaya yönelik çalışmaların yapılabildiğini ifade etmişlerdir. Sorgulamayı birçok etkinlik çeşidi ile ilişkilendirmişlerdir. Sorgulamaya yönelik etkinliklere ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö1: “Genelde problem çözme becerilerini geliştiren etkinliklerin sorgulamaya yönelik olduğunu düşünüyorum. Fen etkinliklerinde deney, Türkçe etkinliklerinde hikaye, masal sonrası yaptığımız fikir paylaşımları. Gezi gözlem çalışmaları, öykü tamamlama çalışmaları.”

Ö5: “ Tüm etkinlik türlerinde uygulanabilen bir yöntemle etkinliklere sorgulamaya yönelik çalışmalar ekleyebiliriz. Örneğin; sınıfa etkinlikle ilgili bir nesne getiriyoruz, çocukların ilgi ve dikkatini çekmek için “bu nedir?” gibi sorular sorarak fikir yürütmelerini sağlıyoruz, ön bilgilerini kontrol ediyoruz.”

Ö24: “Sorgulamaya yönelik etkinlikler deyince aklıma fen etkinlikleri geliyor, hem çocuklar gözlemlene imkanı buluyor hem de sorgulama imkanını buluyor.”

Okul öncesi öğretmenlerinin “Sınıfınızda yapılan etkinlikleri düşündüğünüzde çocuklarla felsefe ile ilişkilendirebileceğiniz etkinlikler oldu mu? Evet ise nasıl bir ilişki kurduğunuzu açıklayabilir misiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinliklere ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, alt kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinliklere ilişkin düşünceleri

Kategoriler	Al.Kategori	Kodlar	Frekans
Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinlikler	Evet	Türkçe etkinliği	7
		Drama etkinliği	5
		Fen etkinliği	3
		Alan gezisi	2
		Sanat etkinliği	1
	Hayır		7

“Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinlikler” kategorisi öğretmenlere yöneltilen “Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirebileceğiniz etkinlikler oldu mu ?” sorusu kapsamında “Evet” ve “Hayır” olmak üzere iki alt kategoriden oluşmaktadır. 25 öğretmenden 18 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımı ile yaptıkları etkinlikleri ilişkilendirmiş, 7 öğretmen ilişki kurmadıklarını ifade etmişlerdir. Hangi etkinliklerde nasıl bir ilişki kurduklarını bildiren öğretmenlerden 7 öğretmen “Türkçe etkinliği” kapsamında, 5 öğretmen “Drama etkinliği” kapsamında, 3 öğretmen “Fen etkinliği” kapsamında, 2 öğretmen “Alan gezisi” kapsamında, 1 öğretmen “Sanat etkinliği” kapsamında ilişkilendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin düşünceleri incelendiğinde büyük bir bölümü yaptıkları etkinlikleri çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirmişlerdir. Çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilen etkinliklere ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir.

Ö1: “Deney sonrası sohbetlerimizde “böyle olsaydı ne olurdu?” sorusu ile felsefeyi ilişkilendirebilirim. Doğa gözlem gezilerimizde gördükleri farklı şeyler ile ilgili tanımlarda bulunurken, yeni bir kavram öğretimi sırasında önceki öğrendiğimiz kavramların benzer ve farklı yönleri konusunda ilişki kurarak yeni kavrama ulaşırken ilişkilendirebilirim. Örneğin; bir gün sınıfa pasta kutusu getirmiştik, kapağı ıslanmış ve şişmişti yani kullanılmaz durumdaydı. Sınıftaki malzemelerle kutuya kapak yapmaya çalıştık. Yaptıklarımızı sınıfın ortasına koyduk. Hepsini değerlendirdik. ”Bu olabilir mi, olursa nasıl olur, amacına uygun mu?” gibi sorularla değerlendirdik. İhtimalleri en aza indirdik daha sonra sadece bir tanesi tam olarak uydu onu hep birlikte onaylayarak

kutunun üstüne kapattık. Çocuklar asıl etkinlikten ziyade bu aşamaları düşünürken mutlulardı.”

Ö18: “Sonbaharda yaprak toplama ile ilgili etkinlik yapmıştık bu etkinliğimizi çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirebilirim. Çocuklara anlatırken özellikle canlı varlıkları anlatırken her şeyin bir sebebi olduğunu bir neden-sonuç ilişkisi içinde olduğumuzu anlatıyorum. Ağacın büyümesi, tohumu, anne karnındaki insana benzeterek, yeşil fidan hallerini çocukların yaş grubuna, meyve verdiği olgunlaştığı halini kendi yaş grubuma, solmaya başladığında dedelerimize, ninelerimize benzeterek ilişki içerisinde örneklendiriyorum. Çocukların da ilgisini çekiyor ve kendi yetiştirdikleri bitkiler ve baktıkları hayvanlar üzerinden anlatabiliyorlar.”

Öğretmenimizin çocuklarla felsefe ile ilişkilendirdiği bu etkinliğin zaten birçok felsefi çalışmalarda görüldüğü söylenebilir. Nitekim Dirican (2018), okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi çalışmalarının çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisini incelediği çalışmada “Her şey zıddı ile kaimdir.” anlayışından yola çıkmıştır. Çocukların canlı ve cansız arasındaki farkı keşfetmesi ölüm, hayat ve yaşam kavramları ile ilgili düşünmesi ve aralarındaki farkı fark etmesinin ifadesi olduğunu, “Charlotte’s Web” ve “Tuck Everlasting” isimli kitaplarda çocuklar doğa, yaşam döngüsü ve ölüm üzerine düşündürüldüğünü belirtmiştir.

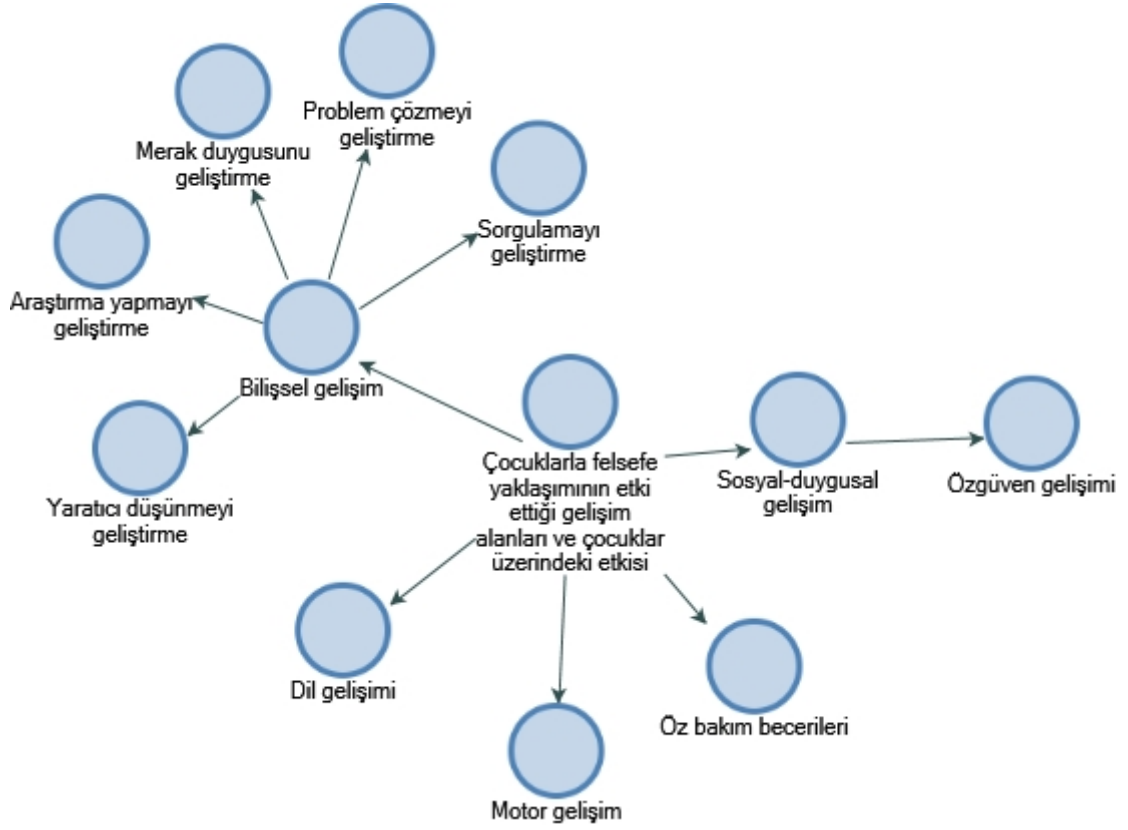
Ö19: “Çocuklarla felsefe ile ilişkilendirebileceğim bir etkinliğimiz oldu mesela hikaye okuma etkinliğinde hikayeyi yarıda bırakma çalışması yaptığımızda çocuklardan olay örgüsü ile alakalı çok ilginç fikirler gelmekte bu da onların hayal güçlerini ne kadar kullandıklarını göstermektedir.”

4.5. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Çocuklarla Felsefe Yaklaşımının Etki Ettiği Gelişim Alanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerine göre çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Okul öncesi öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar “Çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisi” kategorisini oluşturmaktadır. Bu kategoride gelişim alanları ve bu gelişim alanlarının çocuklara olan etkisini içeren alt kategorilerden oluşmaktadır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin “Sizce

çocuklarla felsefe yaklaşımının okul öncesi dönemde kullanılmasının çocukların hangi gelişim alanına nasıl bir etkisi olabilir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri

Kategoriler	Kodlar	Frekans
Çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisi	Dil gelişimi	5
	Motor Gelişimi	1
	<u>Bilişsel gelişim</u>	20
	Sorgulamayı geliştirme	7
	Yaratıcı düşünmeyi geliştirme	5
	Merak duygusunu geliştirme	4
	Araştırma yapmayı geliştirme	2
	Problem çözmeyi geliştirme	2
	<u>Sosyal-duygusal gelişim</u>	12
	Özgüven gelişimi	3

Okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, 20 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımının çocukların “Bilişsel gelişim” alanına etki ettiğini ifade etmişlerdir. Bilişsel gelişim alanında çocuklarla felsefe yaklaşımının çocuklar üzerindeki etkisi konusunda 20 öğretmenden 7 öğretmen çocukların sorgulamayı geliştirdiğini, 5 öğretmen yaratıcı düşünmeyi geliştirdiğini, 4 öğretmen çocukların merak duygusunu geliştirdiğini, 2 öğretmen araştırma yapmayı geliştirdiğini, 2 öğretmen problem çözmeyi geliştirdiğini ifade etmişlerdir. 12 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımının “Sosyal-duygusal gelişim” alanına etki ettiğini ifade etmişlerdir. Sosyal-duygusal gelişim alanında çocuklarla felsefe yaklaşımının çocuklar üzerinde etkisi konusunda 3 öğretmen çocukların özgüven gelişimini desteklediği ifade etmişlerdir. Çocuklarla felsefe yaklaşımının 5 öğretmen “Dil gelişimi” üzerindeki etkisini, 1 öğretmen “Motor Gelişimi” üzerindeki etkisini belirtmişlerdir.

Bulgulardan hareketle okul öncesi öğretmenlerinin büyük bir kısmı çocuklarla felsefe yaklaşımının bilişsel gelişim alanına etki ettiğini belirtmişlerdir. Bilişsel gelişim alanında Çocuklarla felsefe yaklaşımının çocukların birçok becerilerini geliştirebileceğini ifade etmişlerdir. Çocuklarla felsefenin aynı zamanda sosyal-duygusal gelişimi desteklediğini, çocuğun çevreyle, insanlarla ve kendisiyle doğru iletişim kurmayı desteklediği öğretmenlerce ifade edilmiştir. Çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları ve çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö1: “Bilişsel alanda, dil konuşma becerisini gelişiminde, sosyal becerilerde yararlı olacağını düşünüyorum. Çocuklar özgürce fikirlerini açıklayabilecek kendilerinin ve fikirlerinin değerli olduğunu görecekler. Bir yandan da içinde yaşadıkları dünya hakkında fikir yürütecekler, yaşantıları hakkında sorgulama düşünme imkanları olacak.”

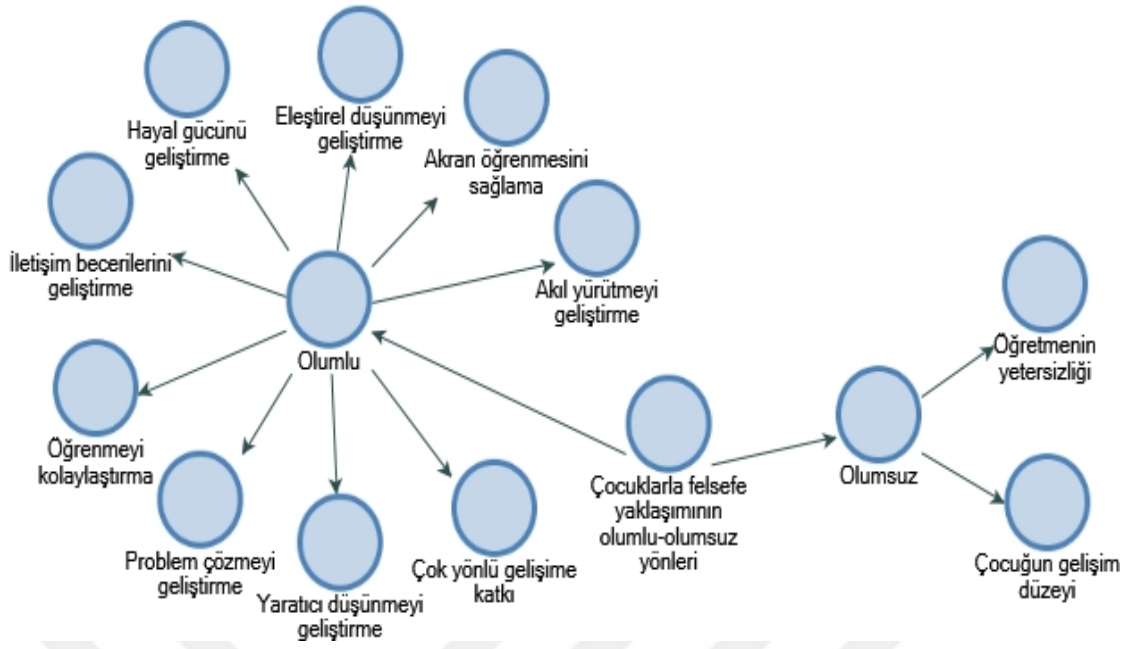
Ö9: “Özellikle bilişsel alana çok katkı sağlar. Aynı zamanda bilişsel alan dışında tüm alanlara olumlu katkı sağlar. Çocukların analitik düşünme becerilerini geliştirir. Anlamlar arası ilişki kurabilir. Akıl yürütebilir. Felsefe yaklaşımını temel alan tüm etkinlikler çocuğun sorgulayabilen aklını kullanabilen, problemlerle baş edebilen bireyler olarak yetişmesine katkı sağlar.”

Ö17: “Çocukların bilişsel, sosyal ve dil gelişimlerine katkısı olacağını düşünüyorum. Bu yaklaşımla hazırlanan etkinlikler çocukları sorgulamaya, araştırıp yeni çözüm yolları ve bakış açıları geliştirmelerine yardım edecektir.”

4.6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefenin olumlu ve olumsuz yönleri hakkındaki düşünceleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemin bulgularına öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanan verilerin analiziyle ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda “Çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu-olumsuz yönleri” şeklinde kategori oluşturulmuştur. Bu kategori “Olumlu” ve “Olumsuz” olarak iki alt kategoriden oluşmaktadır. Katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin “Çocuklarla felsefe yaklaşımını okul öncesi eğitimde kullandığını düşündüğünüzde çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönleri sizce neler olabilir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlamalara ait oluşturulan model Şekil 9’da verilmiştir.

Şekil 9. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönleri hakkında düşüncelerine ilişkin model

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ait kategoriler, alt kategoriler, kodlamalar ve frekans değerleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin düşünceleri

Kate.	Alt Kategori	Kodlar	Frekans
Çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu-olumsuz yönleri	Olumlu	İletişim becerilerini geliştirme	6
		Çok yönlü gelişime katkısı	4
		Eleştirel düşünmeyi geliştirme	3
		Hayal gücünü geliştirme	3
		Yaratıcı düşünmeyi geliştirme	3
		Akıl yürütmeyi geliştirme	2
		Öğrenmeyi kolaylaştırma	2
		Akran öğrenmesini sağlama	1
		Problem çözmeyi geliştirme	1
	Olumsuz	Öğretmen yetersizliği	5
		Çocuğun gelişim düzeyi	4

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu-olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde “Olumlu” alt kategorisi kapsamında 6 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımının iletişim becerilerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. 4 öğretmen çok yönlü gelişime katkı sağladığını, 3 öğretmen eleştirel düşünmeyi geliştirdiğini, 3 öğretmen hayal gücünün geliştirdiğini, 3 öğretmen yaratıcı düşünmeyi geliştirdiğini, 2 öğretmen akıl yürütmeyi geliştirdiğini, 2 öğretmen öğrenmeyi kolaylaştırdığını, 1 öğretmen akran öğrenmesini sağladığını, 1 öğretmen problem çözmeyi geliştirdiğini ifade etmişlerdir.

“Olumsuz” alt kategorisi kapsamında okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde 5 öğretmen çocuklarla felsefe yaklaşımı konusunda öğretmenlerin bilgilerinin yetersiz olduğunu, 4 öğretmen çocuğun gelişim düzeyinin uygun olmadığını ifade etmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun çocuklarla felsefe yaklaşımına olumlu baktığı görülmüştür. Olumsuz yönlerini bildiren öğretmenler ise çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında okul öncesi öğretmenlerinin bilgilerinin yetersiz olduğunu ve çocukların gelişim düzeylerinin çocuklarla felsefe yaklaşımına uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Çocuklarla felsefe

yaklaşımının olumlu-olumsuz yönlerine ilişkin düşüncelerini bildiren öğretmenlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

Ö4: *“Felsefe yaklaşımının kesinlikle okul öncesi dönemdeki çocukların etkinliklerinde yer verilmesinin olumlu olacağını düşünüyorum. Bilişsel gelişim ve dil gelişim alanında katkı sağlayacağını düşünüyorum. Avantaj olarak eleştirel düşünme, akıl yürütme, anlamlar arasında ilişki kurma gibi bilişsel yetilerini geliştirir. Kelime dağarcığına da katkısı yadsınamaz.”*

Ö11: *“Çocuklarla felsefe yaklaşımının çocuklara olumlu etkilerinin olacağını düşünüyorum. Burada dikkat edilmesi gereken noktanın öğretmenin bu konudaki yeterliliği olduğunu düşünüyorum. Bu konuda yeterli bilgisi olmayan ya da yeterli eğitimi almayan kişilerin bu süreçte çocukları teşvik ederken sıkılmalarına ya da amacın gerçekleşmemesine neden olabileceğini düşünüyorum. Okul öncesi dönemde bu eğitimi alan çocukların akademik başarılarının da artacağını, öğrenmelerinin daha anlamlı ve kalıcı olacağını düşünüyorum.”*

Ö16: *“Okul öncesi eğitimde felsefe yaklaşımının olumsuz yönleri olduğunu düşünmüyorum fakat yaş grubu itibariyle soyut düşünme becerileri tam gelişmediği için bazı konuları kavramakta zorlanabilirler veya söylenenleri iç dünyalarında farklı yorumlayabilirler. O yüzden mümkün olduğunca onların anlayabileceği seviyede ve dilde anlatılması ve yaparak yaşayarak uygulayacakları öğrenme ortamlarının hazırlanması gerekiyor.”*

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde; okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkındaki görüşlerini incelemek amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar, bu sonuçların konu ile ilgili alan yazınla karşılaştırılması neticesinde oluşan tartışma bölümü ve araştırma sonuçları doğrultusunda ortaya çıkan öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Görüşmelerden elde edilen bulguların incelenmesi sonucunda analizler yapılmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan alt problemler doğrultusunda bulgular değerlendirilerek aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmış ve ilgili alan yazınla tartışılmıştır.

5.1.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Felsefe ve Düşünme Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşüncelerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda felsefe ve düşünme eğitimi yönelik düşünceler kategorisi altında on iki tane kodlama oluşturulmuştur. Araştırma sonunda öğretmenlerin geneli felsefe ve düşünme eğitiminin olumlu davranış geliştirebileceğini, çeşitli düşünme becerilerini desteklediğini, sorgulama ve muhakeme becerilerini geliştirebileceğini düşündükleri görülmüştür. Öğretmenlerin bir kısmı ise konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Yan (2017), çocuklar için felsefenin etkilerini incelediği çalışmada felsefenin bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim üzerinde orta düzeyde etkisi olduğunu ve öğrencilerin muhakeme yetenekleri üzerinde anlamlı, olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirterek bu çalışma ile ortaya çıkan sonuçları destekler nitelikte diyebiliriz. Nitekim Oral (2013) da çocuklarla felsefenin çocukların akademik başarılarının yanı sıra ahlaki konularda sorumluluk bilinci, eleştirel, olumlu ve makul düşünme becerilerini geliştirdiğini ifade etmiştir.

Mutlu (2010), okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarını incelediği çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin erken çocukluk döneminde düşünme eğitiminin zorunluluğuna bütünüyle inandıkları ancak düşünme eğitiminin detaylı bilgisi konusunda eksik bilgiye sahip olduklarını belirterek bu çalışmanın sonuçları ile

benzer sonuçlar elde etmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, Kurşunlu (2014), okul öncesi eğitim programının düşünme becerileri öğretimi açısından incelediği çalışmada 22 öğretmenden 18 öğretmenin düşünme eğitimi programı kavramını daha önce duymadıklarını ancak böyle bir programın gerekliliğine inandıkları sonucuna ulaşması ile benzerlik göstermektedir.

5.1.2 Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Meraklı Olmaları ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın ikinci alt problemi “*Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmaları ile ilgili düşünceleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklı olmalarıyla ilgili düşüncelerinin incelenmesi sonucunda, çocukların meraklı olmalarının öğretmene, öğrenciye ve eğitim ortamına etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların meraklı olmaları konusunda öğretmenlerin; açıklama yapma, merak duygusunu geliştirme, uygun ortam oluşturma ve soru sormayı destekleme gibi görevleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların meraklı olmalarının öğretmenleri mutlu ettiği, motive ettiği ve öğrenmeye ittiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciye olan etkisi konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi sonucunda; merakın doğal ve gerekli bir duygu olduğu, çocukların dünyayı tanıma çabası olduğu, öğrenmeyi desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların meraklı olmalarının eğitim ortamını daha verimli hale getirdiği görüşüne ulaşılmıştır. Günhan Altıparmak (2019) çocuklarla felsefede merakın rolü ve önemini araştırdığı çalışmada merakın; düşünme becerilerini geliştirmede önemli bir role sahip olduğunu, çocukları soru sormaları için merakın motive edici etkisi olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan öğretmenlerin yapması gerekenler ile Dougherty (2017), çocuklar için felsefede öğrenci-öğretmen ilişkisini incelediği çalışmada öğretmenlerin sınıfta otoritesinin az olması gerektiğini, öğretmenin ilham verici rolünde olması gerektiğini ifade ederek öğretmenlere bu yönde görevler düştüğünü belirtmesi benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde Engel ve Randall (2009), çocukların merakının gelişmesinde öğretmenlerinin rolünün önemini ifade ederek öğretmenlerin merak konusunda cesaret verici olmaları gerektiği sonucuna ulaşarak bu çalışma ile benzerlik oluşturmaktadır. Yine benzer şekilde Potts (1994) sınıf içinde öğretmenlerin yaptırdıkları etkinlikler yoluyla çocukların eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Sormaz Ögüt’e (2019) göre merak edilen şeyi anlamak için öncelikli olarak soru sormak gerekir. Merak

etmekle; anlamaya çalışmak ve soru sormak arasında bir ilişki vardır. Bu ilişkiyi göz önünde bulundurduğumuzda merak ve anlama ile felsefi düşünmenin ilişkisini açıkça görebiliriz. Bu ifadeler çalışma sonucu ortaya çıkan görüşleri destekler nitelikte diyebiliriz.

5.1.3 Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Bilgileri ve Çocuklarla Felsefenin Tanımı ve Amacına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki bilgileri ve çocuklarla felsefenin tanımı ve amacına yönelik düşünceleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma sonunda okul öncesi öğretmenlerinin genelinin çocuklarla felsefe yaklaşımını duydukları ancak öğretmenlerin büyük bir bölümünün çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında detaylı bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefenin tanımı ve amacına yönelik düşüncelerinin incelenmesi sonunda, öğretmenlerin; analitik düşünme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, üst düzey düşünme becerilerini geliştirme, öz güveni geliştirme gibi çocuklarla felsefe yaklaşımının tanım ve amacına genel anlamda uygun ve paralel cevaplar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çocuklarla felsefe yaklaşımının hem teori hem uygulama kısmında öğretmenlerin çoğunun detaylı bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Öğretmenlerin tümü çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilgili eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir.

Koyuncu (2020), okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerinin çocuklarla felsefe deneyimi yoluyla incelemiştir. Çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe uygulamasından önce öğretmen çocuklarla felsefeyi çocuklara sorular sormak ve onları ne düşünecekleri konusunda bir yönlendirme yapmak ile ilişkilendirirken çocuklarla felsefe uygulamaları sonrasında öğretmenin çocuklar üzerinde hâkimiyet kurmadan, onların eleştirel ve yaratıcı düşünmesini sağlayan bir yaklaşım olarak ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Dirican’ın (2018), okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisini incelediği çalışmada kontrol grubu öğretmeni ile de görüşme yapılarak deney grubu öğretmeni ile çocuklarla felsefenin kazanımlarıyla ilgili aynı görüşte olduğu görülmüştür. Ayrıca

çocuklarla felsefenin çocukların kişilik gelişimi, sosyalleşmesi, probleme çözüm yolları üretebilmesi konusunda faydalı olacağını tahmin etmekte olduğunu, felsefe etkinliklerinin okul öncesi eğitim programında yer alması gerektiğini ve kendi sınıfında bunun eksikliğini hissettiğini ifade ettiği görülmüştür. Ulaşılan sonucun bu çalışmayı destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

5.1.4. Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Akıl Yürütme Becerileri Kapsamında Yapılan, Sorgulamaya Yönelik ve Çocuklarla Felsefe İle İlişkilendirilen Etkinliklere İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi “*Okul öncesi öğretmenlerine göre akıl yürütme becerileri kapsamında yapılan, sorgulamaya yönelik ve çocuklarla felsefe ile ilişkilendirilen etkinlikler nelerdir?*” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma sonunda okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerilerinin gelişimi için daha çok Türkçe etkinliği ve fen etkinliği kapsamında çalışmalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin sorgulamaya yönelik etkinliklere ilişkin düşüncelerinin incelenmesi sonunda genellikle Türkçe etkinliği, fen etkinliği, oyun etkinliği ve drama etkinliği kapsamında öykü tamamlama, scamper tekniği, soru cevap, deney, proje gibi yöntem ve tekniklerden faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Akbıyık ve Kalkan Ay (2014), okul öncesi yönetici ve öğretmenlerin düşünme becerilerinin öğretimine ilişkin algılarını inceledikleri çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin düşünme becerileri öğretiminde en çok proje, oyun, soru cevap, beyin fırtınası, problem çözme gibi yöntem ve tekniklerini kullandıklarını belirterek bu çalışma ile benzerlik oluşturmuştur. Okul öncesi öğretmenlerinin yaptıkları etkinliklerin çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirmelerine dair düşüncelerinin incelenmesi sonunda genellikle Türkçe etkinliği, drama etkinliği ve fen etkinliği kapsamında yapılan çalışmaların çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Nikolidaki (2011), çocuklar ve yetişkinlerle felsefe yaparken uyaranların rolünü incelediği çalışmada öğretmenin kolaylaştırıcı rolüne dikkat çekmiş ve hikayelerin, felsefe yaparken etkili bir şekilde uyarıcı olarak kullanılabileceğini, edebiyat ve felsefeyi birleştiren çocukların doğal felsefe eğilimlerini tetikleyebilecek uyaranların önemi hakkında derin bir anlayış kazanacaklarını belirtmesi bu araştırmanın sonucunu destekler nitelikte diyebiliriz. Öğretmenlerin bir kısmının ise yaptıkları etkinlikleri çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirmemişlerdir.

Kurşunlu (2014), okul öncesi eğitim programının düşünme becerileri öğretimi açısından incelediği çalışmada öğretmenlere göre çocukların Türkçe etkinlikleri kapsamında tartışma, açıklama, duygu ve düşüncelerini ifade etme, dinleme ve empati gibi becerilerini geliştirirken; fen etkinliklerinde sorgulama, gözlem yapma, merak etme, araştırma, inceleme gibi becerilerini geliştirdiklerini ifade etmesi bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte diyebiliriz.

5.1.5 Okul Öncesi Öğretmenlerine Göre Çocuklarla Felsefen Yaklaşımının Etki Ettiği Gelişim Alanlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın beşinci alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerine göre çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanları nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımının etki ettiği gelişim alanlarına ve çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin görüşlerinin incelenmesi sonunda, çocuklarla felsefe yaklaşımının en çok etki ettiği gelişim alanlarının bilişsel gelişim ve sosyal-duygusal gelişim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri sonunda çocuklarla felsefe yaklaşımının dil gelişimi alanında etkisi olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Lipman (1995) da felsefe ile bir çocuğa, duygularının farkına varabilmeyi ve duygularını kontrol edebilmeyi öğretilabileceğini belirtmiştir. Topping ve Trickey (2007) ise çocuklarla felsefe yaklaşımı ile çocukların tartışma becerisi, soru sormada istekli olma, araştırma, neden-sonuç ilişkisi kurma gibi becerilerini geliştirdiklerini ifade etmiştir. Gruioniu (2013) ise çocuklarla felsefenin kullanılan tüm müfredata yerleştirilerek dil, iletişim, fen, matematik ve sanat dersleri içerisinde sunulması gerektiğini ve gerekli olan hazırlıkların önceden öğretmen tarafından hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Işıklar (2019), Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı’nın 5-6 yaş çocuklarda felsefi sorgulama yoluyla eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine etkisini incelediği çalışmada çocukların felsefi sorgulama yoluyla; eleştirel düşünme düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ulaşılan öğretmen görüşleri de bu anlamda benzerlik göstermektedir.

Dirican (2018), okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisini incelediği çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklara yapılan felsefe etkinliklerinin çocukların bütün gelişim alanlarına olumlu bir gelişme sağladığını belirtmiştir. Ayrıca çocukların

çevrelerine karşı meraklarının ve sorularının artmasını sağladığını, çocukların kavram dağarcıklarının gelişmesini sağladığını ve ahlaki durumlarda olumlu davranışların geliştiğini ifade etmiştir. Ulaşılan sonucun bu çalışmada ortaya çıkan öğretmen görüşlerini destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Kurşunlu (2014), okul öncesi eğitim programının düşünme becerileri öğretimi açısından incelediği çalışmada öğretmenlere göre çocukların Türkçe etkinlikleri kapsamında tartışma, açıklama, duygu ve düşüncelerini ifade etme, dinleme ve empati gibi becerilerini geliştirirken; fen etkinliklerinde sorgulama, gözlem yapma, merak etme, araştırma, inceleme gibi becerilerini geliştirdiklerini ifade ederek bu çalışma ile benzer sonuca ulaşmıştır. Taş (2017), çocuklar için felsefe eğitimi programının 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisini incelediği çalışmada çocuklar için felsefenin, üst düzey düşünme becerilerinden biri olan zihin kuramını, yaratıcılığı ve eleştirel düşünme becerisini geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Ulaşılan sonucun bu çalışmada ortaya çıkan öğretmen görüşlerini destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

5.1.6. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın altıncı alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefenin olumlu ve olumsuz yönleri hakkındaki düşünceleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma sonunda okul öncesi öğretmenlerinin hepsinin çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu yönlerine ilişkin düşünce belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenleri çocuklarla felsefe yaklaşımının; iletişim becerilerini geliştirme, çok yönlü gelişime katkı sağlama, eleştirel düşünmeyi geliştirme, yaratıcılığı geliştirme, akıl yürütme becerilerini geliştirme ve problem çözmeyi geliştirme gibi birçok düşünme becerilerinin gelişiminde olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Kizel ve Abdallah (2017), çocuklarla felsefenin, çocuklarda okula aidiyet duygusunu oluşturduğunu, geleneksel düşüncelere karşı çıkılarak demokrasi ve eşitlik gibi kavramların geliştiğini, öğrenci ve öğretmen arasında güven duygusunu geliştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca eğitim ortamında düzenlemeler yapılarak aktif dinleme ve etkileşimi artırdığını, soyut düşünme kapasitesinin artırarak düşünme becerilerini geliştirdiğini ifade ederek bu çalışma sonucunda ortaya çıkan görüşlerle benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Öğretmenlerin bir kısmının çocuklarla felsefenin olumsuz yönleri hakkında görüş bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında öğretmenin yetersiz bilgisinin olmasının ve çocukların gelişim düzeylerinin felsefeye uygun olmadığını belirttikleri ve bu durumunda olumsuz etkilerinin olabileceğini ifade ettikleri görülmüştür. Koyuncu (2020) ise okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerinin çocuklarla felsefe deneyimi yoluyla incelemiştir. Çalışmada çocuklarla felsefe çalışmaları öncesi öğretmenlerin bazıları çocukları bilişsel anlamda yetersiz bulup felsefe ile ilişkilendirmemişlerdir ancak çocuklarla felsefe çalışmaları sonrasında görüşlerini değiştirerek okul öncesi dönemde çocukların felsefe yapabileceğini ifade ettikleri sonucuna ulaşarak bu çalışma sonunda ulaşılan bazı öğretmenlerin olumsuz etkilerine ilişkin görüşlerinden farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Çalışma sonunda hem okul öncesi lisans eğitiminin hem de okullarda uygulanan okul öncesi eğitim programının kapsamı düşünüldüğünde, esneklik ve çocuk merkezli bir eğitim anlayışından yola çıkılarak okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımına temelde bir yatkınlık sağlayacakları düşünülmektedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bazı görüşlerin örtük bir şekilde kısmen de olsa çocuklarla felsefe yaklaşımı ile ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Sonuç olarak okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu ancak yaklaşım hakkında eğitime ihtiyaç duydukları ve bu eğitimi almak için istekli oldukları görülmüştür. Okul öncesi öğretmenleri çocuklarla felsefe yaklaşımının; iletişim becerilerini geliştirme, çok yönlü gelişime katkı sağlama, eleştirel düşünmeyi geliştirme, yaratıcılığı geliştirme, akıl yürütme becerilerini geliştirme ve problem çözme gibi birçok düşünme becerilerinin gelişiminde olumlu etkisi olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın hem çocuklarla felsefe yaklaşımını anlama hem de okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımına ilişkin bakış açılarını ve görüşlerini öğrenmede faydalı olabileceği düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlar göz önünde bulundurularak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın bulguları ve sonuçları doğrultusunda uygulamaya yönelik aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Çocuklarla felsefe yaklaşımı kapsamında hazırlanan programlar okul öncesi eğitim programına kültürel düzenlemesi yapılarak dahil edilebilir ve örnek etkinliklere yer verilebilir.
- Okul öncesi öğretmenliği lisans programında çocuklarla felsefeye yönelik dersler verilebilir.
- Okul öncesi öğretmenlerine çocuklarla felsefe konusunda hizmet içi eğitim kursları ve seminerleri verilebilir.
- Okul öncesi öğretmenleri için çocuklarla felsefe alanında rehberlik edecek bir kılavuz kitap hazırlanabilir.

Araştırmanın bulguları ve sonuçları doğrultusunda araştırmaya yönelik aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Bu araştırma İstanbul ili okul öncesi öğretmenleri ile sınırlıdır. Araştırma evreni genişletilerek diğer bölge ve illeri de kapsayan bir çalışma yapılabilir. Diğer araştırma sonuçları ile bu araştırmadan elde edilen sonuçların birleştirilmesi ve karşılaştırılması alan yazına katkı getirecektir.
- Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmacılar nicel ya da karma yöntem kullanarak çocuklarla felsefeyi ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe yaklaşımı hakkındaki görüşlerini daha farklı boyutlarda ve daha derinlemesine inceleyebilirler.
- Öğretmenlere çocuklarla felsefeye yönelik hizmet içi eğitim verilerek bu eğitimin etkililiği incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A., & Kaya, B. (2015). Okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 148-160.
- Akbıyık, C., & Ay, G. K. (2014). Okul öncesi yönetici ve öğretmenlerin düşünme becerilerinin öğretime yönelik algıları: Bir durum çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 1-18.
- Akkocaoğlu Çayır, N. (2015). *Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arabzadeh, Z., Abdolahi, S. & Lory, S. (2016). Investigating the effectiveness of program philosophy to increase children's intelligence in Tehran. *International Journal of Biology, Pharmacy and Allied Sciences (IJBPAS)*, 5(1), 40-46.
- Aydın, M. Z. (2001). Aktif öğretim yöntemlerinden buldurma (Sokrates) yöntemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 55-80.
- Bayoğlu, T. Erken Çocukluk Eğitimi-Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46(46), 151-156.
- Boyacı, N. P., Karadağ, F., & Gülenç, K. (2018). Çocuklar için felsefe/çocuklarla felsefe: Felsefi metotlar, uygulamalar ve amaçlar. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (31), 145-173.
- Brandt, R. (1988). On Philosophy in the Curriculum: A Conversation with Matthew Lipman. *Educational Leadership*, 46(1), 34-37.
- Can, G. (2016). Kişilik Gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.) içinde, *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefeye giriş*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe sözlüğü* (5. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Colom, R., Moriyón, F. G., Magro, C., & Morilla, E. (2014). The long-term impact of Philosophy for Children: A longitudinal study (preliminary results). *Analytic Teaching and Philosophical Praxis*, 35(1), 50-56.

- Conatser, R. M. (2000). How to prepare your preschooler to Harvard. *New Orleans: Streetcar Publishing.*
- Çıldır, K. (2002). *Philosophieren mit Kindern. Seminararbeit.*
- Çotuksöken, B. (2013) Düşünme eğitiminin güncel durumu ve sorunları. B. Çotuksöken, H. Tepe (Ed.), *Çocuklar için felsefe eğitimi.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Daniel, M. F., Gagnon, M., & Pettier, J. C. (2012). Philosophy for children and the developmental process of dialogical critical thinking in groups of preschool children. In *Early Education in a Global Context.* Emerald Group Publishing Limited.
- Davis-Seaver, J., & Davis, E. J. (2000). *Critical thinking in young children* (No. 50). Edwin Mellen Press.
- Dilekli, Y. (2015). *Öğretmenlerin düşünmeyi öğretmeye yönelik yaptıkları sınıf içi uygulamalar, özyeterlik düzeyleri ve öğretim stilleri arasındaki ilişki* (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Dinç, B. (2002). *Okulöncesi eğitimin 4-5 yaş çocuğunun sosyal gelişimine etkileri konusunda öğretmen görüşleri* (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi).
- Direk, N. (2006). *Filozof çocuk.* İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2008). *Filozof çocuk çocuklarla felsefe konuşmaları.* İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2011). Neden çocuklar için felsefe?. *Özne*, 14, 231-235.
- Direk, N. (2016). *Küçük prens üzerine düşünmek.* İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Dirican, R. (2017). Çocuklarla felsefeye varoluşsal bir bakış. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 167-178.
- Dirican, R. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dougherty, R. (2017). Rhapsode metaphor: Understanding the student-teacher relationship in Philosophy for Children.

- Durakoğlu, A. (2010). Montessori metodunda okuma ve yazma eğitimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 91-104.
- Droit, R.-P. (2014). *Çocuklarla felsefe sohbetleri*. (A. Karakış, Çev.) İstanbul: Say
- Engel, S., & Randall, K. (2009). How teachers respond to children's inquiry. *American Educational Research Journal*, 46(1), 183-202.
- Erdoğan, P. (2018). *Çocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarihi ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fisher, R. (1995). *Teaching children to learn*. London: Bloch well / Simon and Schuster/ Stanley thornes.
- Fisher, R. (2005). *Teaching children to think*. Nelson Thornes.
- Gasparatou, R. & Kampeza, M. (2012). Introducing P4C in kindergarten in Greece. *Analytic Teaching and Philosophical Praxis*, 33(1), 72-82.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 127-146.
- Günhan Altıparmak, İ. (2019). *Çocuklarla felsefe'de merakın rolü ve önemi*. (Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gregory, M. (2002). Are philosophy and children good for each other?. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 16(2), 9-11.
- Gregory, M., & Brubaker, N. (2008). *Philosophy for children: Practitioner handbook*. Montclair State University.
- Gruioniu, O. (2013). The philosophy for children, an ideal tool to stimulate the thinking skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 76, 378-382.
- Haktanır, G. (Ed.) vd. (2007). *Okul öncesi eğitime giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Haynes, J. (2002). *Children as philosophers*. London: Routledge Farmer.
- Işıklar, S. (2019). *Çocuklar için felsefe eğitim programının 5-6 yaş çocuklarda felsefi sorgulama yoluyla eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

- İpşiroğlu, Z. (2012). *Gelin çocuklar birlikte düşünelim*. İzmir: Tudem.
- Jones, H. (2008). Thoughts on teaching thinking: Perceptions of practitioners with a shared culture of thinking skills education. *Curriculum Journal*, 19(4), 309-324.
- Juuso, H. (2007). *Child, philosophy and education*. Oulu: Oulu University.
- Kandır, A., & Orçan, M. (2011). Beş-altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerileri ile sosyal uyum ve becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Ilkogretim Online*, 10(1).
- Karakaya, Z. (2005). Çocuk felsefesi ve çocuk edebiyatı. *Hece*, 104-105, 338-361.
- Karakaya, Z. (2006). Çocuk felsefesi ve çocuk eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), 23-37.
- Kazancı, O. (1989). *Öğretimde eleştirci düşünme ve öğretimi*. Kazancı Kitap, Ankara.
- Kefeli, İ. & Kara, U. (2008). Çocukta felsefi ve eleştirel düşüncenin gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 339-357.
- Kennedy, D. (1996). Forming philosophical communities of inquiry in early childhood classroom. *Early Childhood Development and Care*, 120(1), 1-14.
- Kizel, A., & Abdallah, M. (2017). On the seam: Philosophy with Palestinian girls in an East Jerusalem village as a pedagogy of searching. *Journal of Philosophy in Schools*, 4(1).
- Koyuncu, E. D. (2020). *Investigating the views of preschool teachers regarding philosophy with children through pwc experience* (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurşunlu, E. (2014). *Okul öncesi eğitim programının düşünme becerileri öğretimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lipman, M. (1976). Philosophy for children. *Metaphilosophy*, 7(1), 17-39.
- Lipman, M., Sharp, A.M. & Oscanyan, F.S. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University.
- Lipman, M. (1982). Philosophy for children. *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 3(3/4), 35-44.

- Lipman, M., & Sharp, A. M. (1984). *Looking for meaning an instructional manual to accompany*. New York: University Press of America.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lone, J. M. (2020). *Filozof çocuk*. İstanbul: Sola Yayınları.
- Marashi, S. M.(2008) Teaching philosophy to children: A new experience in Iran. *Analytic Teaching*, 27 (1), 12-15.
- Martens, E. (1994). *Philosophieren mit Schulkindern: Philosophie und Ethik in Grundschule und Sekundarstufe I*. Agentur Dieck.
- Matthews, G. (2000). *Çocukluk felsefesi* (E. Çakmak, Çev.). İstanbul: Gendaş Kültür.
- Matthews, G. (2005). Children, irony and philosophy. *Theory and Research in Education*, 3(1), 81-95.
- McCall, C. C. (2017). *Düşünmeyi dönüştürmek: ilk ve orta sınıflarda felsefi sorgulama*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2016). *Düşünme eğitimi dersi öğretim programı*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Murris, K.S. (2008). Philosophy with children, the stingray and the educative value of disequilibrium. *Journal of Philosophy of Education*, 42(3-4), 667-685.
- Murris, K. (2015). The Philosophy For Children Curriculum: Resisting 'Teacher Proof' Texts and Formation of The Ideal Philosopher Child. *Springer*, 63-78
- Murris, K. (2016). The Philosophy for Children curriculum: Resisting 'teacher proof'texts and the formation of the ideal philosopher child. *Studies in Philosophy and Education*, 35(1), 63-78.
- Mutlu, E. (2010). *Erken çocukluk dönemindeki çocukların (60-72 Ay) düşünme düzeylerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Mutlu, E., & Aktan, E. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarının incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 799-828.

- Nikolidaki, S. (2011). *The role of stimuli when doing philosophy with children and adults*. University of South Wales, United Kingdom.
- Okur, M. (2008). *Çocuklar için felsefe eğitim programının altı yaş grubu çocuklarının, atılganlık, işbirliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oral, S. B. (2013). Can deweyan pragmatist aesthetics provide a robust framework for the philosophy for children programme?. *Studies in Philosophy and Education*, 32(4), 361-377.
- Paul, R. ve Elder, L. (2007). *The miniatur guide critical thinking concept and tool s*. 27nd International Conference on Critical Thinking Near University of California at Berkeley
- Potts, B. (1994). *Strategies for teaching critical thinking*. ERIC Clearinghouse on Assessment and Evaluation, The Catholic University of America, Department of Education, O'Boyle Hall, Washington, OC. ERIC Education Resources Information Center.
- Sare, E., Luik, P. and Tuliviste, T. (2016). Improving pre-schoolers' reasoning skills using the philosophy for children programme. *Trames: A Journal of the Humanities & Social Sciences*, 20 (70/65), 3, 273–295.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem.
- Sormaz Öğüt, F. (2019). *Felsefi düşünmenin önemi ve çocuklar için felsefe* (Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stanley, S., & Bowkett, S. (2004). *Developing philosophical thinking in the classroom*. London: Network Educational Press Limited.
- Tay-Lim, S. (2012). Developing young children's critical thinking skills through conversations, early childhood and special education AG, NIE, Running Head, National Institute of Education, Singapore.
- Taş, I. (2017). *Çocuklar için felsefe eğitimi programı'nın 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisi* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Taşdelen, V. (2013). Düşünme eğitimi ve iyi hayat kavramı.
- Taşdelen, V. (2014). Felsefenin gülümseyen yüzü: çocuklarla felsefe. *Türk Dili*, 756, 562-568.
- Taşdelen, V. (2015). *Felsefe kültürü*. Ankara: Hece.
- Taşdelen, V. (2017). *Benlik ve varoluş*. Ankara: Hece.
- Tepe, H. (2013). Unesco verileri ışığında dünyada çocuklar için felsefe. B. Çotuksöken, & H. Tepe (Ed.) içinde, *Çocuklar için felsefe eğitimi* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Timuçin, A. (2000). Felsefe eğitimi ya da bilincin düzenlenmesi. *Felsefelogos Dergisi*, 10.
- Tok, E. (2008). *Düşünme becerileri eğitimi programının okul öncesi öğretmen adaylarının eleştirel, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Topping, K. J., & Trickey, S. (2007). Collaborative philosophical enquiry for school children: Cognitive effects at 10–12 years. *British Journal of Educational Psychology*, 77(2), 271-288.
- Trickey, S., & Topping*, K. J. (2004). ‘Philosophy for children’: a systematic review. *Research papers in Education*, 19(3), 365-380.
- UNESCO (2007). *Philosophy, a school of freedom*. France: UNESCO.
- UNESCO (2011). *Teaching philosophy in Europe and North America*. France: UNESCO.
- Ünal, S. (2021). *Çocuklarla ve yetişkinlerle felsefece düşünme yöntemlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Vansieleghem, N. (2005). Philosophy for Children as the Wind of Thinking. *Journal of philosophy of education*, 39(1), 19-35.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yüceer, D. (2020). *Erken çocukluk döneminde düşünme ve felsefe eğitimi: çocuklar sorguluyor* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Warburton, N. (2017). *Felsefeye giriş*. (M. Arslan, & K. Cankoçak, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Wartenberg, T. (2009). *Big ideas for little kids*. United Kingdom: Rowman and Littlefield Education Yayımcılık.
- Worley, P. (2009). Philosophy in philosophy in schools. *Think*, 8(23), 63-75

EKLER

Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu

Değerli Öğretmenim,

Bu görüşme, Cumhuriyet Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans tez çalışması kapsamında okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarla felsefe hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılacaktır. Çalışmaya katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayanmaktadır ve çalışmanın herhangi bir aşamasında, çalışmadan ayrılma konusunda tamamen serbestsiniz.

Çalışma kapsamında size sorulacak sorular ortalama otuz dakikanızı alacak olup, çalışmada istemediğiniz sorulara cevap vermeyebilirsiniz. Bu metni okuduktan sonra çalışmaya devam etmeniz, çalışmaya gönüllü olarak katıldığınız anlamına gelecektir. Verdiğiniz bilgiler sadece çalışma için kullanılacak olup başka bir yerde kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır.

Saygılarımla, katkınız ve katılımınız için teşekkür ederim.

Zülal DAVAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Okul Öncesi Eğitimi ABD

Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

Yaş:

Çalışılan Yaş Grubu:

Çalışılan Okul Türü:

Anaokulu () İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Mesleki Deneyim Yılı:

1.Üniversitede felsefe eğitimi veya düşünme eğitimi ile ilgili ders aldınız mı? **Evet** ise ders ile ilgili kısaca bilgi verebilir misiniz?

2. Daha önce çocuklarla Felsefe veya Düşünme Eğitimi ile ilgili kursa/seminere katıldınız mı? **Evet** ise, programın türü ve içeriği hakkında bilgi verebilir misiniz?

Hayır ise katılmak ister miydiniz?

GÖRÜŞME SORULARI

1. Felsefe ve düşünme eğitimi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?”

2. Çocukların meraklı olmaları ve soru sorma istekleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Çocukların birçok şey hakkında merak duymaları ve bununla ilgili soru sormalarını nasıl karşılıyorsunuz?

3. Çocuklarla felsefe yaklaşımını hiç duydunuz mu? Duyduysanız çocuklarla felsefe hakkında bildiklerinizi paylaşır mısınız?

4. Çocuklarla felsefenin tanımı ve genel özellikleri verilir. Çocuklarla felsefe ile ilgili yapılan tanımdan yola çıkarak geriye kalan sorular cevaplanır.

Çocuklarla felsefe yaklaşımı çocukların sorgulama, akıl yürütme, gerekçelendirme, iletişim-etkileşim sonucu anlam çıkarma, anlamlar arası ilişki kurma, yaratıcı olma gibi beceriler üzerine kurulan bir yaklaşımdır (Fisher,2005). Çocuklarla Felsefe, çocukların filozofların düşüncelerini öğrenmediği, çocukların kendi fikirlerini geliştirerek eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini destekleyen bir yaklaşımdır (Lipman, 2003).

4. Sizce çocuklarla felsefe yaklaşımı nedir ve neyi amaçlar?

5. Okul öncesi eğitimde yer alan etkinliklere göre lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız.

5.a. Okul öncesi eğitimde sorgulamaya yönelik etkinlikler denilince aklınıza neler geliyor?

5.b. Hangi etkinliklerde çocukların düşünme/akıl yürütme becerilerinin gelişimine yer veriyorsunuz? Ne tür etkinlikler yapıyorsunuz? Bir tanesini açıkla mısınız?

5.c. Sınıfınızda yapılan etkinlikleri düşündüğünüzde çocuklarla felsefe ile ilişkilendirebileceğiniz bir etkinlik oldu mu? Evet ise ne tür bir etkinlik olduğunu ve nasıl bir ilişki kurduğunuzu açıklayınız?

6.Sizce çocuklarla felsefe yaklaşımının okul öncesi dönemde kullanılmasının çocukların hangi gelişim alanına nasıl bir etkisi olabilir? Çocuklarla felsefe yaklaşımını temel olarak hazırlanan etkinliklerin çocuklar üzerinde ne gibi bir etkisi olabilir?

7.Çocuklarla felsefe yaklaşımının okul öncesi eğitimde kullanılmasını düşündüğünüzde, çocuklarla felsefe yaklaşımının olumlu/olumsuz yönleri sizce neler olabilir? Bu yaklaşımın okul öncesi dönemde kullanılmasının avantajları/dezavantajları sizce neler olabilir?

Ek 2: Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.03.2021-18963

T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-60263016-050.06.04-18963
Konu : Etik Kurul Kararı

Sayın Zülal DAVAN

İlgi : 05.02.2021 tarih ve 521 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri, Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 18.02.2021 tarih ve 2 no'lu toplantısında alınan 14 no'lu kararda; "*Karar 14: Üniversitemiz yüksek lisans öğrencisi Zülal DAVAN'ın 05.02.2021 tarih ve 521 sayılı dilekçesi ekinde sunduğu; "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi" isimli araştırmanın etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakınca olmadığı yönünde, Rektör olurluna sunulmak üzere oybirliği ile, Karar verildi" denilmekte olup, 18.01.2021 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 14 no'lu karar, Rektörlük olurluna sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.*

Bilgilerinizi rica ederim

Prof.Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BE6E50V45 Pin Kodu :08591

Belge Takip Adresi : https://cbkapp1.cumhuriyet.edu.tr/enVision/validate_doc.aspx?

Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon:0 346 219 1010 Faks:0 346 219 1138
e-Posta:hukuk@cumhuriyet.edu.tr Web:www.cumhuriyet.edu.tr
Kep Adresi:cumhuriyetuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Gamze ÇİFTÇİ
Unvanı: Sürekli İşçi

Ek 3: Kelime Bulutu

Öğretmenlerin görüşme formunda kullandıkları en sık kelimelerden oluşan kelime bulutu.